

Hvad der ikke kunne fortsætte og
hvad der ikke kunne begynde.
Maj 68: forudsætninger og følger

Af samme forfatter fra samme forlag:

Den æstetiske fordring

Globalæstetik – Verdensfølelsen og det kosmopolitiske perspektiv

Også i Diskurs-serien fra Billedkunstskolernes forlag:

Giorgio Agamben, *Resterne fra Auschwitz. Arkivet og vidnet (Homo Sacer III)*

Georges Bataille, *Den indre erfaring. Lærebog i meditation. Efterskrift 1953.*

Forelæsninger om ikke-viden

Carsten Juhl

**Hvad der ikke kunne fortsætte og
hvad der ikke kunne begynde.
Maj 68: forudsætninger og følger**

To tekster fra *Invariance, 1969-1972: Om organisation og om revolution.*

Forfattet af Jacques Camatte og Gianni Collu

Oversat, introduceret og udvidet til næsten alle sider af Carsten Juhl

Carsten Juhl
Hvad der ikke kunne fortsætte og hvad der ikke kunne begynde
Billedkunstskolernes forlag
Første udgave 2014

© Carsten Juhl
København, 2014

Lay out og omslag: Rasmus Eckardt
Tryk: *

ISBN 978-87-7945-079-0

Printed in Denmark 2014

Indholdsfortegnelse

7	Præambel
14	Oplæg til mere – Et forord
35	I Organisation og ret i revolutionen – En indledning
44	II Om organisation, af Jacques Camatte og Gianni Collu
65	III Om den kritiske krop, det historiske og det formelle parti - Femen, Martov og Lenin
83	IV Mellemtekst - Vestarbejderklassen, arven fra Maj 68 og revolutionens nutid
111	V Om revolution, af Jacques Camatte
127	VI <i>Invariance</i> og <i>Kommunismen</i> : nogle forskelle
133	VII Kritik af termen “neoliberalisme”
157	VIII I stedet for en konklusion: Kunstnerisk forskning og beredskab
170	Navneregister

Præambel

“For hvilken fejl skulle nogen kunne finde i det, som Protagoras indvender mod Homer, nemlig at denne tror, at det er at bønfalde, men at han i grunden giver en ordre ved at sige: “Besyng, gudinde, vreden”? For, siger Protagoras, det at befale at gøre eller ikke gøre noget er en ordre. Lad derfor dette ligge til undersøgelse for en anden kunst end poetikken.”
—— Aristoteles, *Poetikken*, Frederiksberg: Det lille Forlag, 2004, s.82.
Oversat af Niels Henningsen (modificeret overs.).

“Hvad emnet revolte angår, bør ingen af os have brug for forfædre.”
“En matière de révolte, aucun de nous doit avoir besoin d’ancêtres.”
—— André Breton, *Second manifeste du surréalisme*, 1930
[Surrealismens andet manifest]

“Og surrealisterne har ikke en ambition om at forsyne hver især med et individuelt løsenord, men at fremskaffe et sesam-luk-dig-op, der gælder for alle.”
—— Maurice Nadeau, *Histoire du surréalisme*, [Surrealismens historie], Paris: Seuil, 1964, s.180 (opr. 1944).

“Revolutions move fast: ”Time is as different as when you’ve got a toothache; you don’t eat, hardly sleep, you forget where you’ve been, what you’ve been doing. Days are like hours, and months like days...’ a POUM militant recalled.”
—— Ronald Fraser, *Blood of Spain – An Oral History of the Spanish Civil War*, London: Pimlico, 1986, s.141.

1. Begivenheden som historisk og kunstnerisk fænomen —— Ud fra kunstens synspunkt – men på en måde også altid ud fra politikken – er begivenheden æstetisk. Den kan beskrives og opleves både udefra og indefra. Derfor er det singulære værk da også begivenhedens elementarform.

Hele modernitetens arbejde med *work-in-process/progress* og med abstraktion har med reaktionen på begivenheden at gøre og med dens fortolkning, mens avantgarden vedrører det modsatte.

Proceskunst og abstraktion søger at opløse værkets afhængighed af dets engangshed og dermed af værkets risiko for at blive eksemplarisk, hovedværksagtigt, ja måske mesterværksagtigt. Avantgarden søger i stedet det modsatte, at forlænge og udvide værkbegivenheden til en organisation og dermed til en særlig diskurs.¹

¹ Jf. bl.a. min artikel “Futurismeproblemet tilhører de principielle forstudier til spørgsmålet om abstraktion og frist inden for avantgardens kultur”, i tidsskriftet *Prosa* – OEI 46, 2009 - OEI 47, 2010, Stockholm, s.272-278, og min anmeldelse af *A Cultural History of the Avant-Garde in the Nordic Countries 1900-1925*, in: *Kritik* nr.211, august 2014, s.155-158. Om det mere principielle se mit bidrag “Detaljer og teorier, kunst og kategorier, revolution og beredskab. Betragtninger over det åbne og det farefulde med samt et halehæng om kunstnerisk forskning”, in: Kasper Hesselbjerg, Signe Kjølner, Signe Frederiksen, David Hilmer Rex (red.), *Afgang 2013*, København: Det kgl. danske Kunstakademis Billedkunstskoler, 2013, s.87-93.

(Det er Lyotard, som i forbindelse med analysen af forholdet mellem kunst, eksperiment og oplevelse nåede længst i genaktivering af det teoretiske rum mellem figuren og diskursen, hvor begivenheden kan finde sted. Geoffrey Bennington forfattede den hidtil bedste syntese af dette moment i Lyotards tidlige arbejde: *Lyotard – Writing the event* (med lille 'e' i den engelske titel!), Manchester University Press, 1988. Det er således kapitlet "Discourse, Figure" (s.56-102), der er sagen vedkommende for læseren af denne bog. Og en genaktivering i forhold til Cassirer, der havde placeret det teoretiske rum meget filosofisk mellem myten og den æstetiske oplevelse. For både Cassirer og Lyotard drejede det sig om at få neddroset fantasiens frihed og dermed råderum. Noget tilsvarende vil der komme ud af læsningen af denne bog.)

Maj 68 var en begivenhed.

2. Krig og revolution — Ligesom krigen er fortsættelsen af politikken med andre midler, er revolutionen fortsættelsen af kunst og filosofi i en anden fysisk dimension. Og ligesom krigens udfald ikke indeholder en sandhed om politikken, således vil revolutionen heller ikke kunne løsgøre kunsten og filosofien fra deres formelle og diskursive forpligtigelser.

Mens krigen instrumentaliserer kroppene, skærper deres daglige disciplinering og udvider disciplineringen i tid og voldsomhed, så må revolutionen gøre det modsatte: Revolutionens kroppe udgør selve indsatsen, og deres anfægtelse og reaktionsevne samler elementer fra den etik og den fysik, filosofien og kunsten har behandlet siden Oplysningen og den franske revolution 1789.

Krigen genstarter staterne, mens revolutionen genstarter samfundene.

3. Lavmodernisme — Jeg tilhører også de skribenter, der har fremhævet 1920'erne på bekostning af 1930'erne. Det lå i den venstremarxistiske traditions historiesyn og i avantgardekulturens selvforståelse, at kontrarevolutionens sejr i Europa (Stalin, Hitler, Franco – i den rækkefølge (Mussolini opfattede det fascistiske regime som modernistisk i 1920'erne)) var årsagen til tilbageskridtet for såvel kunstens avantgarder – vi har talt om "lavmodernisme" for 30'ernes vedkommende – som for den politiske tænkning. Og det er rigtigt, at der skete et skift: Kunsten måtte nærme sig det politiske og stille sig i dets *tjeneste*, som nogle surrealistiske omkring André Breton ville det, mens filosofien blev endegyldigt udelukket – eller udelukkede sig selv - fra arbejderbevægelsen, den stalinistiske indbefattet. Samtidig nåede surrealisterne meget langt efter *Det andet manifest*, 1930, hvad angår formuleringerne om det heterologiske forhold, der måtte herske mellem poetik og politik (og i *Contre-Attaque* [Modangreb], 1935, til og med i ledtog med Georges Bataille).

Men i dag, hvor vi søger at forstå modstandens former i den arabiske revolution, bliver det også vigtigt at analysere modstanden mod kontrarevolutionen i 1930'erne. Det spanske tilfælde bliver afgørende for den europæiske del af denne erfaring: Dets begyndelse i 1934 og første tilbageslag, dets genopstandelse og selvoverskridelse mellem juli 1936 og maj 1937. De positioner, der viste sig her går fra de utvetydige revolutionære komiteer til de moderat revolutionære kræfter i anarkisternes CNT (Confederación Nacional del Trabajo) og venstremarxisternes POUM (Partido Obrero de Unificación Marxista) frem til hele den borgerlige, socialdemokratiske og kommunistiske redelighed i midten, der ville nationalstaten og bekæmpede revolutionen. Men det er samtidig en militær situation, vi har at gøre med og som må fremhæves: Der er grebet til våben og rejst barrikader og frem til maj 37 satser de revolutionære komiteer alt mere på en konfrontation med demokratiet, den reformistiske arbejderbevægelse og det prosta-

linistiske kommunistparti. Hvad var kampens logik, dens strategi for sejr? Og hvorfor forhindrede ledelserne af CNT og POUM det endelige slag i maj 1937, selvom det netop var CNT og POUM, begge kontrarevolutioner – såvel Francos som Stalins – var ude efter? - Anarkister og venstremarxister må i maj 1937 have følt, at de revolutionære var *for tidligt ude*; men for tidligt i forhold til hvad? Strategisk i forhold til muligheden for en samtidig parallel sejr over både republikken i Valencia e fascismen i Burgos, men givetvis ikke “indholdsmæssigt”, dvs. som følelse og overbevisning. Og det er et spørgsmål om en sådan ansats ikke er det, sagen drejer sig om, når den revolutionære tilskyndelse skal undersøges som massetilskyndelse. Den indebærer en næsten uoverkommelig udvidelse af overbevisningen som praksis, og dens massekomposition udgør et moment i sig selv: en kraftudfoldelse og en kollektiv kraftanstrengelse, dvs. et etisk træk i potentialiteten. Inden for kunsten kender vil til et element i en sådan forandring, nemlig gearskiftet fra værksted til præsentation og visning af en hidtil privat intention i en omverden. Det er også en bevægelse, om end en æstetisk og plastisk, den der udfolder det hidtil eksperimenterende og søger at fastholde en oprindelig kraft i inspiration og analyse gennem et kunstnerisk resultat. Vi skal genfinde dette problem i del VIII.

Hvad angår de kunstneriske registre, der er typiske for en sådan overgang, så tilhører de den grafiske kunst og væggraffiti (ud over performancen og improvisationen på selve barrikaden, der kan have med kunstnerisk snilde at gøre). I 2007 udsendte Éditions libertaires og le *Monde libertaire* (i Paris) to bind: *Espagne 36: les affiches des combattent(e)s de la liberté* [Spanien 36: Plakater fra frihedens forkæmper (inder)]. 2 x 160 sider i farver: Bemærkelsesværdigt er de store stilistiske forskelle mellem CNT's kubistiske grafik og de lokale landarbejderorganisationers mere naive, men farvestrålende billeder af menneskekroppen og frugterne, der skal samles. - Ser vi bort fra Eugenio Granells arbejde, så var POUM's plakater langt mere propagandistiske og fantasiløse end anarkisternes (se note 23).

Også de syriske revolutionære har benyttet sig af plakatkunst og graffiti tilsat en overdådig mængde galgenhumor, der forener selvironi og parodi i en stemning, der kan minde lidt om de autonomes i den italienske Februarbevægelse i 1977. Det hele tilsat det alt for akutte ved det daglige bombardement og Assadbandernes voldshandlinger mod især kvinder. Det drejer sig ikke blot om overgangen fra kunstens oprør til oprørets kunst i Aleppo og Homs, men også til noget mere grundlæggende, der vedrører kroppens efemære holdbarhed og potentielle opløsning i revoltens kamp mod undertrykkelsen. Jf. Malu Halasa, Zaher Omareen og Nawara Mahfoud red., *Syria Speaks. Art and Culture from the Frontline*, London: Saqi Books, 2014.

Det er ikke “bare” diktatorbrødrenes undertrykkelse og voldtægt, en sådan frontkunst må tage stilling til, undersøge eller fortolke, men også lemlæstelsens obskone karakter, som vi kender fra Francisco Goyas *Los desastres de la guerra* [Krigens ulykker], om end i en mere kønnet, præeksterminatorisk og metropol udgave i dag.²

4. Sekundære argumenter, der kan skjule nogle primære — Bogens sideformål er at gøre opmærksom på fordelene ved at undgå termen “neoliberalisme” samt fremme opgøret med ekspressionismen og derved også med lovprisningen af politisk ytringsfrihed. Langt vigtigere er det dog at få etableret en rammelæsning af den politiske udvikling, siden krisen og de arabiske revolutioner begyndte for 7-8 år siden med henblik på at placere kunstneriske undersøgelser i et autonomt felt mellem æstetiske oplevelser,

² Omkring eksterminatorisk afholdenhed, at en stat er tæt på at udrydde, kan gøre det, men lader være, se Allen Feldmans tekst <opendecracy.net-Genocidal_desistance_in_Gaza-2.pdf>. “Genocidal desistance” kan også oversættes med ‘folkedrabsmæssig undladelse’ eller ‘tilbageholdenhed’.

historiske vilkår og ideologiske identiteter (højre/venstre, dansker/immigrant) og det for at undgå, at kunsten og revolutionen møder hinanden uforberedte. For eftersom både kunsten og revolutionen er ekstrakategoriale, lad os sige "ontologisk set", så gives der ingen kausale overgange fra den ene til den anden; hverken deduktive eller induktive. De opstår og udvikler sig ikke i kraft af hinanden, men får givetvis brug for hinanden; en bevægelse fra potens til funktion. Mens revolutionen således ryster samfundet i tid og rum, så kan kunsten ryste det æstetiske fællesskab, hvori oplevelser videregives. Der er ingen revolution uden en sådan rystelse, men der kan let forekomme kunst, også eksperimenterende kunst, som udvider det æstetiske fællesskabs evne til at kommunikere oplevelser videre - jf. Valéry-citatet i begyndelsen af del VIII - uden at komme i berøring med den etiske streng, der indgår i det æstetiske fællesskab og som - under bestemte vilkår, der vedrører forbindelsen krop-anfægtelse - kan udvirke en artikulation mellem kunsten og revolutionen. Der er således også noget udsættende ved eksperimentet, en *suspense* i det at finde, eftersom opdagelsen altid stiller spørgsmålet om retning, mening og dermed tid. Den grundhypotese, der her fremføres, forsigtigt og til en begyndelse, er ganske ligetil: På det formelle niveau - der jo aldrig kan adskilles helt fra det teoretiske, men som heller aldrig indeholder hele teorien - foregår der noget, som opfinder en detalje ved at udsætte placeringen af kunsten i en helhed, uanset hvilken (æstetisk, etisk, narrativ, episk, poetisk, tragisk osv.). Revolutionen gør det modsatte: Den kan kun foreslå helhedsløsninger og må tænke i *tabula rasa*-termer som om traditionen slet ikke skulle medtages. Revolutionær "forsigtighed" kan ikke lade sig gøre; der gives kun reparationer på uforsigtigheden, bag efter. Nuvel, det kunsten kan bevirke, såfremt den får mulighed for at indgå i det akutte ved den krise, revolutionen skal løse, er at indføre en særlig reparatorisk gestus, der forbereder og følger det destruktive i revolutionen som dennes parallelle, formelle, retoriske og synlige praksis, udvider det destruktive og krænger noget ud

af den revolutionære patos. Det er en bevægelse, der flerdobler de revolutionære gøremål, udvider dem som sagt, så de bliver langt mere inklusive end eksklusive og producerer medhør og medbilleder til processen frem for blot modvilje. (Det er præcis denne åbne inklusionsmulighed, kontrarevolutionen hele tiden skal begrænse, såvel den demokratiske som den totalitære.)

Mødet mellem kunsten og revolutionen er måske "meningen" med det ekstrakategoriale; det er det møde, der skal bevæge begge videre, sammen om end ikke samlet eller sammensmeltet. Kunsten og revolutionen "i fællig": det skabende ved fællesskabet, det der skal holde fællesskabet åbent, lavinstitutionelt og abureaukratisk. Det er imidlertid langt fra sikkert, at revolutionen og kunsten har en sådan kommunistisk-kommunal intentionalitet indlejret i den bevægelse, der kan føre til et møde imellem dem. Også fordi den tredje ekstrakategoriale størrelse - kærligheden - slet ikke går op med nogen intentionalitet, etik eller æstetik, - og er endvidere alt andet end inklusiv. Se del III.

Denne bog begynder med to vigtige spørgsmål, organisation og revolution. De undersøges detaljeret ud fra et tidsskrift, *Invariance*, som i årene 1969-1972 nåede langt inden for dette dobbeltemne. Jeg publicerede selv en artikel i *Invariance* nr.5, 1974, forfattet året før: "La révolution allemande et le spectre du prolétariat" [Den tyske revolution og proletariats spøgelse]. Den var et første forsøg på at konkludere negativt på *Invariances* teori om den "universelle klasse" gennem en kritik af klassesubjektiviteten til fordel for proletariatet som "spektral" tilstand; endda tilsat en lidt *Vi-venter-på-Godot*-inspireret hypotese om det bevidsthedsmæssige takket være Baudrillard's *Le miroir de la production* [Produktionens spejl], ligeledes fra 1973. En kende overmodigt beskrev jeg tekstens forehavende som en teori om 'proletariatets selvnegation'... Jf. <http://revueinvariance.pagesperso-orange.fr/revolutionallemande.html>.

Oplæg til mere

Et forord

1. **Om det tvedelte** — For at give en idé om hvad der driver denne delvis antologiske (og en lille smule selvbiografiske) udgivelse, vil jeg begynde med at kommentere en tekst af Maurice Blanchot, hvori han analyserer en bog af Dionys Mascolo, *Le communisme, révolution et communication ou la dialectique des valeurs et des besoins*, [Kommunismen, revolution og kommunikation eller dialektikken mellem værdier og behov], Paris: Gallimard, 1953. Blanchot skriver, at hans tekst stammer fra det samme år, altså 1953, men at den i den udgivelse, hvorfra jeg citerer – tekstsamlingen *L'Amitié*, Paris: Gallimard, 1971 – har fået tilføjet en note, hvad jeg vender tilbage til.³

3 Dionys Mascolo (1916-1997) og hans kreds: Mascolo var gift med Marguerite Duras i en årrække og stod det franske kommunistparti nær umiddelbart efter krigen. Han sympatiserede med Fidel Castro og med udviklingen i 1960'ernes cubanske samfund, men vendte det ryggen på en lidt tvetydig måde, da Castro støttede Østbloklandenes militærinvasion i Tjekkoslaviet, natten den 20. til den 21. august 1968. Den 23. august forsvarede Castro invasionen i en lang tale, der kritiserede de tjekkoslovakiske liberaliseringer, men undlod stort set at omtale den demokratisering af politikken, der var foregået under "foråret i Prag". Mascolo, Maurice Blanchot (1907-2003), Robert Antelme (1917-1990), Marguerite Duras (1914-1996) og Jean Schuster (1929-1995) – den sidste på vegne af "den surrealistiske bevægelse" - anmodede Castro i en åben skrivelse om at genoverveje sin position til støtte for invasionen, en støtte som end ikke det franske kommunistparti – det mest stalinistiske af de to store vesteuropæiske kommunistpartier – havde villet give. - Mascolo var bl.a. en Nietzsche- og Saint-Just-forsker. Antelmes

At tænke kommunismen og at tænke revolutionen er to adskilte ting, der berører menneskene på to meget forskellige måder; som var vi hver især to mennesker i ét forklarer Blanchot ud fra Mascolo, om end med andre ord. Det er imidlertid ikke adskillelsen *citoyen/bourgeois*, som Hegel instituerede filosofisk i forlængelse af den franske revolutions tænkning, men en lidt mere marxistisk adskillelse mellem en singulær-privat væren og en kollektiv-social væren. Marx gjorde sig allerede i *Ökonomisch-philosophische Manuskripte* (1844) meget umage med at påpege, at de to hang snævert sammen. Mascolo, som Blanchot kommenterer, synes at forkaste behovenes diktatur, dvs. det kommunistiske perspektivs primat, "i den mest opfindsomme del af sit værk" (Blanchot s.112), for i stedet at underopdele det potentielle og knytte det til en slags dobbeltliv, hvor menneskene kan leve i potentialiteten. Blanchot spørger:

"Kan man leve disse to liv? Uanset om man kan eller ikke, så må det til: Det ene er knyttet til "kommunikationens" fremtid, når de mellem menneskelige forhold ikke længere – hverken på en gedulgt eller voldsom måde – gør menneskene til ting; men for at få det til, bliver vi inddraget dybt og farligt i tingenes verden, i de "nyttige" forholds og "effektive" værkers verden, hvor vi altid er lige ved at fare vild. Det andet liv *tager imod* kommunikationen uden for verden, umiddelbart, men på betingelse af, at kommunikationen udgør en rystelse af det "umiddelbare", åbningen, den sønderrivende vold og

erindringer inddrages af Agamben i *Resterne fra Auschwitz*. *Arkivet og vidnet (Homo Sacer III)* (udkom i Diskurs-serien i 2012). – Hvad angår pro-Castro perioden i fransk åndsliv, se Jeannine Verdès-Leroux, *La lune et le caudillo – Le rêve des intellectuels et le régime cubain (1959-1971)*, [Månen og el Caudillo – De intellektuelles drøm og det cubanske regime (1959-1971)], Paris: Gallimard, 1989. For den nævnte episode se s.506-508.

den ild, der brænder uden at nå frem, eftersom det også er, [ja,] det først og fremmest drejer sig om den kommunistiske generøsitet, denne manglende barmhjertighed, den utålmodighed, forkastelsen såvel af enhver omvej, af enhver snuighed som af enhver udsættelse: den uendeligt risikofyldte frihed. Sikkert er det, at kun det første liv har en forbindelse til en mulig "sandhed", kun det bevæger sig i retning af en verden – men gennem hvilke hændelser, gennem hvilken smerte." (ibid. s.112-113 – mine kursiver) – Lidt senere fortsætter Blanchot: "Vi har altså to liv, og det andet er uden ret, men ikke uden beslutning. Sådan som den afslører sig i de private menneskelige forhold og trækker sig tilbage til de værker, som vi endnu kalder kunstværker, anviser "kommunikationen" os måske ikke horisonten for en verden, der er ryddet for bedrageriske forhold, men den hjælper os til at *forkaste den instans*, som grundlægger sådanne forhold, eftersom den tvinger os til at indtage en position, hvorfra det er muligt ikke at have nogen andel i "værdier." (ibid. s.113 – mit kursiv)

Hvad er det for en position, der nyder godt af, at vi kan henholde os til kunstværker som en slags forsvarsværker?

At få placeret kunstnerisk praksis – den hele: værk, undersøgelse og performance – i nærheden af teorier om historie og politik, indbefattet disses risikofyldte sociale liv, driver ikke det kunstneriske arbejde ud fra ovennævnte betragtninger, tværtimod. Det karakteristiske for kunstnerisk praksis er derimod, at teorier, intentioner, billedanalyse og udstilling opretholder en adskillelse til historien og politikken. Selv når sådanne teorier vil stille værkerne i "revolutionens tjeneste", som Breton og nogle surrealistere endte med at forsøge i juli 1930. - Og da situationisterne endelig fik det gjort i nogle uger omkring Maj 1968, så blev denne sammensmeltning mellem de to liv, "ophævelsen af adskillelsen" som det hed, til en ødelæggende krise, hvorved deres "Internationale" gik til og ophørte med at

eksistere. Historien om dramaet omkring adskillelsens ophævelse er omhyggeligt beskrevet og analyseret af Mikkel Bolt i før-2011-bogen *Avantgardens selvmord* (forlaget 28/6, 2009, genoptryk ved forlaget Antipyrene 2013). Og vanskelighederne er ikke ophørt med den revolutionsbevægelse, der efter to måneders tunesisk tilløb begyndte i Cairo, februar 2011; men vanskelighederne er nok blevet tydeligere, til at detaljere igen. Vi er atter kommet mere i nærheden af at kunne "forkaste den instans, som grundlægger" de "bedrageriske forhold", som Blanchot skriver. Forkaste den kollektivt, i det mindste for de personers vedkommende, der er i revolutionens hovedbyer (Athen, Tunis, Cairo, Alexandria, Madrid, Aleppo, Istanbul, Sarajevo osv.) eller deltager i diskussionerne dér.

Nu er en sådan forkastelse *som kunst* resultatet af noget helt andet, nemlig anfægtelsen hos den enkelte. Anfægtelsen er en moralsk følelse, men den opleves fysisk: Den hensætter kroppen i en tilstand af uforløsthed og tilskynder til afsæt af praktisk karakter (når den da ikke slår indad som handlingslammelse). I diskussionerne med de revolutionære *forstår* man mange ting og får en masse at vide, som vi ikke kan fornemme som realiteter i København, Amsterdam eller Berlin. Men overgangen fra en sådan forståelse til forståelsens udtryk som kunst eller filosofi indeholder afgørende personlige dimensioner: Indtrykket, tankerne, oplevelsen af det sete og kommunikerede udsættes for den for-forståelse og det menneskelige beredskab, den enkelte har oparbejdet og som udgør resultatet af det liv, personen har ført. Heri indgår der etiske momenter som en slags spænding mellem viden og ikke-viden, men der indgår sandelig også en æstetisk holdning til dagligdagen, til den form, den enkelte har ment, livet burde have. Den form har at gøre med kroppens plads i tid og rum samt med kroppens forhold til andre kroppe, både til de nære, dvs. de familiære, venskabelige eller kærlige, og til de fjerne: de dagligt sociale eller de kroppe, der indehaves af myndigheds personer. Det har været Blanchots bekymring længe, at disse forhold ikke danner eller former et fæl-

lesskab samt at den virksomhed, der er skabende og konstruktiv, heller ikke synes at føre til dannelsen af et fællesskab, der kan begrundes, “vedgås”. Derfor er det da også “godt”, at kunst og filosofi ikke satser på nogen opbyggelighed, at kunstnerisk intentionaltitet, værk og værkmodtagelse forbliver adskilte og dermed analyserbare hver for sig: Gik de op i en højere enhed nu og her, så ville vi være nået så langt bort fra det potentielle, at vi ville befinde os i selve beslutningens øjeblik. Og det er for tidligt ud fra begivenheden. Eller “for sent” ud fra historien.

Der er tre måder at nærme sig spørgsmålet om disse to angiveligt adskilte liv og det spil mellem behovenes kraft og værdierne konformitet, som er på tale i Blanchots Mascolo-drøftelse:

a) Der er den marxistisk kritiske og reparatoriske, hvori Mascolos bog indskriver sig: At skærpe modsætningen mellem kraften i det menneskeligt antropologiske (behovene) og konformiteten i den illusionsfyldte socialitet (værdierne). - Jacques Camattes teori om *Gemeinwesen* – om et fællesskabsvæsen – som undersøges i denne bog, indskriver sig ligeledes i denne marxistiske tradition om end ud fra en anden grundposition, nemlig som en ophævelse af det revolutionære styre og dets parti. Også Agambens analyse af resterne, arkivet og vidnet i *Homo Sacer III* om muselmanden indskriver sig lydefrit i spørgsmålet om den “part” af menneskeheden, der er tilbage og i stand til vidende og vidnende at opretholde en tilstedeværelse i selve potentialiteten (*Resterne fra Auschwitz*, Kbh.: Billedkunstskolernes forlag, 2012).

b) Så er der Batailles heterologiske, der hverken reparerer eller skærper, men søger at fastholde en tve-tydighed, nemlig en mulig tydelighed (kunst, skrift?) i den overordnede konflikt mellem det menneskelige liv som levet tilværelse og dette livs lige så mulige grænser, fysiske og metafysiske, såvel som det modsatte af grænser, nemlig ødselheden og ikke-viden

(en anden slags kunst, en anden slags skrift). - Det er klart, at Mascolos satsning på en opvurdering af “kommunikationen” i 1953 ikke har noget at gøre med den næsten samtidige sociologiske opvurdering, men snarere skete under indflydelse af Batailles *Den indre erfaring*, der var udkommet ti år før.

c) Blanchot forsøger så - både her og ofte sidenhen – at spørge til de forbindelser, der måtte findes mellem det kritiske moment i det marxistiske opgør med kapitalakkumulationen (rigdomsophobning er jo det modsatte af ødselhed) og så det dybt anfægtede “jeg”, der går med til og ind i den “erfaring”, der kan forekomme at ophæve muligheden for at tænke og praktisere adskillelsen mellem de to liv, det hele begyndte med. Men det er kun en tilsyneladende ophævelse, som Blanchot fornam i slutningen af sin 1953-tekst, da han fremmanede Nietzsches “omvurdering af alle værdier” og sammenførte den med samme omvurderings uundgåelige opretholdelse af selve værdibegrebet...

I sin note til 1971-antologien *L’Amitié*, venskabet (og noten er således fra netop den periode, denne bog cirkler omkring i afsnittene II, IV og V) skriver Blanchot, og jeg oversætter noten i sin helhed:

“Men her opstår spørgsmålet: Er det muligt at skelne så let mellem private forhold og kollektive forhold? Drejer det sig ikke i begge tilfælde om relationer, der ikke vil kunne være relationer mellem subjekt og objekt, og heller ikke mellem subjekt og subjekt, men snarere sådanne relationer, hvori et forhold mellem dem [subjekt/objekt eller subjekt/subjekt] kan finde en bekræftelse som uendeligt eller kontinuitetsløst? Heraf følger, at den fordring, den tvingende omstændighed <urgence> ved et forhold [givet] gennem begæret og gennem ordet, et forhold, der hele tiden er under flytning og hvori *den anden* – den umulige – vil kunne modtages, i meget stærk forstand udgør

en afgørende måde [i betydningen modalitet] for den politiske beslutning og bekræftelse. Jeg tror, at det ville Dionys Mascolo gå med til. Tilbage står imidlertid, at behovsbegrebet ikke er enkelt, og at også behovet kan forklædes, ligesom menneskene i en bestemt tilstand af undertrykkelse kan have under behovene <tomber au-dessous des besoins>.” (S.112 – Blanchots kursivering). – At kunne modtage den anden i kraft af “tvingende” omstændigheder, hvor den anden befinder sig i en umulig position eller måske endog vipper på dens kant, udgør med andre ord den uomgængelige modalitet for “den politiske beslutning og bekræftelse”. Denne vippende måske tippende bevægelse, som Blanchot vil have Mascolo med i, må være den revolutionære: besluttende og bekræftende, involverende på en “uvedgæelig” måde, dvs. ikke som en tilslutning (til et parti eksempelvis), men som en hurtig, øjeblikkelig og indmeldelsesløs pagt. Uden kontrakt, uden løfte, indgået ubeset; på mange måder lig den poetiske nødvendighed, denne måtten skabe/skrive/handle, men her altså “i fællig”, sammen; dette sammenhold, der kan undvære det samtvungne samfund og i stedet finde noget helt andet: den revolutionære nødvendighed, der momentant kan ophæve den sociale nødvendighed. Det er denne ophævelse af den sociale determination, anarkisterne har kaldt “frihed” og dermed sammenblandet dens begivenhedskarakter med et sæt værdier – frihed-lighed-broderskab – der netop kun har interesse for revolutionen som sæt, dvs. uadskilte og sammenflettede, ikke til at skelne fra hinanden. Det sæt, “fri-li-brod”, udgør givetvis eller måske det stof, kollektive tilskyndelser gøres af. Men sættets manifestationsformer er allehånde og især ikke “værdier”, en bevægelses deltagere vil kunne identificere sig med.

Siden Blanchots *La communauté inavouable* [Det uvedgæelige fællesskab] (Paris: Minuit) fra 1983 er vi mange, der med mellemrum er vendt tilbage til dette spørgsmål: skulle dette “stof” udgøre indholdet i den kommunistiske idé? Eller i den internationalistiske, kosmopolitiske? Har oprøret en modalitet, der samtidig er en

filosofi af stofflig karakter; måske endog af det samme stof, som kunst og litteratur gøres af? Men altså ubenævnelig, på kanten af noget, der ikke kan påkaldes med ord, jf. propagandaens obskøne karakter. - *Lignes* nr.43 fra marts 2014 er helliget Blanchots “politikker” – “Les politiques de Maurice Blanchot 1930-1993” – mens Blanchots privilegerede samtalepartner i denne sag, Jean-Luc Nancy, i samme måned i år udsendte sin opsummering af Blanchots fællesskabsintuitioner i bogen *La Communauté désavouée*, Paris: Galilée, der indtil videre må oversættes med “Fællesskabet der ikke vil give indrømmelser til en fælles begrundelse”.

Men med Blanchots “under-behov” fra før er vi også fremme ved Giorgio Agamben 24 år senere, *Homo Sacer* del I og *det nøgne liv* samt ikke mindst den efterfølgende del III om *Resterne fra Auschwitz* og muselmanen: *Bios*, behovene, samt nederst og helt afklædt, *zoë*. End ikke med de berømte “lænker” at miste, eftersom *det lækende* tilhører den politiske antropologi og dermed også biologien.

Men vi er også fremme ved det “urgerende”, den “tvingende omstændighed”, som forener det akutte og det nødvendige i det revolutionære moment. I denne bog bruger jeg hovedsagelig det spanske moment – juli 1936 til maj 1937 - som ledetråd for en forståelse af det akuttes og det nødvendiges fusion som proletarisk autonomi i revolutionen, selvom der i nogle sammenhæng også trækkes store veksler på den tyske Novemberrevolution 1918 og dens følger. – For i forhold til den spanske revolution kan Blanchot ikke være noget sandhedsvidende, uanset hvor omfattende Blanchots arbejde med fællesskabsspørgsmålet siden har været: Maurice Blanchot gik ind for Franco og hans generaler under “den spanske borgerkrig og revolution”,⁴ dvs. for en alliance mellem katolicisme,

4 Det er historikeren Burnett Bolloten, der indførte denne term som fast karakteristik af Spanien 1936-1937. Det skete allerede i den første af

engelske kapitalinteresser, nationalsocialismen i Tyskland og fascismen i Italien. Det er Jean-Luc Nancy, der påpeger dette i sin teoriehistorisk set meget vigtige samtale med Mathilde Girard i det citerede nr.43 af tidsskriftet *Lignes* (s.166), mens Michel Surya i samme nummer gennemgår tekstuddrag fra Blanchots fascistiske pro-Franco-produktion under den spanske borgerkrig (hvor Blanchot søgte at smække lidt mytisk stof om ære og nation ned over konflikterne dér med henblik på at undsige Folkefronten "hjemme" i Frankrig og ikke mindst dens leder, Léon Blum, som Blanchot kalder en "metøk" på grund af Blums jødiske afstamning! (ibid. s.35-36)).

Samtalen mellem Nancy og Girard når langt i opløsning af demokrati-størrelsen som græsk filosofem og som fortolkningsfelt for det politiske, men må hele tiden skele til den baggrund, som Blanchot byggede videre på i forhold til demokratikritikken. Og derfor berører samtalen da heller ikke det revolutionære moment, som i stedet altid hjemsøgte Lyotards tekster også efter selvopløsningen af *Pouvoir Ouvrier* - den ultra-venstre gruppe han tilhørte - i slutningen af

hans tre bøger om revolutionen i Spanien: *The Grand Camouflage – The Communist Conspiracy in the Spanish Civil War*, London: Hollis & Carter, 1961. Bogen begynder med denne erklæring: "Although the outbreak of the Spanish Civil War in July, 1936, was followed by a far-reaching social revolution in the anti-Franco camp – more profound in some respects than the Bolshevik Revolution in its early stages – millions of discerning people outside Spain were kept in ignorance, not only of its depth and range, but even of its existence, by virtue of a policy of duplicity and dissimulation of which there is no parallel in history." (s.17). Der er meget, der minder om situationen i dag: Hvor mange dagblade og fjernsynsudsendelser har der været om strejkerne og organisationen af de strejkende i Nildeltaets byer (og det siden april 2008 samt med de Muslimske Brødre som de strejkendes modstandere) eller om stormøderne i Homs' midte, inden Assadbrødrene fik lov til at jævne byen med jorden? Situationen i dag er dog forbedret ved, at der ikke længere findes så store mestre i dobbeltspil som dem, da stalinistiske kommunistpartier avlede.

1969 og ikke mindst hjemsøgte Jean-François' kunstteori og æstetik, hvilket er med til at forklare, hvorfor undervisningen i relationen mellem den kunstneriske gestus og almen æstetik på Kunstakademiets Billedkunstskoler de sidste 30 år har kunnet undersøge og analysere bruddets plads i forhold til potentialitet, også den gang det ikke lod sig gøre at udpege en kunstnerisk fortrop, sådan som det atter er blevet muligt efter februar 2011.

Problemet for indehaverne af positioner, der er eller har været dybt indarbejdede i kontrarevolutionens historie og tænkemåde (Mussolini, Stalin, Hitler og Francos i Europa, Chang Kai-shek, Mao eller Ho Chi Minhs i Asien osv.), bliver altid det samme: Filosofi adskilles fra historie og tanken fra begivenheden, sådan som de hang sammen i det revolutionære moment. I det revolutionære moment placerede de nævnte positionsindehavere sig udenfor, og de fandt ikke ind til det, men tyede til et sådant forsvar for de stater eller partier, der bekæmpede revolutionen, at de identificerede sig med dem. Men Blanchot indså eller i det mindste fornam det og bearbejdede det som en del af det uvedgæelige. Værre er det med den forhenværende maostalinist Alain Badiou, der må forkaste historien, men samtidig satser på at kunne påkalde sig og vedgå et projekt om et politisk fællesskab, der er rundet af sit gamle engagement til fordel for kontrarevolutionens stater og partier. Det fremgår af hele anliggendet i Badiou's præsentation af "kommunismens idé" i *L'idée du communisme* (Paris: Lignes, 2010), en tekst der kun skal forhindre enhver forbindelse til de problemstillinger, vi kender fra revolutionerne i Rusland, Tyskland og Spanien. Det er meget tydeligt, at det følgelig heller ikke bliver muligt for Badiou at tænke potentialitet – farerne ved at miste relationen til de problemstillinger forstod Blanchot derimod hele tiden, også når deres behandling blev udskudt eller omsat til litterære analyser. – Badiou derimod må lave en slags "omfangslogisk status" for alt det, der angiveligt ikke kan bringe sig i et forhold til potentialitet. Og det er ikke så lidt, der ikke kun er muligt,

men allerede er der og derfor uden en udelukkende eller ren og tydelig potentiel funktion: bl.a. menneskene og deres tanker... - Nuvel, alt det, der er det faktisk forekommende, skal så indkapsles i nogle meget klodsede forsøg på at bevise, at mulighedernes rige må være *et rige på trods*. – På trods af hvad? Angiveligt igen på trods af institutioner og medier, men reelt på trods af historien. Den ryger sig en tur – ufortalt, uskelnelig og uanalyseret. Og det bliver skæbnsvangert for lødigheden i Badiou's arbejde, ikke mindst når han *alligevel* forsøger at nærme sig staten, hvor han laver en ordleg mellem État, stat, og état de la situation, tilstanden for situationen. Og lidt efter lidt forstår læseren, hvad der foregår med denne “kommunisme”: Staten skal med i den som det, der sikrer produktionsbetingelserne; så velfærdsstaten, statskapitalismen og socialstaten skal i samlet flok reddes over i “kommunismens idé”. Og her er forskellen mellem Blanchot og Badiou: den tidligere fascist har en gang for alle gjort op med nationalstatens demokrati og dermed med denne stats evne til at drukne magtspørgsmålet i samfundet. Badiou har derimod ikke forstået det nationale spørgsmåls dybde og omfang, men håber fortsat på en eller anden slags reform af samfundet og staten i nationen. (Bataille havde jo ret i, at fascismen vandt over den etablerede arbejderbevægelse i mellemkrigstiden, fordi fascismen vidste, hvordan den politiske kraft kunne ytre sig *folkeligt og nationalt*, hvad den skulle have fat i af fordomme og fjendebilleder, symbolik og drift, dvs. af *myte*).

Jeg skrev “*alligevel* forsøger” for lidt siden, fordi netop ved en analyse af staten havner vi altid i historien. Det samme gælder i øvrigt kristendommen, som Jacob Taubes og Agamben har forklaret gang på gang: Staten og kirken er historiske fænomener, og deres “diskurser” er det lige så meget som deres institutioner. Også kommunismen er historisk, selvom det er vanskeligere at tænke overgangen fra revolutionerne til de kommunistiske satsninger, de kunne og måtte indeholde. For jo mere der i begivenheden blev skruet op for “trægheden”,

for “Anti-Krist” eller netop for kontrarevolutionen, desto flere detaljer, eksempler må frem i lyset nu. Staten og kirken nåede frem: Versailles og Vor Frue Kirke står der mere eller mindre strålende og imponerende. På den anden side er der massegravene, arkiverne, beretningerne og hele kompleksiteten omkring vidnesbyrdet. Men der er også mere at tænke på på den anden side af staterne og kirkerne, mere at undersøge om subjektivitet som kunst og filosofi. Og når vi undgår stater og kirker, bliver det lettere at øjne tilblivelser inden for kunst og tænkning, der kommer *nedefra*. Dvs. mindre som værker eller begreber og mere som det, værker og begreber er rundet af.

2. Om en subjektivitet mindre, dvs. henholdende, måske afsubjektiverende — Med andre ord: spørgsmålet om kroppen som resonanskasse for noget, der ikke burde være, måske ikke kan være i kroppen.

Vi må gå ud fra, at det akavede i reaktionen på en påtrængende indtrængen, f.eks. gysset, svimmelheden, pinligheden og skammen, ikke siger så meget om sandheden i det, der forvolder gysset, svimmelheden etc. Det indebærer, at sådanne kropslige reaktioner også er noget, der ikke afslører så meget om årsagen til, at de nævnte reaktioner udløses. De er snarere med til at afprøve kroppens kritiske anlæg; hvad kroppen kan eller vil finde sig i.

Dette medfører, at vi måske er på vej mod en menneskekundskab, der ikke bekræfter nogen humanisme, men i stedet for angiver nogle rammer og grænser for menneskets afhængighed af det ikke-menneskelige. Men der er en pragmatik på færde her, noget der finder sted og gøres, selvom det måske ikke er nogen synteseligende forklaring på en sammenhæng mellem bestemte fænomener, der kan berøre mennesker, og de “åndelige” og fysiske kræfter, den enkelte besidder til at “håndtere” eller omgås sådanne fænomener af påtrængende (måske grænseoverskridende og subversiv) karakter. En prak-

sisorienteret undersøgelse kommer derfor til at kræve (visuelt) inkarnerede analyser eller forskning, der også inddrager metafysikken. En tilføjende, især ikke-spiritualistisk metafysik, der selv er afledt kunstnerisk eller filosofisk. En slags *metafisica secunda*.

Måske er det netop her, at indkredsningen af den ekstrakategorielle størrelse, der førhen er blevet knyttet til fantasens potentiale, bliver sagen vedkommende. Såfremt en sådan delvis afledt og delvis spontan imaginær anordning både er produktiv og reproduktiv, men også indadvendt som indbildning og udadvendt som indbildningskraft, dvs. som ekspression, så er det, der sker ved sådanne næsten lammende reaktioner – gys, svimmelheden etc. - en slags kort ekspression, hvorved det ramte subjekt både får et stærkt indtryk og udtrykker dette indtryk i en og samme reaktion. Som en tilbageholdelse af gyldighed: Det kan være en slags sitren i den metafysiske tilføjelsesmulighed. En slags berøring af en forbindelse, der ikke lader sig udfolde umiddelbart. En før-umiddelbar reaktion, dvs. noget der indtræffer lige før, der kan reageres på det. (Kant og Lask ville sige, at ansatsen forbliver i “substratet”).

Det sidste aktualiserer spørgsmålet om spillet mellem det opsamlende og det gengivende, når sådanne påfaldende situationer opstår, der ikke fremkalder projekter eller opfindelser og opdagelser. Men som alligevel ikke lader den imaginære anordning uberørt af det, der vederfares den i sådanne situationer. Evnen til at skabe har ikke noget, den kan føje til her, selvom tilskyndelsen til en metafysisk satsning forekommer at være til stede. En sådan tilføjende *skabelsesundladelse* må omfatte nogle af de billeder, vi bruger, når vi siger, at vi er “blanke”. *Tabula rasa*-forestillingen svarer netop til et “blankt bord”, hvor selv kommenteringstilskyndelsen, kritisk granskende eller gengivende og resumerende, bliver tavs, passiviseres.

Der ligger et 'ih' i dette, ikke en opgivelse eller ærgrelse, ikke et 'øv'.

3. Om en subjektivitet mere, dvs. accelererende, og mindre bekymret

— Det er klart, at der var en del 'ih' på færde på Tahrir plads i februar 2011, hurtigt efterfulgt af de voldtagne kvinders 'øv', såfremt de ellers havde nogen stemme tilbage efter gruppemishandlingen. Derfor må der etableres en retsrevolutionær instans så hurtigt som muligt under en sådan revolutionær proces. Standretten er her bedre end ingen ret.

Dengang i 1970'erne gik vi omvendt til værks; i det mindste inden for ultra-venstre. På en måde begyndte vi bagfra med spørgsmålet om den gode organisation (jf. 'partifællesskabet' i *Invariance*) og den genuine revolutionære adfærd (jf. situationisternes “kritik af dagligdagen”). I 1920'erne havde sådanne problemstillinger været nye og bundet til den elektriske atmosfære under revolutionskæde 1917-1919. 1968 afprøvede og udvidede disse gamle opdagelser, men uden at have nogen europæisk revolutionskæde (det er denne frustration, der kort fortalt først afstedkom den terroristiske “løsning” og siden den autonome). Hvad angår den “tredje verden”, så lagde de mange postkoloniale krige (Congo, Mellemosten, Indokina) en dæmper på kritikken af traditionen dér og ikke mindst af kvindernes ultrasubalterne position (nogen tilskrev endog kolonimagterne ultra-subalternativiteten, som en slags eftervirkning af den koloniale og raciale undertrykkelse). Men i 1970'ernes midte vidste vi, hvad der foregik (også uden for Vietnam), eksempelvis “kvindelig omskæring”. Men det varede flere år, før Claire Brisset fik sin artikelserie i *Le Monde* om omskæring f.eks. i Ægypten (dog på forsiden 28-2-1979). Det skete i kølvandet på feministernes aktioner mod “clitoris-fjernelse”, jf. Joan-søstrenes underskriftsindsamling omtalt i dagbladet *Information* 17-II-1977, et dagblad der ellers ikke gik op i sådanne emner efter at have foretrukket diverse kombinationer mellem Mao og Grundtvig i årene før 1977. (Ifølge Brissets tal dengang drejede det sig om mindst 30 millioner kvinder i Nord- og Central-Afrika, så Joan-søstrenes underskriftsindsamling havde jo en slags masse på sin side...).

1977 indebar således en kritik af separationen mellem politik og krop. Under det store møde, *Convegno*, i Bologna, 23. til 25. september 1977, var jeg selv vidne til, hvordan en kæmpegruppe af meget unge kvinder (5 eller 600) samlede sig spontant på byens hovedplads efter de langvarige møder på stadion (om Lenin og kampen mod staten) eller i byens teatre (om Guattari og den molekulære revolution) og marcherede gennem centrum under parolen “Compagni nella lotta, fascisti nella vita, con questa separazione facciamola finita”: “Kammerater i kamp, fascistere i livet, lad os gøre en ende på denne adskillelse”. - På italiensk rimer det og lyder ikke så lidt mere beslutsomt. En af de mange lidt ældre feminister, Diana Gonzales, der pendlede mellem de feministiske 77-tidsskrifter *Sotto Sopra* [Vende op og ned], og *La Zizzania* [Splidsåning] og psykoanalytikeren Elvio Fachinellis tidsskrift *L'erba voglio* [Jeg vil have græs], kunne fortælle, at disse purunge feminister udgjorde de autonomes selvkritik: Absolut ikke vellidte blandt de politiske gruppers aktivister og nok for unge til at deltage i de mange redaktionelle grupper på tidsskrifter og i de alternative radioer dannede de et lyttende teenager-proletariat i byer som Milano og Torino og dukkede op, når diskussioner eller aktioner forekom at være for ørkesløse i forhold til bevægelsens akutte behov. Som et meget fysisk kvindeberedskab og en intern kritisk masse, 77-bevægelsen imidlertid ikke vidste, hvad den skulle stille op med; en slags udbrud af vrede og (halvbatailliansk) “aviden”, der ikke var til at styre. – Jeg fornemmer i dag, at den meget omfattende vold mod kvinder i den arabiske revolution - og ikke bare fra moske- eller militærtilhængernes side – har at gøre med en bekæmpelse af denne ustyrlighed, en bekæmpelse af et afsæt der er større end alt, hvad bevægelsen tror, den skal rumme: Den uformidlede og åbenbare manifestation af forbindelsen mellem subjektivitet og potentialitet. Og derfor også mere end, hvad der kan reflekteres inden for jura og filosofisk straftænkning (jf. Muhamed Diabs film *Cairo 678*, Ægypten, 2010): Slipper den potentielle situation *furierne* løs, bør ingen revolutionær forsøge at holde dem tilbage.

4. Fra surrealismen til det ekstrakategoriale — Denne bog omhandler mere det diskursive beredskab end billedet, i kunsten og i det hele taget; mere ideernes verden og deres konsekvenser end deres inkarnationer i forestillingen og i undersøgelsen af forestillingen, selvom bogens del IV inddrager megen 68-kunst i bred forstand, og hele bogen ellers ender med overvejelser om, hvor forestillingerne hører hjemme som organisationer/institutioner og kan undersøges inden for kunstnerisk forskning (del VIII). – Bogen indeholder også kun æstetisk teori, hvor det drejer sig om den kritiske krop, og er ellers politisk filosofi og historie med henblik på at indkredse, hvad der foregår mellem det diskursive og figuraen.

Bogen er forløbet som en gennemløjning af en teoretisk episode i forbindelse med Maj 68, en episode der var rig på tråde og henvisninger til det omfattende spørgsmål om revolutionen som et fænomen, der er splittet mellem fælleskabsovervejelser og bandekrig. Men denne bog kan hverken fremføre en overbevisning om fællesskabet eller en tilslutningsmodel for den “gode” bande. Derfor oversættelserne af de to *Invariance*-tekster om organisation og revolution.

Når surrealistene så inddrages løbende i teksten, er det fordi denne retning hele tiden satsede på det, jeg i forlængelse af Gianni Carchia kalder det ekstrakategoriale, og som omfatter kærligheden, kunsten og revolutionen. Revolutionen kender derfor en dobbelt splittelse i sig:

a) Der er den førnævnte ontologiske puls med opløsningen og gendannelsen af fællesskab på den ene side og bandekrig, barrikade, mobilitet i befolkningen samt våben- dragning på den anden. Den første kræver et etisk, den anden et retsligt beredskab.

b) Og der er splittelsen mellem det potentielle og det ekstrakategoriale, som legemliggøres så tydeligt blandt

surrealisterne, f.eks. i *Det andet manifest*: En mærkelig tekst, der pendler mellem litteraturhistorie, poetologiske overvejelser, bankrig mellem franske forfattergrupper med navns nævnelse, forsøg på at holde det franske kommunistparti på revolutionens side så sent som i 1930 samt filosofiske overvejelser, der skal opdatere fortolkninger af den “dialektiske materialisme”.

Jeg er imidlertid ikke sikker på, at vi kan finde *en teori* om revolutionen ved at gennemgå det ekstrakategoriale filosofiske modus, men revolutionen kan – ligesom kunsten og kærligheden - givetvis placeres inden for det felt, hvor en ekstrakategorial begrebsudvikling finder sin gyldighed. Det er et felt, som denne bog nærmer sig varsomt og måske “hakkende”, som Jan Bäcklund kaldte overvejelser, der vil være samtidige, men dog må indlejre en dynamisk tidsdimension i deres beretning.⁵ Og begrebshistoriske overvejelser over begivenheder er vel altid på en eller anden måde netop “hakkende”.

Lad mig begynde med et citat af Emil Lask, så læseren kan få lidt indsigt i, hvad den forbindelse til det ekstrakategoriale, som denne bog forbereder, har for forudsætninger:

“Ligesom de rumlige og tidslige genstandes genstandsmæssighed *er* [en] rum- og tidsløs sandhedsgehalt, så *er* de rumlige og tidslige genstande, der er berørt af [en] rum- og tidsløs formel sandhedsgehalt, [et] “rumligt” og “tidsligt” alogisk materiale, eller, hvad man også kan sætte ind i stedet for: De enkeltstående genstande

5 I Jan Bäcklunds tekst drejede det sig ganske vist om billedkunstens kontemporære visualiseringer, der ligesom det ekstrakategoriale fungerer ved at tydeliggøre uden at skabe nogen transparens, og gør det i kraft af en art tidsopretholdelse midt i den kompositoriske fremdrift og opløsning. Jf. Bäcklund, “Produktion af fortid”, in: Kasper Hesselbjerg, Signe Kjølner, Signe Frederiksen, David Hilmer Rex (red.), *Afgang 2013*, op.cit. s.35.

er enkeltstående, teoretiske meningssammenføjninger, enkeltstående “sandheder””. Emil Lask, *Die Logik der Philosophie und die Kategorienlehre*, Jena: Dietrich Schlegelmann Reprintverlag, Werke Band 2, s.36 (opr. 1910).

Det Lask opererer i denne tekst, er en dobbeltbevægelse af *samling* mellem objekt og sandhed og *markering af separationen* mellem objektsandheden og den erkendelse, der kan indgå i subjektivitetens position. Om udviklingen af samlingen, som bl.a. behandles i det anførte citat, er følgende værd at understrege: Formen synes at komme tættere på objektsandheden, eftersom objekt og sandhed ikke adskilles (men heller ikke bliver identiske) og derfor heller ikke morfogenetisk (endnu) afgiver en fænomenmæssig mellemposition mellem genstanden og sandheden om den.⁶ Der udvirkes en skarpere separation mellem “tankens eros” (Carchia) og objektsandheden ganske i overensstemmelse med en mulighed i den teleologiske reflekterende dømmekraft hos Kant. Imidlertid kan refleksionen i den æstetiske oplevelse derved ikke længere “arve” en “form for tilfredshed”, som Kant lidt magisk formulerede det i læren om lysten. Det formelle bliver mindre et fænomenmæssigt vehikel, end tilfældet er i det skønnes analytik, og mere bundet til det enkeltstående ved den “meningssammenføjning”, Lask satsede på. Til gengæld ekspanderer et teoretisk moment med “skygger” og “billeder”, som objektsandheden kaster af sig. Det indebærer en mulighed for at opvurdere gyldighed, Kants

6 For mange år siden nørklede jeg med dette problem i “Omkring det væsentligst overfladiske”, in: C. Juhl og P. Smith (red.), *Antipolitik – Hinsides al statskunst* (Århus: forlaget Afveje, 1981): Jeg havde en intuition om det vanskelige og teorimæssigt farlige ved at tildele sandheden autonomi; men i stedet for at imødekomme sandhedens forankringsbehov ved en nedsænkning i objektet, som Lask fremtænkede, så løsnede jeg den så meget, at den kunne svæve i den “afkastede” dimension, som Lask kalder “skygger” og “billeder”.

Gelten: Formen er udtryk for, dvs. både giver og fremviser, en “alogisk” igangsættelse eller måske endog energiladet mobilitet i materialiteten. Dette sæt i objektsandheden har at gøre med tydeliggørelse, men ikke med transparens eller transcendens. Så det er snarere konturerne, linjer og flader, der kan træde frem.

I en tid med fornyet filosofisk og kunstnerisk interesse for objektet og materialiteten (jf. dOKUMENTA 13), bliver det ekstrakategoriale meget vedkommende for kunstnerisk forskning og denne forsknings tilgang til sine emner. Lad os se på den subjektive side af teleologien med et citat af Carchia, der på flere måder får flyttet lidt ved den æstetiske dømmekrafts forudsætning af en gensidig vendthed mod hinanden mellem objektet som fænomen og subjektet som oplevende instans (det er hans ikke-skepticistiske forudsætning, som Kant gang på gang gør opmærksom på):

“Bedømmelsen er reflekterende netop fordi den bevæger sig ud fra noget uforudseeligt, noget der ikke er konstrueret af mennesket: Fra noget der giver sig [hen], byder sig [til], men samtidigt pånøder sig selv. I den forstand betyder “objektivt” ikke i synderlig grad noget, der er det modsatte af “subjektivt”, eftersom den dom, der er reflekterende, under alle omstændigheder er subjektiv på en eller anden måde. “Objektiv” formålstjenlighed indebærer, at “objektivt”, uafhængigt af enhver hensigt, så kommer noget os i møde, som vi ikke desto mindre fornemmer i dets formålsløse væren til som et formål ved naturen. Det er derfor, at strukturen ved dette møde befinder sig under et tegn fra *tankens eros*”. Gianni Carchia, *L'amore del pensiero*, [Tankens kærlighed], Macerata: Quodlibet, 2000, s.42 (Carchias kursiv).

Noget ved fremstillingstilskyndelsen hos Kant i det æstetiske fællesskab neddæmpes uden at forsvinde, mens den kategoriale forskel mellem form/skønhed og uform/sublimitet opretholdes

uden det ganske bastante krav om en fundering i hhv. det sanselige og det oversanselige. Gyldigheden erstatter det regulerende som æstetisk legalitet og “udvider”, måske udtynder en kende det absolutte, som Kant tilskrev den “objektive gyldighed”. Den immanente gehalt i refleksionen forekommer også at blive styrket ved dette, mens det subjektive – som Carchia er inde på – bliver mindre egnet til at konstituere sig selv som en “almen subjektivitet”, og dermed også mere abstrakt og mindre en slags overkategori end i Kants smagsdom. Og hvad med det “kontemplative”, medrummet for den æstetiske erfaring? Ja, det udvides og påvirkes nu fra begge “sider”, fra objektsandheden og fra tankens eros. Det er faktisk meget tæt på, hvad surrealisterne mente, ville kunne udgøre det dynamiske i deres satsning uden at havne i nogen monisme.

Så det materielle er i formen, ligesom det subjektive er i refleksionen: De danner to meget forskellige uadskilleligheder, samt får neddroset form/indhold dualismen, en neddrosling vi også kender fra Konceptkunstens forsøg på at indskrive udsagnet i formen som form (art as art etc.). Der kommer ingen monisme ud af dette, ingen identitet, men en slags overordnet dualisme, der er mindre polær og mindre konfliktfyldt i sin dialektik.

5. Tre bemærkninger: ———

a) Den læser der vil stifte bekendtskab med de samme teorier, men behandlet ud fra en lidt anden vinkel, nemlig én, der integrerer Agambens arbejde i højere grad end her, kan jeg i al beskedenhed anbefale min artikel “En tese mindre, eller 20 teser om en revolution, der kan blive barok”, i tidsskriftet *Mr. Antipyrine*, Århus, nr.1, april 2014, s.127-145. Den indeholder tillige nogle overvejelser over de “macoutistiske” banders rædselsstrategi fra gårdsdagens Haiti til dagens Syrien, mens §19 indeholder en lille indføring til

det problemkompleks omkring den “kritiske krop”, der også hjem søger denne bogs del III.

b) I en af de mange serier, Stig Brøgger redigerede i sin professortid på Billedkunstskolerne, *Den prikkede*, afprøvede jeg over 38 sider den bogmodel, læseren sidder med i hånden. *Kunsten som neutral mutant – Om og af Mario Perniola* (*Den prikkede* nr.2, 1996) var bygget op på samme måde som denne bog, om end Perniolas tekst fra den 45. Kunstbiennale i Venezia, 1993, ikke muliggjorde nogen anbringelse af ’mellemttekster’, som her. – Der er imidlertid også et andet lighedspunkt med denne bog: *Kunsten som neutral mutant* udgjorde det første forsøg på at tænke kunstnerisk praksis i afsubjektiviseringsstermer på Billedkunstskolerne, jf. især dette “Oplæg til mere”, afsnit 2. – Allerede den gang – dvs. i begyndelsen – stod det klart, at en åbning over for det lavintentionale måtte kræve en kritik af det etniske og dermed af det identitære i forbindelse med kunstnerisk praksis. Så *Kunsten som neutral mutant* indeholder også et første forsøg på at placere en eventuel “etnoæstetik” på passende afstand af det sted og det billede, der undersøges inden for kunstnerisk praksis.

c) I de to *Invariance*-teksters oversættelser har jeg indsat noter i firkantede parenteser og mærket ’O.a.’ for at adskille dem fra ophavsmændenes noter. Begge tekster blev publiceret i *Invariance*, II serie, nr 2, [juli] 1972. Såvel i de to tekster fra *Invariance* som i de øvrige tekster er alle citater oversatte af mig, hvor intet andet er angivet.

I

Organisation og ret i revolutionen

En indledning

Når jeg bringer den danske oversættelse af Jacques Camatte og Gianni Collus tekst ”Om organisation”, så er det fordi, den udgør en konklusion på to fænomener: Den bordighistiske bevægelse og Maj-oprøret (1968 i Frankrig).⁷

De forskellige grupperes historie inden for den bordighistiske bevægelse skal ikke skrives her, men givet er det, at med udbruddet af Amadeo Bordigas sygdom i 1966-67 og død i 1970 ophørte muligheden for en reorientering af den venstremarxistiske fraktion, der fra et tidligt tidspunkt i en gradvis proces mellem 1923 og 1926 havde lagt stærkere og stærkere afstand til III Internationales ledelse. Ikke mindst til enhedsfronttaktikken og til den såkaldte bolsjevisering af III Internationales sektioner eller partier. Snart skulle denne Internationale vise sig ude af stand til at lede opbruddet i det halvkoloniale Kina og i det metropole Storbritannien. Det er imidlertid heller ikke III Internationales historie, der her behandles, men den organisatoriske problematik, der gik i arv efter III Internationale. Ikke

⁷ Ukært barn har også mange navne: Ortodokse Bordiga-tilhængere accepterer således ikke at blive kaldt hverken bordighister (italiensk: “bordighista”) eller bordiguister (fransk: “bordiguiste”). De vil altid henvise til “Det italienske kommunistiske venstre”, *La sinistra comunista italiana* eller *La gauche communiste italienne* (eller d’Italie). Det skyldes den konsekvente anvendelse af anonymitet, Amadeo Bordiga gennemførte, da den bordighistiske partipresse var endelig etableret med *il programma comunista* som flagskib (nr.1 udkom i oktober 1952).

mindst organisationens opdeling i en politisk, en faglig og en forvaltningsmæssig, dvs. brugsforeningsmæssig/økonomisk og rådsmæssig/statslig organisation.

Generelt at udskille en 'politisk' partiorganisation fra den revolutionære bevægelse skulle muliggøre opretholdelsen af en teoretisk og praktisk mere sammenhængende gruppes aktivitet, også selvom en sådan gruppe ikke havde nogen indflydelse, hverken på en (revolutionær) forvaltning eller på en faglig organisation. Betydningen af en antagonistisk position, der også besad et minimum af organisation, udgjorde et af de standpunkter, arvtagerne efter de italienske venstrekommunister måtte kæmpe med fra midten af 1960'erne. Men det havde faktisk været en vanskelighed ved alle de partimæssige konstruktioner, venstrekommunistiske grupper forsøgte at etablere fra og med Anden Verdenskrigs afslutning.⁸

Den faglige side var mere kompleks. Som min undersøgelse fra 1971 godtgjorde, *La gauche allemande et la question syndicale dans la IIIe Internationale*,⁹ så gik fagbevægelsen nærmest i opløsning under den tyske revolution 1918-1921. Politiske grupper skød frem og med dem nye former for organisationer, 'unionerne'. Det er bemærkelsesværdigt, at sådanne unioner dukkede op umiddelbart i kølvandet på rådsbevægelsens krise og ophør efter revolutionens første fase i Tyskland, november 1918 til januar 1919. Det revolutionære nederlag synes altså først at generere reparatoriske organisationsformer. Og de kunne holde et år eller to år, så længe nederlaget ikke var endeligt.

8 Sandro Saggiore er ved at skrive disse gruppers historie. Første bind er udkommet: S. Saggiore: *Né con Truman Né con Stalin – Storia del Partito Comunista Internazionale (1942-1952)* [Ikke med Truman Heller ikke med Stalin – Det internationalistiske kommunistiske partis historie (1942-1952)] (Milano: Edizioni Colibrì, 2010), 413 sider med registre.

9 "Det tyske venstre og det fagforeningsmæssige spørgsmål i III Internationale". Udgivet på fransk og anonymt af *Kommunistisk Program*, København og Århus, (november) 1971.

Revolutionens forvaltning af de daglige gøremål skulle vel egentlig varetages af rådene, ikke af fabriksrådene, men af arbejder- og soldaterrådene. I den tyske revolutions første år opretholdt socialdemokraterne, de uafhængige socialdemokrater i USPD¹⁰ og nogle borgerlige partier illusionen om en mulig dobbeltmagt med både råd og parlament. Deres hovedsatsning blev imidlertid hurtigt et repræsentativt demokrati til erstatning for kejserdømmets autoritære demokrati, hvis militære apparat de imidlertid lydefrit arvede, selvom dette apparat i kraft af nødretten havde haft uindskrænket politisk og militær magt de sidste to krigsår. Opretholdelsen af dette militaristiske dispositiv kom den tyske revolution til dyrt at stå.

III Internationale vovede heller ikke at satse rent på rådsløsningen, givetvis fordi II Internationales partier, de socialdemokratiske, så godt som alle holdt fast ved det borgerlige demokrati (det norske Arbejderparti, det italienske socialistpartis Serrati-ledelse, en del af SFIO (fransk sektion af arbejderne internationale, dvs. II Internationale) samt de tjekkiske socialdemokrater var vel de eneste "andeninternationalister", der var *lidt* i tvivl).¹¹ Derfor vedtog III Internationales II Kongres

10 Unabhängige Sozialdemokratische Partei Deutschlands, *Tysklands Uafhængige Socialdemokratiske Parti*, var det toneangivende parti i Tyskland mellem Kejserrigets sammenbrud og Weimarforfatningens praktiske ikrafttræden som administrativ konstruktion. I toåret november 1918 - oktober 1920 fastholdt USPD den revolutionære opinion i Tyskland i en hamletisk splittethed mellem reformsocialisme og revolutionær kommunisme, mellem parlamentarisk demokrati og proletarisk diktatur. Endelig opdelt mellem socialdemokrater og kommunister på kongressen i Halle, oktober 1920. En lille selvstændig fraktion overlevede til 1931, hvor den indgik i det antifascistiske samlingsparti SAP.

11 De kommunistiske partier i disse lande dannes da også relativt sent: det franske i december 1920, det italienske i januar 21, det tjekkoslovakiske i maj 21 og det norske først i 1923. Mens *Sveriges socialdemokratiska vänsterparti* blev dannet i maj 1917 (ganske vist på grund af en eksklusion fra socialdemokratiet), det hollandske kommunistiske parti i november 1918,

i sommeren 1920 den "revolutionære parlamentarisme", som Lenin foreslog kongressen. Ganske få oppositionelle stemte for den revolutionære antiparlamentarisme, en position der i teseform var blevet fremlagt af Amadeo Bordiga på samme kongres.¹² Amadeo forsvarede altid accepten af Lenins teser af "disciplinære grunde" og især fordi det afgørende for de italienske abstentionister var grundlæggelsen af en *kommunistisk Internationale* samt at få bolsjevikkernes uforbeholdne støtte til dannelsen af et *selvstændigt* kommunistisk parti i Italien.

Det tog dengang nogen tid, før det organisatoriske spørgsmål kunne rejses til fulde. Og da var det for sent.¹³ Forholdet mellem et selvstændigt kommunistisk parti og proletariatets autonomi er da også relativt kompliceret. Det indebærer nemlig et brud både med forestillingen om repræsentation af alle borgere i en og samme statslighed og med forestillingen om en fælles offentlighed i samfundet, hvori alle klassers interesser kan ytres. Så *autonomien* bygger på en kritik af demokrati og ytringsfrihed inden for politikken. I de italienske kommunisters teoretiske organ *Rassegna Comunista* (1921-1922) bearbejdede Bordiga dette emne under temaet "parti og klasse"; de tyske rådkommunister i KAPD forsøgte nogenlunde samtidig også at åbne for dette store emne. Faldgruberne er nemlig mange: der er dels faren ved at forudsætte en arbejderistisk autenticitet, en slags fetichering af arbejderklassen, sådan som denne klasse nu forekom i de vestlige industrinationer, og dels faren ved at isolere sig fra udviklingen i samfundenes økonomiske og

Tysklands Kommunistiske Parti (*Spartakusbund*) ved årsskiftet 1918-1919, det danske *Venstresocialistiske Parti* i november 1919.

12 Teserne og noget af debatten findes i dansk oversættelse: "Det parlamentariske spørgsmål i Kommunistisk Internationale", in: *Kommunistisk Program*, nr.13, august 1971, s.22-46.

13 Jf. min *Globalæstetik – Verdensfølelsen og det kosmopolitiske perspektiv*, Kbh.: Billedkunstskolernes forlag, 2007, s.384-385.

økologiske forhold. I Italien undgik Amadeo Bordiga og siden Danilo Montaldi (1929-1975) disse faldgruber.

Det interessante ved den tekst, der følger, er givetvis det en kende tvangsmæssige i dens emancipatoriske forestillinger. Faktisk havde der udviklet sig en ond spiral omkr. Situationistisk Internationales selvopløsning (1970-71): den bestod i en bizar indoptagelse af det nag, der førhen havde været udadvendt, dvs. stalinismen og det borgerlige demokrati til del. Dette afledte nag manifesterede sig som en slags mistanke om manglende revolutionært sindelag koblet med en anden mistanke, vendt mod selve revolutionsbevægelsen. Selvom sidstnævnte ikke blev vedgået, så er den meget tydelig i Guy Debords og Gianfranco Sanguinettis ubehageligt dømmesyg forhold til Vaneigem; som kunne revolutionens bevægelse lettere avle forfængelige ledere end uselviske.¹⁴ Mistanken om deltagelse i revolutionsbevægelsen for personlig vindings skyld, for at opnå succes eller berømmelse, dukkede hurtigt op i vinteren 1968-69. Det var den mistanke, Camatte og Collu ønskede at overhale inden om ved at indføre en revolutionsontologisk mistanke til organisationen i stedet. Som skulle man kunne måle graden af autenticitet i en revolutionsbevægelse ud fra dens iboende evne til at overflødiggøre organisationen som sådan. Og kunne bevægelsen overflødiggøre organisationen, så var der ikke meget at komme efter for de forfængelige. Det var det underforståede ræsonnement hos Camatte og Collu, selvom den historiske og sociologiske analyse af den revolutionære organisations overflødiggørelse af sig selv var mere materialistisk og økonomikritisk end psykologisk opbygget. - Men selv en autonom og autentisk revolution kan ikke undgå spørgsmålet om en ordnet ret og etik...

14 Jf. *La véritable scission dans l'Internationale – Circulaire publique de l'Internationale Situationniste* (Paris: Éditions Champ Libre, 1972).

De revolutionæres praksis foregår netop som en overvindelse af modstand, og derfor må spørgsmålet om organisation stilles ud fra retten og etikken, og ikke som i III Internationale ud fra hierarkiet i en formel treenighed bestående af partiet, fagforbundene og rådene. Den proletariske revolutions rådsdiktatur må bære og udgøre en etisk begrundet retstilstand af en helt anden slags end den borgerlige stat. Den revolutionære retstilstand må være kosmopolitisk i sin satsning, dvs. at den bekæmper og evt. forbyder etnokratisk backlash og dermed racistiske partier. Men der kan ikke indføres dødsstraf for at være nationalist og racist. Der kan eventuelt i *de egentlige kampzoner*, men modaliteterne herfor er ikke indlysende, indføres dødsstraf for kriminelle handlinger mod revolutionen såsom attentater med døden til følge udført mod revolutionens tilhængere eller mod civilbefolkningen for at terrorisere denne – jf. Assad-regimets missilbombardementer af hele beboelseskvarterer under den verserende borgerkrig. - Så langt vil enhver forstå, at der må repression til af de kontrarevolutionæres kriminelle handlinger. Og det må ske ved hjælp af tribunaler, der ikke lader sig korrumpere. Helst af domstole etableret af rådene. På barrikaden kan der imidlertid ofte ikke tages fanger, så her gælder *det etiske endnu kraftigere*: standretten må have en meget høj republikansk profil. Dens domsafsigelser og strafudmålinger må være eksemplariske. Ikke mindst når de er inappellable.

Camatte og Collus tekst bidrog til opgivelsen af organisationen i III Internationales forstand, men herefter må følgende spørgsmål alligevel stilles: hvordan skal den revolutionære domstol etableres, såfremt revolutionen ikke har en ansvarlig organisation? Jf. de domstole, der i dag dømmer Mubarak og i morgen Ben Ali og Bashar Assad samt udmåler deres straffe: Deres handlinger kan ikke vurderes af de retsinstanter, diktatorerne selv har etableret. Rettens organisation må derfor analyseres, f.eks. ud fra de fortilfælde, vi kender. Der er dels Nüremberg-domstolene mod hhv. de nationalsocialistiske ledere og mod

lægerne, men også de indsigelser og protester, som de revolutionære dommere med tilknytning til Kronstadt-sovjetten fremkom med, da bolsjevikiske politikere forsøgte at opnå privilegier og undtagelser fra den gryende, mere eller mindre revolutionære retspraksis i efteråret 1920 og vinteren 1920-1921 (dvs. efter den Røde Hærs nederlag i den polske krig, hvor det blev indlysende, at den russiske revolution var isoleret og de russiske ledere derfor uden for den internationalistiske kontrol). Et andet eksempel udgøres af de revolutionære catalaneres retspraksis 1936, før den stalinistiske kontrarevolution påbegyndte sin undergravning af de revolutionære myndigheder i december 1936: Retskommisæreren i den catalanske Generalidad, Andreu Nin, der forsøgte at holde de revolutionære domstoles retsafgørelser borte fra dødsstraffen i Lérida, hvor kampene mod franquisterne og deres støtter havde været voldsomme, nåede dog at indføre fulde borgerrettigheder for kvinder og for unge fra og med det fyldte attende år i Cataluña. Endvidere fik Nin domstolene udrenset for fascistiske elementer, og dommerne blev i stedet de revolutionære domstoles "retsteknikere", der skulle sikre, at retshandlingerne respekterede faste former og henholdt sig til den samme jura. Nins "klassedomstol" bestod således af en retspræsident og en anklager, der begge var jurister, mens dommerpanelet, der afsagde kendelsen om skyldsspørgsmålet samt udmålte straffen, bestod af otte lægdommere, der var udpeget af de – sædvanligvis seks til syv - arbejderpartier og fagforbund, der deltog på borgerkrigens republikanske side.¹⁵

15 Jf. Pierre Broué og Émile Témime, *La révolution et la guerre d'Espagne*, Paris: Minuit, 1961, s.194-196, og Wilebaldo Solano, *Le POUM: Révolution dans la guerre d'Espagne*, Paris: Éditions Syllepse, 2002, bl.a. s.165-171 (fransk oversættelse af den spanske originaludgave fra 1999 ved Olga Balaguer og Manuel Periañez). Retsemnet henhørte under de revolutionære komiteers kompetence; de var opstået som reaktion på Franco-folkenes kupforsøg, juli 1936, og udgjorde snart et alternativ til den etablerede republikanske regering i Madrid (siden Valencia) og dens forvaltning rundt om i landet:

Hvad angår “Om organisations” betydning for vurderingen af 1968, så skal jeg henvise læseren til del III og IV i denne bog. Disse dele forsøger også at udstikke nogle linjer for den nuværende revolution og den kontrarevolution, der har vist sig i al sin tydelighed fra og med den 11. februar 2011, da opruddets første fase begyndte i Ægypten. Hærens og moskeens hovedfjende er givetvis den arabiske kvinde, jf. “Grundantagelse 2: Den arabiske kvinde ved bedst” i mit bidrag til antologien *Bevidsthedsudvidelse og verdensomlægning*.¹⁶

Der er imidlertid mange nyttige pointer i Camatte og Collus tekst i forbindelse med den nuværende situation og revolutionsbevægelserne omkring Middelhavet. Selvom den stikordsagtige karakter, der viser sig indimellem, kan give problemer for den læser, der ikke er fortrolig med ultravenstrediskussionerne før, under og efter Maj 68. Det vigtigste er nok at have fokus dels på forsøget på at bestemme proletariatets forhold til revolutionen som en bevægelse, der ophæver adskillelsen mellem teori og praksis, og dels på tekstens mange overvejelser omkring organisationsspørgsmålet. I dag må vi gentænke dette spørgsmål og forsøge at komme ud af de identifikationer, den revolutionære gruppe fik med gangsterbanden og/eller med erhvervslivets management efter Maj 68. For når alt kommer til alt, så kan megen af den mistænksomhed, der opstod mod den revolutionære gruppe som organisation, tilskrives konkurrencen mellem de revolutionære grupperinger. En konkurrence som sandt nok tog til inden for den almene venstrefløj

Et af historiens vigtige eksempler på reel dobbeltmagt, der varede indtil russernes overtagelse af krigsførelsen mod fascisterne, dannelsen af Negrinregeringen og etableringen af en centralmagt, der byggede på en alliance mellem stalinistiske kommunister, borgerlige partier og Negríns højresocialister.

¹⁶ *Bevidsthedsudvidelse og verdensomlægning – Kunsten som revolutionens selvkritik*, Kbh.: Nebula, 2012, s.8-13.

og kulminerede med den italienske februar-marts-bevægelse i 1977 og dens efterspil i Bologna 23.-25. september 1977, hvor bevægelsens interne frakturer viste sig i al deres tydelighed. Ikke desto mindre var det den samme bevægelse, der med sin “kreative autonomi”-del foruddiskonterede de problemstillinger, der i dag skulle kunne muliggøre en undgåelse af de politiske blindgyder fra “ungdomsoprørets” tvedelte tiår 1967-1972-1977.

II

Om organisation

Af Jacques Camatte og Gianni Collu,
Invariance, II serie, nr.2, [juli] 1972

[Indledning af 1972] — Det brev, vi her offentliggør (fra 04-09-1969), muliggjorde opløsningen af den gruppe, der var i færd med at dannes omkring de standpunkter, der blev fremlagt i tidsskriftet *Invariance*. Brevet igangsatte en vigtig debat og refleksion, som siden er fortsat og hvorfra vi bragte nogle resultater i artiklen “Transition” [Overgang], *Invariance*, I serie, nr.8, s. I-VI.

Er nogle af de spørgsmål, dette brev rejste, blevet delvis behandlet, så er andre kun lige blevet strejftet. Heraf følger nødvendigheden af at offentliggøre brevet, da det er givet, at det haster med at bryde med fortiden på en stadig klarere måde. Derved vil læseren også kunne forstå udviklingen i det tilbagelagte arbejde samt i det, der endnu skal gøres.

Da brevet udgjorde et brud (og dermed en afslutning) samtidig med et nyt udgangspunkt, så indeholdt det et antal upræcise punkter, kim til mulige fejl. I noten angiver vi de vigtigste [jf. note 20]. På den anden side, da det ikke var muligt for os “konkret” at beskrive de revolutionæres væremåde, har der efter forkastelsen af den gruppemæssige praksis været mulighed for at udlægge denne forkastelse af gruppen som en tilbagevenden til en mere eller mindre stirneriansk individualisme. Som om den eneste garanti, der herefter fandtes, fra nu af måtte være den subjektivitet, der blev opdyrket i hver enkelt revolutionær! Det var ikke sådan, det forholdt sig. Først og fremmest skulle opfattelsen

af den samfundsmæssige virkelighed og den dertil knyttede praksis forkastes i dens egenskab af at være udgangspunkt for en racketdannende proces.¹⁷ Når man derfor trak sig totalt tilbage fra gruppernes bevægelse, var det for samtidig at kunne komme i forbindelse med andre revolutionære, som havde gennemført et brud analogt med vort. Vi har forsøgt at tydeliggøre et konvergensfænomen. Nu foregår der en direkte produktion af revolutionære, som næsten umiddelbart tilbagelægger det punkt, hvor vi befandt os, da vi måtte bryde med den omgivende virkelighed. Herefter gives der en potentiel “union”, som ville kunne få problemer på ny, såfremt vi ikke fik gennemført bruddet med det politiske syn dybt ind i vore individuelle bevidstheder. Da politikens væsen fundamentalt er repræsentation, betyder det, at grupperne altid søger at tilpasse deres billede til en samfundsmæssig forventning. De vil altid forklare den måde, hvorpå de forestiller sig selv, for derved at blive anerkendt af nogle som den avantgarde, der kan repræsentere de andre, klassen. Dette afsløres i de velkendte “hvad-vi-står-for”-tekster, som de forskellige smågrupper frembringer i deres higen efter anerkendelse.

Enhver afgrænsning er en begrænsning, og den fører hyppigt grupperne til så hurtigt som muligt at reducere afgrænsningen – ligesom skrumpeskindet i Balzacs *La Peau de chagrin* - til enkelte paroler, der har en repræsenterende funktion i deres racketistiske markedsføring. Enhver politisk repræsentation udgør en afskærmning og er derfor en hindring for kræfternes fusion. Den kan forekomme såvel på en gruppes som på et enkelt individs niveau; at samle sig om individet ville imidlertid indebære en tilbagevenden fra eller til fortiden.

¹⁷ [Racket er en tilbagevendende term i “Om organisation”. I forlængelse af *Invariances* udvidede bandeopfattelse havde jeg et kort citat om en amerikansk racketforståelse i *Antipolitik – Hinsides al statskunst* (Århus: Afveje, 1981) s.104. Det var hentet fra *On the Waterfront* (Elia Kazan, 1954). O.a.]

[Brevet af 4. september 1969] —

“Begge giver vi ikke en øre for popularitet. Feks. som bevis på modviljen mod enhver personkult så har jeg på Internationalens tid aldrig ladet de talrige anerkendelsesmanøvrer, som jeg blev forulempet med i forskellige lande, komme frem i offentligheden[...] Fra Engels’ og min første indtræden i det hemmelige kommunistiske selskab skete det kun på den betingelse, at alt, hvad der fremmede autoritetsovertroen, blev fjernet fra statutterne.” Marx til W. Blos, 10-11-1877 – *MEW* 34, s.308 [*MEW* = *Marx Engels Werke*, Berlin: Dietz Verlag, første udgave 1960. Det efterfølgende tal angiver nummeret på bindet, hvorfra der citeres. O.a.]

“Kan man i den borgerlige omgang eller *trade* undgå skidtet? Imidlertid er omgangen på sin naturlige plads i sidstnævnte. [...] Den ærlige nederdrægtighed eller den nederdrægtige ærlighed ved den betalingsdygtige moral [...] står for mig ikke en døjt højere end den respektløse nederdrægtighed, som hverken de første kristne menigheder eller Jakobinerklubben eller vort forgangne “Forbund” helt kunne holde sig fra. I det borgerlige samkvem venner man sig imidlertid til, at følelsen af respektabel nederdrægtighed eller nederdrægtig respektabilitet går tabt.” Marx til F. Freiligrath, 29-02-1860 – *MEW* 30, s.492

Med kapitalens konstitution som materielt væsen og dermed som samfundsmæssigt fællesskab får man: kapitalistens forsvinden som traditionel person, den relative, somme tider absolutte formindskelse af proletarernes antal samt de nye middelklassers vækst. Ethvert, selv det mindste, menneskelige fællesskab er betinget af det materielle fællesskabs væremåde. Denne væremåde hidrører fra det faktum, at kapitalen kun kan valorisere sig, altså eksistere og udvikle sin væren, såfremt en del af den selv, ved

at selvstændiggøre sig, trods den samfundsmæssige helhed og imødegår den totale, samfundsmæssiggjorte ækvivalent, kapitalen. Sidstnævnte har behov for en sådan kappestrid, for den eksisterer kun som differentiering. Med dette udgangspunkt etableres et samfundsmæssigt net, der er baseret på konkurrencen mellem rivaliserende “organisationer” (rackets).

“Den reproducerer et nyt finansaristokrati, en ny slags parasitter i projektmagernes, grundlæggernes og de rent nominelle direktørers skikkelse; et helt system af svindel og bedrag hvad angår grundlæggelser, aktieudstedelse og aktiehandel. Det er privatproduktion uden privatejendommens kontrol.” *MEW* 25, s.454 – *Das Kapital* Bind III.

“Ekspropriationen udstrækker sig her fra de umiddelbare producenter til selv de små og mellemstore kapitalister. Denne ekspropriation er den kapitalistiske produktionsmådes udgangspunkt; dens gennemførelse er dens mål, og det vil i sidste instans sige eksproprieringen af alle enkeltpersoner fra de produktionsmidler, som med udviklingen af den samfundsmæssige produktion ophører med at være midler til privatproduktion og privatproduktionens produkter og herefter kun kan være produktionsmidler i de associerede producenters hænder, følgelig deres samfundsmæssige ejendom, ligesom de er deres samfundsmæssige produkt. Denne ekspropriering fremstår imidlertid i en modsætningsfuld skikkelse inden for det kapitalistiske system selv, [nemlig] som tilegnelse af den samfundsmæssige ejendom ved de få; og kreditten giver disse få stadig mere karakter af rene lykkeriddere.” *MEW* 25, s.455-456, *ibid.*

Erhvervsvirksomheden, der er sædet for produktionsprocessen (værdiskabelsen), er et sted, som bremser kapitalens bevægelse, fikserer den. Den må derfor overvinde denne fiksering. Det er nødvendigt, at den mister karakteren af fiksering: Man går

derfor over til det ejendomsløse foretagende, der i stedet tillader en tilegnelse af produktet som en mystificeret form for merværdi. Dette virkeliggøres med den erhvervsvirksomhed, hvor den konstante kapital er lig nul og hvor således blot et vist kapitaloverskud er tilstrækkeligt for at sætte "forretningen" i gang. Endelig gives der endog fiktive foretagender takket være hvilke, den vildeste spekulation kan udvikle sig.

"Kapitalen fremstår i dag hele tiden i en "organisations" form; og bag dette ord, der ikke længere er synonymt med et broderskab i en åben strid som i arbejderkampenes strålende tider, men derimod med en hyklerisk fiktion om en *fælles interesse*, – bag den uåndgribelige erhvervsvirksomheds udtryksløse og hukommelsesløse logo, mellem forretningsfolk, administratorer, teknikere, specialarbejdere, håndlangere, elektronhjerner, robotter og vagthunde, - bag betegnelserne produktionsfaktorer og stimulering af nationens vækst udfører kapitalen den uhumske funktion, den altid har udført, – til og med en langt uværdigere funktion end den der blev udført af den entreprenør, som i det borgerlige samfunds vår lod sig honorere i eget navn for sin intelligens, mod og sande pionerånd.

[...] *Organisationen* er ikke blot den moderne kapitalist uden personnavn, men den er også kapitalisten uden kapital, for han har slet ikke brug for den. [...] Erhvervsorganisationen har sit eget fornuftsplan: Den fremstår ikke som et ansvarligt foretagende med aktiver, men lader et "pilotforetagende" med fiktiv kapital bane vejen, og forudbetaler den nogle få summer, er det blot for at sikre sig en i øvrigt letkøbt sympati i de statslige kontorer, der skal undersøge udbud, tilbud og kontrakter.

Her opdager man så på den anden side det bedrageriske ved den tåbelige lære om et stats- eller partibureaukrati,

der som en ny herskende klasse skulle udnytte såvel proletarer som kapitalister, - og så opdager man tillige fra en ny vinkel, der er forskellig fra den, der kunne anvendes på den marxistiske linje for at eliminere en så latterlig hypotese, at en gruppe tjenere skulle kunne sælge deres egen herre og overtage ledelsen af samfundet og af dets økonomiske liv. Det er den "specialiserede", der er rovdyyret i dag, og bureaukraten er den ynkelige pestspreder.

Organisationen er forskellig fra *arbejdskommunen* (en libertær illusion, som der ikke er eksempler på inden for givne grænser), fordi der ikke er præstationslighed ved et fælles arbejde, men derimod et hierarki af funktioner og fordele, der virker inden for hver enkel virksomhed. Det kan heller ikke være anderledes, når virksomheden skal fremvise overskud på sit regnskab og fungere selvstændigt på markedet. [...]

Meningen med de sidste nyheder fra Rusland angående den regionale decentralisering og en endnu større selvstændighed for de enkelte virksomheder er, at udviklingen går mod en omvæltende udvidelse af det *kontrakt-system*, hvormed staten udlejer sig til organisationer, der udgør egentlige forretningsbånd, uåndgribelige og af vekslende menneskelig sammensætning inden for alle sektorer af økonomien og på en måde, som i alle moderne kapitalistiske systemer er karakteristisk ved de griske former, den moderne byggeindustri uden fast hovedkvarter har antaget." Amadeo Bordiga, *Struttura economica e sociale della Russia d'oggi*, Milano: editoriale contra, 1966, vol. II, s.283-284, 285-286, 287 [Den økonomiske og sociale struktur i dagens Rusland], oprindeligt bragt anonymt i: *il programma comunista*, Milano, nr. 7, 1957. [Det er Bordiga, der kursiverer].

Staten ikke alene udlejer sig til nogle bander, men bliver selv en bande (racket). Ikke desto mindre spiller den hele tiden en formidlerrolle.

“Det absolutte monarki, der selv allerede er et produkt af udviklingen af den borgerlige rigdom til et trin uforeneligt med de gamle feudalrelationer, behøver tilsvarende en ensartet, almen magt, som det må være i stand til at udøve på alle periferiens punkter som materiel løftestang for den *almene ækvivalents* magt, [dvs] for rigdommen i sin stedse mobiliserbare form, hvorved den bliver helt igennem uafhængig af særlige, lokale, naturlige og individuelle forhold.” Marx, *Grundrids til kritikken af den politiske økonomi*, Århus: Modtryk, 1977, (bd.4), s.807. [Modificeret oversættelse. Det er Marx, der kursiverer.]

Staten som generel ækvivalent kommer til syne i sin rene form i værdilovens blomstringsepoke, i den simple vareproduktions tidsalder. Under kapitalens formelle herredømme behersker den endnu ikke værdiloven, staten er en formidler mellem den og resterne af de øvrige tilbageblevne produktionsmåder, mellem den og selve proletariatet. Det er også den tidsalder, hvor kreditsystemet endnu ikke har udviklet sig tilstrækkeligt og endnu ikke har frembragt den fiktive kapital i stort omfang. Kapitalen har endnu brug for den stive guldmøntefod. Ved overgangen til kapitalens reelle herredømme skaber den sin egen generelle ækvivalent, som ikke kan være stiv, som den var i perioden med enkel cirkulation. Selve staten må miste sin stivhed og bliver en formidlende bande mellem de forskellige bander, mellem totalkapitalen og de enkelte kapitaler.

I den politiske sfære oplever man den samme forvandling. Et partis centralkomité eller en hvilken som helst gruppes centrum spiller den samme rolle som staten. Den demokratiske centralisme efteraber blot den parlamentariske mekanisme, der svarer

til kapitalens formelle herredømme. Den organiske centralisme fremhæves på en ren negativ måde som forkastelse af demokratiet, af de forskellige former hvorunder det viser sig, dvs. som underkastelse af mindretallet under flertallet, afstemninger, kongresser osv. Denne centralisme går i virkeligheden atter i de nuværende samfundsmekanismers net. Heraf følger, ligesom for fascismen, en mystisk omkring organisationen. Det er på denne måde, at IKP (det Internationale Kommunistiske Parti) har forvandlet sig til en bande.

Kapitalens bevægelse kan foregå så meget lettere, når den ingen reel modstand møder i samfundet, eftersom proletariatet er blevet tilintetgjort. Dets virkelige væsen er blevet negeret, og det eksisterer kun som genstand for kapitalen. På samme måde er proletariatets teori, marxismen, blevet tilintetgjort: først ved Kautskys revisionistiske og siden hen ved Bernsteins likvidatoriske indsats. Det er sket på en definitiv måde, for ingen af proletariatets angreb på samfundet har siden formået at genoprette teorien. Dette er blot en anden måde at sige, at det er lykkedes for kapitalen at oprette sit reelle herredømme. For at nå dette resultat må kapitalen faktisk indoptage den bevægelse, der negerer den, [dvs] proletariatet, og opretholde en enhed, hvori proletariatet blot er genstand for kapitalen. Denne enhed kan kun tilintetgøres gennem den krise, som Marx beskrev. Heraf følger, at enhver form for politisk arbejderorganisation er forsvundet. I dens sted er der indtrådt bander, der støder sammen i en obskøn konkurrence, egentlige *rackets*, der rivaliserer i snakkesalighed, men som er identiske af væsen.

Bandens eksistens hidrører altså fra kapitalens bevægelse, der tenderer mod at indoptage sine modsætninger hidrørende fra sin negationsbevægelse og fra sin reproduktion i fiktiv form. Kapitalen negerer faktisk de elementer, hvorpå den har oprettet sig, eller tenderer mod at gøre det: individet og erhvervsvirksomheden; men i virkeligheden genopvækker den dem i fiktiv form. Bandens væsen udtrykker udmærket denne dualitet:

- Chefen, der giver ordre (og hans klike) = karikatur af det traditionelle individ.
- Den kollektive form = karikatur af hvad et fællesskab baseret på fælles interesser kunne blive til.

Vi har således en optagelse af negationens bevægelse i banden, som udgør virkeliggørelsen af fremtrædelsen. På den anden side betyder banden virkeliggørelsen af et andet af kapitalens krav: At erstatte alle de naturlige eller menneskelige forudsætninger med forudsætninger, der er betinget af kapitalen.

Udadtil har den politiske bande en tendens til at maskere klikens eksistens, eftersom den må forføre for at kunne rekruttere. Den smykker sig så med et slør af beskedenhed for siden bedre at kunne udvide sin magt. Når den henvender sig til elementer udenfor (via aviser, tidsskrifter, løbesedler), så foregiver den, at man må udvise forståelse og placere sig på massens terræn. På denne måde vil den udvirke en formidling ved hjælp af de umiddelbare betingelser. Banden anser alle dem, der er udenfor, for at være tåber, og for at forføre dem er den nødt til at producere banaliteter, hulheder. Til slut forføres banden selv af sine egne hulheder og bliver på denne måde opslugt af det omgivende miljø. Men en anden bande vil komme til at indtage dens plads. Denne bandes første teoretiske jamren vil bestå i at tillægge den forudgående bande alle ugeringer og fejl og derfor søge efter et nyt sprogbrug for at begynde den store forførelsespraksis forfra. For at kunne forføre må man nemlig fremstå som værende forskellig fra de andre.

Når så individet er indoptaget i banden (det samme gælder for enhver type erhvervsvirksomhed), knyttes det til den gennem alle det kapitalistiske samfunds psykologiske mekanismer. Har individet særlige evner, udnyttes de straks uden at tillade nogen uddybning af den "teori", det pågældende individ har accepteret. Til gengæld får den pågældende en plads i kliquen og gøres til en mellemløber. Har vedkommende ikke sådanne evner, så foregår der

alligevel en udveksling mellem hans tilslutning og den pligt, han har til at udbrede den bandes standpunkt, som han har taget. Selv i de grupper, som vil unddrage sig samfundets påvirkninger, tenderer bandemekanismen at vinde overhånd alene pga. forskellen i teoretisk niveau mellem den pågældende gruppes medlemmer. Individets uformåen til selv at klare teoretiske spørgsmål tilskynder det til at gemme sig bag et andet elements autoritet, som objektivt bliver en leder, eller bag en gruppeenhed, som bliver en bande.

For i sine forhold udadtil anvender dette individ i sidste instans sit medlemskab af banden for at differentiere sig og udelukke de andre, om ikke andet så for at beskytte sig mod egne teoretiske svagheder. At tilhøre for at udelukke, det er bandens interne dynamik, der har en vedgået eller uvedgået opposition mellem det ydre og det indre som sit grundlag. Således falder selv en uformel gruppe tilbage til den politiske *racket*, og det er det klassiske tilfælde, hvor teorien bliver en ideologi.

Tilslutningen til en given bande hidrører fra viljen til at identificere sig med en gruppe, der legemliggør en vis teoretisk prestige for de intellektuelles vedkommende, eller en organisationsmæssig prestige for de såkaldte praktikere.

På den anden side griber markedsmekanismen ind i den "teoretiske" dannelse. Da der gives en voksende mængde ideologiske kapital-varer at realisere, er det nødvendigt at skabe en dyb motivation for at disse varer kan blive købt. Til dette formål er følgende motivation den bedste: at lære mere, at læse mere for at være oven på og forskellig fra massen. Demonstrativ prestige og ekskluderinger udtrykker konkurrencen under alle dens former. Det samme foregår mellem banderne, der hver især må belønne egen originalitet og egen prestige for at virke tiltrækkende; heraf dyrkelsen af den eksisterende organisation, lovprisningen af bandens særtræk. Herefter drejer det sig ikke længere om at forsvare en "teori", men derimod en given organisations kontinuitet (jf. IKP og dets idolisering af det italienske venstre).

Det teoretiske kendskab anvendes på den anden side hyppigst til at gennemføre manøvrer, enten ved at det skal retfærdiggøre opnåelsen af en lederposition eller fjernelsen af positionens nuværende indehaver.

Modsætningen internt-eksternt og bandens struktur udvikler konkurrenceånden maksimalt. Da der gives forskelle mellem medlemmernes teoretiske kendskab, bliver dette et element ved den politiske bio-udvælgelse, som er eufemismen for arbejdsdeling. I det sidste tilfælde teoretiserer man ud fra det eksisterende samfund, mens man i det første foregiver at negere det, men indfører i stedet en halsløs kappestrid, som fører til en endnu kraftigere hierarkisering. Dette så meget desto mere som at modsætningen internt-eksternt gentager sig inden for selve banden mellem centrum og massen af aktivister.

Den politiske bande når sin fuldkommengørelse i de grupper, som hævder at ville nå udover det nuværende samfunds mekanismer: dyrkelsen af individet, af lederen, af demokratiet. Med en anonymitet, der blot fremstilles som en antiindividualisme, opnås der en halsløs udnyttelse af bandens elementer til gavn for lederkliquen, hvis prestige øges ved alt, hvad banden producerer. Etableringen af den organiske centralisme kommer til at betyde generaliseringen af hykleriet, eftersom man begår de samme svinestregeser som i de grupper, der påkalder sig den demokratiske centralisme, alt mens man benægter at gøre det.

Hvad der sikrer en tilsyneladende enhed inden for banden, er truslen om eksklusion. Således bliver de, der ikke accepterer normerne, dækket med skældsord, og går de deres vej, så sker der det samme. På den anden side så hænger denne fremgangsmåde som en psykologisk trussel over dem, der bliver tilbage. Disse forhold giver sig forskellige udtryk i de forskellige bandetyper.

I forretningsbanden, som er det moderne erhvervslivs form, bliver individet forkastet og sat på gaden.

I den kriminelle bande prygles eller dræbes individet (da den enkelte kriminelle ikke er tilstrækkelig stærk og

beskyttet, søger han ind i en bande, der kommer til at udtrykke samfundets reintegration af oprøret i dets umiddelbare form).

I den politiske bande forskydes individet ved hjælp af bagvaskelse, som blot er en sublimering af mordet. Bagvaskelsen retfærdiggør eksklusionen eller bruges til at tvinge en afgang af "egen fri vilje".

Det er klart, at de angivne nuancer i virkeligheden kan overgå fra den ene bande til den anden: således finder der mord sted, der har med erhvervslivet at gøre, ligesom også politiske opgør kan føre til mord.

Kapitalismen indebærer altså organisationens triumf, og dens form er banden: Det er fascismens triumf. I USA finder vi således *the racket* på alle niveauer, det samme gælder for USSR. Teorien om en hierarkiseret bureaukratisk kapitalisme i formel forstand er en absurditet, for banden er en informel organisme.

På teoriens niveau er der et alternativ, det er lovprisningen af disciplinen, kravet om aktivistens renhed (jf. gruppen "Rivoluzione Comunista", som i 1964 brød med IKP omkring spørgsmålet om skabelsen af en rigtig militant elite, hvilket vækker minder om "ultra-bolsjevismens" standpunkter, som Lukacs anså for et alternativ til det opportunistiske masseparti sådan som VKPD [Tysklands forenede kommunistiske parti] var blevet det i løbet af to år; jf. "Methodisches zur Organisationsfrage" fra 1922). På samme måde udgør askesen alternativet til sædernes opløsning, hvad sexlivet angår. Men et sådant alternativ bevæger sig inden for det kapitalistiske samfunds rammer. Det har ingen forbindelse til klassens væsen <être> og dermed til dens fremtid. Dette alternativ bevirker på den anden side også et brud mellem teori og praksis ved at abstrahere fra virkeligheden.

Alt dette udtrykker blot en voksende adskillelse af individet fra det menneskelige fællesskab samt elendigheden i Marx' forstand. Bandens dannelse udgør konstitutionen af et illusorisk fællesskab. I forbryderbandens tilfælde er den resultatet af en fiksering hidrørende fra det elementære oprørsinstinkt i

dettes umiddelbare form. Den politiske bande vil i stedet fikseres et sådant illusorisk fællesskab som model for hele samfundet. Det er en utopistisk adfærd uden noget virkeligt grundlag, for utopisterne skabte dog nogle fællesskaber - alle blev ganske vist genopslugt af kapitalen - som de håbede på gennem kappestrid kunne blive begyndelsen på en indoptagelse af menneskeheden [i utopien]. Derfor gælder Første Internationales *Inauguraladresse* mere end nogensinde: "Arbejdernes befrielse må være arbejdernes eget værk."¹⁸

I denne tid forholder det sig sådan for proletariatet, at enten forudsikkes det det kommunistiske samfund og virkeliggør teorien eller det bliver ved med at være det, som samfundet er. Maj-bevægelsen udgjorde begyndelsen på en sådan forudsigelse: Det fremgår af det netop skrevne, at proletariatet ikke vil kunne genkende sig selv i nogen organisation, fordi det allerede er underlagt organisationer under andre former. Maj-bevægelsen er en tydeliggørelse af dette.

Når proletariatet er tilintetgjort, så udgør dens værensform i den umiddelbare virkelighed selve kapitalens proces. På Marx' tid var arbejderpartierne produkter af proletariatets umiddelbare bevægelse i datidens samfund, og deres skæbne var at blive en del af spillet omkring de borgerlige parlamentariske regler. I dag hvor kapitalens udvikling har udvisket det tilsyneladende fællesskab på den politiske himmel, der udgøres af parlamenterne og deres partier, er de "organisationer", der påkalder sig proletariatet, ikke andet end simple bander eller

18 [Det er så ikke i selve *Inauguraladressen*, at sætningen forekommer: Den indleder de ligeledes af Marx forfattede *Provisional Rules of the Working Men's International Association*. IAA blev grundlagt ved det offentlige møde på St. Martin's Hall i London, den 28. september 1864, mens adressen og de provisoriske regler udkom i november samme år ved *The "Bee-Hive" Newspaper*. Her er "arbejderklasserne" i flertal, mens "arbejderklassen" står i ental i Marx' tyske oversættelse (publiceret i *der Social-Demokrat* 21. og 23. december 1864). O.a.]

kliker, der spiller den samme rolle inden for statens formidling som alle andre grupper, der står direkte i kapitalens tjeneste. Det er den gruppemæssige fase, og til forskel fra sekterne på Marx' tid, som arbejderbevægelsens enhed kunne tilbagelægge, så er disse partier og smågrupper udtryk for klassekampens fravær. De skændes om resterne af proletariatet. De teoretiserer proletariatet ud fra den umiddelbare virkelighed og er modstandere af dets bevægelse. Det er i den forstand, at de virkeliggør kapitalens krav om fiksering. Proletariatet skal derfor ikke tilbagelægge dem, som det gjorde med sekterne, men tilintetgøre dem.

Kritikken af kapitalen må derfor være en kritik af banden i alle dens former og af kapitalen som samfundsmæssig organisme, eftersom den bliver til individets virkelige liv og til dets væremåde sammen med andre (hvad dette angår, jf. Herbert Marcuse, *Det én-dimensionale menneske*, og John Kenneth Galbraith, *Det nye industrisamfund*). Den teori, der kritiserer dette, kan ikke reproducere banden. Altså en forkastelse af ethvert gruppeliv (for ellers får vi en illusion om fællesskab). Hvad angår dette, kan vi gentage Engels kritik af Kongressen i Sonvillier (hvad han dengang sagde om Internationalen, kan i dag anvendes på gruppen)¹⁹ og tilføje, at på Marx' tid kunne proletariatet ikke nå helt til at negere sig selv (eftersom det i løbet af revolution måtte rejse sig og blive herskende klasse: 1848, 1871, 1917). Da var der virkelig en adskillelse mellem formelt parti og historisk parti. I dag kan partiet ikke være andet end det historiske parti, og enhver formel bevægelse er til reproduktion af samfundet, og proletariatet *er udenfor*. En gruppe kan på ingen måde hævde at virkeliggøre fællesskabet; i så fald kun ved at den erstatter det proletariat, som er det eneste der kan gøre det. Heraf følger indførelsen af den skævvridning, som afføder både teoretisk tvetydighed og praktisk hykleri.

19 [Forfatterne må have Engels' artikel "Der Kongreß von Sonvillier und die Internationale" i tankerne. *MEW* 17, s.475-480. O.a.]

Det er ikke nok at gennemføre kritikken af kapitalen og hævde, at der ikke er nogen organisationel forbindelse til den; man må heller ikke reproducere bandens struktur, som er samfundets spontane frembringelse. Det er på dette punkt, at der bør fremføres en kritik af det italienske venstre og af vor væremåde efter bruddet med IKP.

Den revolutionære skal ikke søge at genkende sig selv i en gruppe, men derimod i en teori, som ikke er afhængig af en gruppe eller af et tidsskrift, eftersom den er udtryk for en given klassekamp. Det er netop på denne måde, at spørgsmålet om anonymitet kan stilles rigtigt, så det ikke bliver en negation af individet (for det kapitalistiske samfund udvirker denne negation selv). Det, hvormed der er kommet over ens, går således på et arbejde, der allerede er i gang og som skal udvikles yderligere. Det er derfor, at de teoretiske kundskaber og viljen til at tilegne sig teori er absolut nødvendige, men ikke gennem en gruppe, der anbringer sig selv som en hinde mellem individet og teorien, derimod på en autonom måde. De er absolut nødvendige, for ellers gentages forholdet mellem lærer og elev (som er en anden form for modsætningen ånd-materie, leder-masse) ligesom der gentages en praksis af følgagtighed.

Det er nødvendigt at vende tilbage til Marx' holdning efter 1851 over for alle grupper for at forstå måden, hvorpå et brud med bandens praksis skal ske:

- Afkald på enhver genoprettelse af gruppen, selv af en uformel sådan (jf. brevvekslingen mellem Marx og Engels, arbejderne om 1848-revolutionen og forskellige pamfletter såsom *Die großen Männer des Exils*, [Eksilets store mænd] fra 1852 [nu i MEW 8]).
- Opretholde et netværk af personlige kontakter med elementer, som har virkeliggjort den højeste grad af teoretisk erkendelse (eller er ved at gøre det): antifølgagtighed, antipædagogik; partiet i historisk forstand er ikke nogen skole.²⁰

²⁰ Det ville indebære, at man ikke havde nogen dyb forståelse for, at fasen for kapitalens formelle herredømme er totalt tilbagelagt, såfremt man satte

sig for at gentage den holdning, som Marx havde haft et givent øjeblik i sin revolutionære aktivitet. Nuvel, Marx kom kun til at skulle indtage positioner i perioder med formelt herredømme. På den anden side var hans teoretiske holdning, hvad partiet angår, ikke så stiv som brevet her synes at angive. Hvad der imidlertid forekommer at være mindre acceptabelt i de anførte standpunkter, er, at der åbnes for en ny teoretisering om, at bevidstheden kommer til udefra ved hjælp af en elitær teori om den revolutionære udvikling.

Forkastelsen af enhver organisation udgør ikke blot et antiorganisationsmæssigt standpunkt. Blev man ved det, så ville det fortsat indebære et udtryk for en vilje til organisation, dvs. et forsøg på at gøre opmærksom på sig selv som værende noget andet og altså nå frem til at kunne tiltrække nogle elementer... Hvorfra en racketiseringsbevægelse så atter ville kunne udfolde sig.

Vor position, hvad angår opløsning af grupper, hidrører på den ene side fra et studium af den kapitalistiske produktionsmådes videreudvikling, og på den anden på vor karakterisering af Maj-bevægelsen. Vi er ganske overbeviste om, at den revolutionære fænomen er i gang <en acte>, og at bevidstheden følger aktionen som altid og især på dette område. Dvs. at i en omfattende oprørsbevægelse mod kapitalen vil de revolutionære have en bestemt adfærd, som ikke vil være på plads med et slag, og som må være kompatibel med den afgørende og endelige kamp mod *kapitalen*.

Man kan forudse indholdet i en sådan organisation. Den må kombinere en stræben efter menneskeligt fællesskab med en bekræftelse af individet, hvad der udgør et tydeligt træk ved den igangværende revolutionære fase. Den vil tendere mod at virkeliggøre menneskets forsoning med naturen, eftersom den kommunistiske revolution også er naturens oprør mod kapitalen, og på den anden side er det kun gennem et nyt forhold til naturen, at man vil kunne opnå en varighed og på den måde afværge den anden del af det alternativ, som vi står overfor i dag: kommunisme eller tilintetgørelse af menneskearten.

Fra og med dette punkt er det vigtigt at forkaste alle gamle former for bedre at kunne fatte en sådan organisationsmæssig tilblivelsesproces, lette tingene og ikke frustrere dem, og for uden forudfattede meninger at kunne træde ind i vor befrielses omfattende bevægelse <le vaste mouvement de notre libération>. For den foregår i verdensmålestok, og man må fjerne alt det, der er til hinder for den revolutionære mobilitet <déplacement révolutionnaire>. Under givne omstændigheder må den revolutionære retning kunne strukturere sig selv i løbet af de aktioner, der må forekomme, og det ikke blot passivt, spontant, men ved hele tiden at rette refleksionens anstrengelser mod hvordan virkeliggørelsen af den sande Gemeinwesen (af det menneskelige væsen) og det sociale menneske indebærer en forsoning mellem menneskene og naturen. (Note af 1972).

Marx' aktivitet gik altid ud på at tydeliggøre den virkelige bevægelse, der tenderer mod kommunisme, og at forsvare proletarietets gevinster under kampen mod kapitalen. Således Marx' position i 1871, når han afslører "den umulige kommunistiske" handling i Pariserkommunen, eller når han erklærer, at Første Internationale hverken er affødt af en teori eller af en sekt. Det er nødvendigt at have den samme aktivitet på nuværende tidspunkt. De ovenfor angivne forhold vedrørende Marx' arbejde bør være dem, der er mellem alle de personer, der ønsker at få forbindelse til det arbejde, som bliver lagt frem i tidsskriftet, med henblik på at udvikle og sikre det en mere detaljeret, præcis og hele tiden klarere fremlæggelse; sker det ikke på denne måde, får vi atter et tilbagefald til banden.

Heraf følger, at der også må udvikles en kritik af den opfattelse af "programmet", som findes i det italienske kommunistiske venstre. Som begreb er det "kommunistiske program" aldrig blevet tilstrækkeligt afklaret, og det ses af den kendsgerning, at polemikken mellem Martov og Lenin atter viser sig i det kommunistiske venstre, en polemik der skyldtes en opgivelse af begrebet om revolutionær teori hos Marx, eftersom den afspejlede en fuldstændig adskillelse af begrebet teori fra begrebet praksis. For proletariet i Marx' forstand er klassekampen frembringelse og samtidig radikalisering af bevidsthed. Kritikken af kapitalen er udtryk for en bevidsthed, der allerede er frembragt af klassekampen og som kan foruddiskontere dens fremtid. Så, for Marx og Engels, er proletarietets bevægelse = teori = kommunisme.

"Hr. Heinzen indbilder sig, at kommunismen er en given doktrin, der udgår fra et bestemt teoretisk princip som *kerne* og herfra drager sine videre konsekvenser. Hr. Heinzen tager meget fejl. Kommunismen er ikke nogen doktrin, men derimod en *bevægelse*; den udgår ikke fra principper, men derimod fra *kendsgerninger*. Kommuniste har ikke denne eller hin filosofi som forudsætning,

men derimod hele den hidtidige historie og specielt dens nuværende faktiske resultater i de civiliserede lande. [...] For så vidt den er teoretisk, er kommunismen det teoretiske udtryk for proletarietets stilling i en sådan kamp [mellem proletariat og borgerskab] og den teoretiske sammenfatning af betingelserne for proletarietets befrielse." F. Engels, "Die Kommunisten und Karl Heinzen" (anden artikel, *Deutsche-Brüsseler Zeitung*, nr.80, 7-10-1847). *MEW* 4, s.321-322. [Det er Engels, der kursiverer.]

Eftersom problemet med en bevidsthed, der indføres udefra, faktisk ikke eksisterede for Marx, så er der [for ham] heller ikke noget spørgsmål om uddannelsen af militante [medlemmer], om aktivisme eller om akademisme. Ligesom problemet med massernes selvopdragelse heller ikke findes for ham i den mening, den har fået af "rådskommunister" og konsorter, falske disciple af Rosa Luxemburg og autentiske disciple af pædagogisk reformisme. Rosa Luxemburgs teori om en klasse i bevægelse, der i sin egen realitet fra kampens begyndelse kan finde betingelserne for at radikaliserer sig selv, er tættest på Marx' positioner (jf. hendes standpunkt vedrørende "massernes kreativitet", som viser, at hun var i stand til fatte proletarietet hinsides dets umiddelbare eksistens).

Dette beviser nødvendigheden af at tilbagelægge den borgerlige form for opfattelse og begribelse af den sociale virkelighed, for derved at genfremstille, som Marx gjorde, Hegels påvisning af, at enhver form for umiddelbarhed har en middelbar karakter. Det ejendommelige for en "videnskabelig" erkendelse består nemlig i at acceptere den umiddelbare kendsgerning som værende en virkelig genstand for erkendelse uden at opfatte og begribe den formidling, som er dens forudsætning. Det er på baggrund af denne gnoseologi, at den sociale fremtrædelse i det kapitalistiske samfund bliver til virkelighed, og omvendt. Proletarietets virkelige væren er skjult, og klas-

sen forstås ud fra dens tilsyneladende livsform; heraf følger problemet med en bevidsthed, der skulle komme udefra, og heraf følger også, at alle bliver forbløffede og tvivlende, når proletariatet manifesterer sin sande væren (1905-1917).

Til trods for de bedste teoretiske muligheder på det område, der vedrører proletariatets teori, formåede det italienske kommunistiske venstre ikke i 1950 at udvirke noget definitivt brud med sin fortid 1919-1926. Dets kritik af trotskismen, af rådskommunismen osv. nåede ikke frem til en *fuldstændig restaurering* af begreberne om parti og proletariat hos Marx. Heraf dets officielle standpunkt og en virkelig essens, som oscillerede mellem en opfattelse af programmet som “marxistisk skole” og en lille aktivisme mærket af trotskisme. Dette andet aspekt vandt overhånd efter 1960 begunstiget af det faktum, at en klike gangstere, der stod totalt fremmede over for teorien og proletariatet, havde sat sig på “skolen”, først og fremmest takket være en vedholdende tvetydighed, hvad angår nogle problemer af vital betydning: det fagforeningsmæssige spørgsmål og bruddet med begrebet om “proletariatets avantgarde”, som faktisk havde fundet sted og virkede i den uofficielle tale, men som fortsat fandtes i partiets lovtekster. Da var det, at spørgsmålet om Martov eller Lenin genopstod i forbindelse med organisationsspørgsmålene, hvad der viser, hvor omfattende den retnings definitive død må være.²¹ Og med Maj 68 fik den så sin begravelse af tredje klasse.

21 [Jeg har ikke kunnet finde en behandling af diskussionen mellem Martov og Lenin i Camattes hovedtekst fra dengang: “Origine et fonction de la forme parti” [Partiformens oprindelse og funktion], der var blevet bragt på italiensk i *il programma comunista* nr.13, Milano, 1961, og hvis oprindelige franske tekst udgjorde *Invariances* første nummer efter splittelsen, nr.1, Paris, januar-marts 1968. I teksten “Transition”, som Camatte citerer i indledningen til brevet “Om organisation”, er der heller ikke spor af Martov/Lenin kontroverserne. Derfor har jeg skrevet

Det er i øvrigt værd at bemærke, at siden vi forlod IKP har vi hele tiden forsøgt at opløse tvetydigheden og gjort os umage med at understrege det italienske venstres positive aspekter. Ved at gøre det, har vi dyrket det og ført det til sit yderste udtryk (jf. artiklerne i *Invariance*). Selvom gruppen blev anset for at være uformel, førte det os imidlertid til et tilbagefald til en gruppepraksis, med en tendens til at sætte gruppen i proletariatets sted som en uundgåelig følge. Det drejer sig ikke længere om at gøre sig overvejelser om, hvordan man kan tilpasse sig det italienske venstres positioner, men at indse, at når der skulle tilpasninger til, så skyldtes det, at den teori, der var der fra begyndelsen af, ikke til fulde var proletariatets. Det er derfor ikke længere tilstrækkeligt at hævde, at oprettelsen af partiet i 1943 var forhastet; man må derimod sige, at det var en absurditet. Følgelig må der brydes med fortiden og vendes tilbage til Marx’ position.

en udvidet bemærkning om denne sag: Den følger umiddelbart efter “Om organisation” som del III.

Mht. administratorerne af boet efter det italienske kommunistiske venstre, Bruno Maffi og Giuliano Bianchini, så er betegnelsen “gangstere” en kende misvisende. Maffi var accepteret af Amadeo Bordiga op gennem 50’erne og 60’erne og på alle måder Amadeos redaktør (af *il programma comunista*, der udkom i Milano hver anden uge. Amadeo blev boende i Napoli i hele efterkrigstiden). I løbet af 60’erne, alt mens Amadeo brugte sine sidste kræfter på at skrive første og andet bind af *Storia della sinistra comunista* [Det kommunistiske venstres historie] og formulere tre sæt teser om “organisk centralisme”, blev Maffis ledelse en mærkelig kombination af jammer og manipulation, især i forbindelse med hans i dag uforståelige bekæmpelse af Jacques Camattes og Roger Dangevilles arbejde, mens Amadeo var syg og ikke kunne intervenere. Bianchinis fagforeningsmæssige aktivisme kunne ekspandere i ly af dette rod. De ældre franske redaktører, der havde været med siden midten af 1940’erne (eksempelvis Lucien Laugier og Suzanne Voute) tog sig frem til Maj 68 især af at oversætte de italienske tekster til fransk og udgive dem i *Programme Communiste*, som udkom i Marseille. O.a.]

Dette brev er ikke blevet skrevet med henblik på en definitiv og udtømmende redigering af de temaer, det behandler, men skal være *et brud* med “gruppens” hele fortid.

De underskrifter, der følger, skal bekræfte dette brud og ikke markere nogen likvidering af de positioner, der er tilvejebragt til fordel for anonymitet.

Jacques Camatte, Gianni Collu

III

Om den kritiske krop, det historiske og det formelle parti - Femen, Martov og Lenin

En bemærkning til “Om organisation”

“Det ser ud som om, at det koloniale Europas gamle guruer bliver ved med at ville forklare aktivisterne fra bevægelserne Occupy, Indignados, handi-trans-bøsselesbisk-intersex og post-porn, at vi ikke vil kunne lave nogen revolution, fordi vi ikke har nogen ideologi. De siger “ideologi” akkurat på samme måde, som min mor sagde en “ægtemand”. Nuvel: vi har hverken brug for ideologier eller ægtemænd. Vi, de nye feminister, har ikke brug for ægtemænd, fordi vi ikke er kvinder. Ligesom vi ikke har brug for ideologier, fordi vi ikke er et folk. Hverken kommunisme eller liberalisme. Og heller ikke det katolsk-muslimsk-hebraiske omkvæd. Vi taler et andet sprog. De siger repræsentation. Vi siger eksperimentering. De siger identitet. Vi siger mangfoldighed. De siger kontrollere *la banlieue*. Vi siger mestizere byen. De siger gæld. Vi siger seksuelt samarbejde og gensidig somatisk afhængighed. De siger menneskelig kapital. Vi siger mangeartet alliance. De siger hestekød. Vi siger: Lad os ride på hestene for sammen at fly det globale slagteri. De siger magt. Vi siger potens. De siger integration. Vi siger åben kode. De siger mand-kvinde, hvid-sort, menneske-dyr, homoseksuel-heteroseksuel, Israel-Palæstina. Vi siger: Men ved du da ikke, at dit apparat til sandhedsproduktion ikke fungerer mere?”

Hvor mange Galileoer skal der til denne gang, for at vi atter kan lære at nævne tingene og os selv? De udsætter os for en økonomisk krig ved at slå løs med digitale neoliberale macheter. Men vi vil ikke græde over velfærdsstatens endeligt, fordi velfærdsstaten også var det psykiatriske hospital, Jobcentret for handikappede, fængslet, den patriarkalsk-koloniale-heterocentriske skole. Det er på tide at sætte Foucault på en handi-queer diæt og skrive *Klinikkens død*. Det er på tide at invitere Marx til en øko-seksuel work-shop. Vi kan ikke spille den disciplinære stat ud mod det neoliberale marked. De har begge allerede indgået en overenskomst: I det nye Europa er markedet eneste regeringsfornuft, og staten bliver den straffende arm, hvis eneste funktion herefter er at genskabe fiktionen om en national identitet, der hviler på angsten for manglende sikkerhed.

Vi vil hverken definere os som åndsarbejdere eller som pille-pornografiske forbrugere. Vi er hverken Facebook, Shell, Nestlé eller Pfzier-Wyeth. Vi vil ikke producere fransk, og heller ikke europæisk. Vi vil ikke producere. Vi er det levende, decentraliserede netværk. Vi forkaster et tilhørsforhold, der er bestemt af vor produktivkraft eller af vor reproduktionskraft. Vi vil et totalt tilhørsforhold, der er bestemt af, at teknik, strømme, sæd, vand, viden deles mellem alle... De siger: Den nye rene krig vil blive ført med droner. Vi vil elske med dronerne. Vor opstand er fred, total ømhed. De siger krise. Vi siger revolution.” Beatrix Preciado, “Vi siger revolution”, 2013.²²

22 “Noi diciamo Rivoluzione” [Vi siger Revolution]. In: *Alfabetaz*, nr.29, maj 2013. Min oversættelse er fra den italienske oversættelse ved Judith Revel.

III.1 — Den moderne revolutionshistorie har to spor: en tysk-russisk og en italiensk, med situationisterne som en fransk-belgisk-dansk mellemregning centreret omkring bevidstheds-spørgsmål og fremmedgørelsesteorier (der inspirerede sig til Lukacs og Pannekoeks arbejde samt til højmodernismens kunstneriske avantgarder). Den postmoderne revolutionshistorie begynder med autonomitemaet og metropolindianernes parodistrategi i Italien, 1977, og varer ved til den dag i dag. Den moderne var centreret omkring Europa og de to verdenskrige, og dens kerneerfaringer var den russisk-tyske revolution 1917-1921 med dens spanske udløber 1936-1937 (catalaneren Andreu Nin – en af de tre ledere af den Røde Faglige Internationale i Moskva 1921-1926 (Profintern) – var den sidste bolsjevikiske marxist, der stod i spidsen for en revolutionær bevægelse, indtil den stalinistiske kontrarevolution satte en stopper for de revolutionære komiteers virke og deres militære og politiske organisation i maj 1937, hvorved den spanske republik valgte side til fordel for den fascistiske løsning og mod revolutionen).²³

Den postmoderne revolutionshistorie befinder sig i en anden situation: For første gang efter Pariserkommunen 1871 kan det meget vel tænkes, at en revolutionsbevægelse har landene omkring Middelhavet, Det indiske Ocean og Stillehavet som sine epicentre, mens det gamle kontinents tysk-russiske akse (legemliggjort af de organisationer, Marx, Engels, Kautsky, Luxemburg, Lenin, Martov og Trotsky var tilknyttet) træder helt i baggrunden. Og det har ikke kun noget at gøre med de to landes økonomiske vægt og afhængighed af verdensmarkedet, men også deres vigende position i den globale politiske kultur: Det er migranterne og billedformidlingen, der bærer

23 Jf. den fundamentale kunstudstilling *Eugenio Granell, militante del P.O.U.M.*, kurateret af Natalia Fernández Segarra, Fundación Granell, Santiago de Compostela, 10-10-2007 til 27-1-2008. Udstillingen var ledsaget af et omfattende katalog. Se også Præambel 3.

udviklingen i retning af en anden slags revolutionær bevidsthed, og deres *organon* er kroppen, en udvidet forståelse af “organisk centralisme” som “somatek”²⁴ og *kritisk krop*. Ikke den humane dimension, med dens adskillelse af krop og sjæl, som det der bærer den individuelle frihedstrang, men en “krop uden organer”, hvis tilstedeværelse hele tiden rejser spørgsmålet om den “livsform”, der står på spil: Paradoxsalt nok bliver det den ukrainske oprørsgruppe af socialistiske feminister Femen (tilhængere af tesoerne i August Bebel, *Die Frau und der Sozialismus*, Zürich, 1879. Digitaliseret: <http://www.mlwerke.de/beb/beaa/beaa_000.htm>), der når længst i at forbinde autonomi og parodi, og det skyldes, at de har øjnet den teoretiske hovedkonflikt i den verserende revolutions nuværende fase, nemlig modsætningen mellem kønnet og kirken. Og de har forstået, at revolutionen ikke kan instrumentalisere seksuel frigørelse af de “elskende par”, eftersom den seksuelle frigørelse opretholder menneskets singularitet i verden, hvad der i øvrigt er den symbolske mening med det “elskende par” (ifølge Bataille). Penetrationen vil *som indtrængen* altid være for intens til at kunne blive social, når vi ser bort fra kommercialismens

24 Se avissiden med Beatriz Preciado, “Jeg bliver ved med at foretage en *queer* læsning af Foucault”. Preciado blev interviewet af Cécile Daumas i *Libération*, 20-06-2014, og anledningen var de 30 år, der er gået siden Foucaults død. Et spørgsmål gik på de “principper” hos Foucault, der især havde påvirket Preciado. Svaret lød: “Det er analyserne af forbindelserne mellem subjektets subjektiveringsproces, regeringsteknologierne og [videnskabernes] verificeringsapparater, som forekommer mig at være af en usædvanlig kraft. For øjeblikket arbejder jeg for eksempel på et projekt om den samtidige krops politiske historie. Ud fra et foucauldiansk perspektiv forsøger jeg at erstatte begrebet “krop” med begrebet “somatek” ved at tænke legemet som et arkiv af levende, politiske fiktioner: Det er en historie, hvori den politiske forvaltning af sperm, mælk eller blod bliver lige så vigtig som forvaltningen af de “flydende stoffer” sukker, tobak, olie eller nitrat, men også af tekster, billeder, “data” som “flydende”. Det er en genealogi, hvori jeg inddrager en transfeministisk Foucault og en afkolonial Marx.”

to løsninger: den prostitutive, eller “intensitet med prisform”, og pornografien, en udadvending af samlejet, hvis formål er at erstatte det profanatoriske i erotikken med en synliggørelse, der tømmer eller afmonterer synssansens “retinale” beredskab. I en artikel om parodien skriver Agamben: “Eftersom pornografien holder sit eget fantasme hen som uopnåeligt gennem selve den gestus, hvormed den nærmer sig fantasmet på en ubetragtelig [“inguardabile” = ikke til at se på] måde, så er pornografien parodiens eskatologiske form.” (*Profanazioni*, Roma: Nottetempo, 2005, s.51). Mao.: Pornografien som tømning af den mulighed for genopstandelse for og dermed genoptagelse af det sansebårne, fysiske liv, som parodien altid åbner for ved at holde alle afsluttende løsninger hen (hvad der er definitionen på “det åbne”). - Netop dette altfor-pornografiske får Femen kommenteret med den topløse aktion mod kirkerne og prostitutionen, ritualiseret med brystgraffiti, blomsterkroner og råbte slagord i kor. Fauniske nymfer som antiklerikale og antikommercielle aktivister: Længere kan den kritiske krop ikke nå i dag inden for de teokratiske samfund end dobbeltopgøret med gudens dobbeltregimente som institution og marked, kirke og torv, moske og suq. Jf. Galia Ackermans fremragende interviewbog og dokumentsamling *Femen*, Paris: Calman-Lévy, 2013.²⁵ - Baudrillard ville have elsket Femens simulatoriske *crescendo*.

Bevægelsen for denne *crescendo* har til og med en retning: spørgsmålet om kvindekroppen i revolutionen. Den er den udsatte del, som jeg har været inde på ved en anden

25 Jeg har kommenteret dimensionen ‘kritisk krop’ mere indgående i artiklen “Dalla critica allo spettacolo al corpo critico – A monte delle Femen e delle Pussy Riot” [Fra kritikken af skuespillet til den kritiske krop – Angående Femen og Pussy Riot], in: *Alfabetaz*, Rom, nr.32, sept.2013. I et foregående nummer af samme tidsskrift, havde Beatriz Preciado forberedt emnet ‘krop-revolution’ med artiklen “Noi diciamo Rivoluzione” [Vi siger Revolution], som jeg citerede i begyndelsen af denne del III.

lejlighed, men den er også den offensive agensform: de arabiske, indiske, spanske og tyrkiske feminister kan bygge videre på undersøgelser af den “formelle subsumtion” af den kvindelige arbejdskraft under kapitalen. Jf. her de italienske forskere inden for diskursivering og disciplinerende af kvindekroppens reproduktive potentiale: Leopoldina Fortunati og Mariarosa dalla Costa, og i stedet for at acceptere den “reelle subsumtion”, som Maj 68’s feminister endte med at gøre, dvs. kvindeligt lønarbejde, så kan de gå direkte til undergravningen af selve subsumtionen som koncept (og praksis) under kapitalforholdet. Hele diskussionen af den udvidede kropsopfattelse, som *queer* æstetikken har igangsat, har med denne subversion af subsumtionen at gøre. Det åbne i situationen er denne bevægelse: Kvindekroppenes parathed til nærmest brudløst at gå fra reproduktion af arbejdskraft til antagonistisk aktion og dermed potentielt også reproduktionsaskese; og det er en eminent metafysisk bevægelse, eftersom forbindelsen til det oversanselige kun kan opretholdes æstetisk ved sansernes ekstreme mobilisering, men ikke ved sensualisme, dvs. ved at sanserne “går under jorden”.²⁶ Det er et spørgsmål om denne mobilisering ikke også vil bringe det “elskende pars” erotik i fare, når en mere underjordisk slags vitalitet, som sociologerne p.t. ikke kan indkapsle i nogen statistik, vil sætte ind og påvirke det erotiske forhold til livet som praksis. Ikke længere en konflikt mellem penetration og socialitet, intensitet og uforklarlig “dragning”: Den kvindelige “mystik” vil blive udadvendt på en apatisk og natskyggeagtig

26 Camille Paglias *Sexual Personae – Art and Decadence from Nefertiti to Emily Dickinson* (New York: Vintage, 1991) søger i en neonietzscheansk gestus at påtage sig forfaldets uundgåelige møde med undergrunden og samtidig fastholde et Ottocentosyn på skønheden som ultrasmuk sublimitet (à la Balzac): Det er så Hollywoodæstetikken mange tvetydigheder, der muliggør, at sublimiteten kan forblive både overgribende ‘sub’ og undergående ‘sub’ hos Paglia.

måde, fortsat magisk og legemlig, men indifferent over for det at *skulle* vække begær, eftersom et elskende par vil kunne mødes også “interesseløst”, som Kant ville have kaldt det, dvs. æstetisk og immanent, uden at måtte *realisere* kærligheden eksempelvis som reproduktivt artsanliggende (realisationen har altid foresvævet kærligheden som dens “sag”).²⁷ Jeg fornemmer, at det er det, Agamben er ude efter i sin bog om det profanatoriske: at vanhellige fantasmet uden at bekræfte den “negative utopi” fra Sade til Bataille. Samtidig er denne bevægelse alt for “erotisk” til at være vitalistisk; dens tydelighed kræver mere koncentreret tyndning end umiddelbarhed: “Kroppen uden organer” stiller sig løsagtigt til organernes rangorden og satser på alt andet end orgasmens primat, som Reich ville det. Forløsningen er af en anden natur end den, hvori reproduktionen indgår, en tværgående natur med andre ord, en der også omfatter sansen for omverden, for rummet uden for kroppen. Preciados interesse for allehånde vehikler – genmanipulatoriske såvel som proteseagtige – skal forstås som dette: menneskets natur er udvidelig, og udvideligheden foregår i en spænding mellem opbruddet fra den individuelle/kollektive identitet og menneskearten som *organon*. Det kan være anstrengende med denne konstant *spændte* situation; men allerede nu kan vi se på den revolutionære ungdom, at artsbevidstheden ekspanderer som udfoldelse af en *spændstig* orienteringsevne blandt millioner af revolutionære. I kimform fandtes dette problem allerede i de antydninger af en forståelse, som de gamle revolutionære kæmpede med: først som en konflikt mellem revolution og organisation i årene omkring Første Verdenskrig og den spanske

27 Der er en regel inden for det filosofiske ræsonnement: Hver gang det styrker en kantiansk tanke, svækker det samtidig en hegelsk. Også selvom det slet ikke er “hensigten” med det pågældende ræsonnement. Den æstetiske smagsdom og dialektikken udgør åbenbart et system af “vases comunicantes”, af “forbundne kar”...

borgerkrig, siden som en “ren” satsning på autonomi i den italienske 77-bevægelse. Men sagen vedrører også forvandlingen af den politiske internationalisme til verdensfølelse, dvs. til en tilstand som omfatter menneskenes globale situation.

III.2 — Ikke desto mindre eller rettere netop derfor begynder revolutionens moderne diskussioner med den “anden” kongres i det russiske socialdemokrati, juli-august 1903. Før vi går ind på diskussionen mellem Martov og Lenin her, den der affødte betegnelserne bolsjevikker og mensjevikker, skal vi huske på to forhold: Diskussionen fandt sted før revolutionskæden 1917-1921, ja, før forspillet til denne kæde, den russiske revolution af 1905, som blev sat i gang af forløbet i den russisk-japanske krig 1904-1905. Endvidere var hverken avantgardekulturen inden for billedkunst eller spørgsmålet om det abstrakte maleris betydning opstået i Europa og Rusland. Den russiske diskussion i 1903 foregik med andre ord på protomoderne vilkår. Det er først mellemkrigstidens surrealisme, der får etableret det forhold mellem politik og kunst, hvor plastiske problemer og teoretiske antagelser udøves samlet som udstilling, tekst og organisation, også selvom de teoretiske positioner inden for de surrealistiske projekter ikke “går op”.²⁸ Og surrealismen fik da også varig betydning for den politiske diskussion om kunst (faktisk allerede under den spanske borgerkrig), især for diskussionerne op til og under Maj 68, selvom hverken situationisterne eller *Invariance* påkaldte sig denne inspirationskilde: Hverken situationisternes “kritik af dagligdagen” eller parti/bande-kritikken i “Om organi-

28 Ikke mindst er uenigheden stor, hvad den kritiske krops status angår: Jf. Gerard Byrnes genskabelse af denne uenighed som iscenesat dialog (angiveligt med publikum) af mulige “speech acts” surrealisternes imellem på engelsk i videoinstallationen på Grand City Hotel Hessenland under DOKUMENTA 13, Kassel, 2012.

sation” ville have kunnet accelerere, som begge kritikker gjorde, uden surrealisternes forudgående problematisering af kunstens plads i revolutionen og deres diskussion af den enkelte kunstners ansvar over for menneskenes oprindelige poetiske potentialitet (som ifølge surrealistene kan genfindes som “le merveilleux” i dagligdagen, en slags miniinkarnation af det ekstrakategoriale), et ansvar der mere end til politikken var knyttet til en antropologisk, dvs. lang og planetarisk forståelse af kunst.²⁹

Som kritisk antropologi fik surrealismen imidlertid ikke omkalfatret situationen for det *at tænke revolution* fra den ene dag til den anden. Alene udøvelsens tid dikterer et helt andet forhold til potentialitet end det, som politikerne tror kan knyttes til beslutninger og disse beslutningers ikrafttræden. Kritisk (smagsundergravende) antropologi som udøvelse af revolution i kunsten og kunst i revolutionen kunne først forstås, da den begyndte at foregå på globalæstetiske vilkår. Og disse vilkår udviklede sig langsomt efter den Kolde

29 Serge Brignoni (1903-2002) var en surrealistisk billedkunstner, der samtidig samlede artefakter fra Fjern Østen og fra Stillehavets øriger. Kunstnerisk befinder hans værker sig mellem Giacomettis og Max Ernsts, og hans samling af etnografiske objekter er overvældende: Samlingen vistes indtil for nylig fast på Museo delle Culture i Lugano. Hele Brignonis projekt blev udstillet der og på M.a.x. museet i Chiasso i 2013. Det var akkompagneret af et meget omfattende og grundigt to-sproget katalog ved Paolo Campione og Nicoletta Ossanna Cavadini (red.): *Serge Brignoni – Artist and Collector – The Silent Journey*, Milano: Silvana Editoriale, 2013. Den interesserede i det ekstrakategoriale og surrealistiske oplevede også et par andre højdepunkter sidste år: Først og fremmest Didier Ottingers udstilling “Le surréalisme et l’objet” [Surrealismen og objektet] på Beaubourg Centret, 30-10-2013 til 3-03-2014, men før den – på Kunstbiennalen i Venezia 2013 – også visningen af den film, der blev optaget af André Bretons samling, for alle objekter, billeder og bøger blev sat på auktion. Samlingen befandt sig i atelieret 42, rue Fontaine i Paris, og der levede og arbejdede Breton fra 1922 til sin død 1966, bortset fra under Anden Verdenskrig, hvor Breton som så mange andre avantgarde-kunstnere måtte i eksil i New York.

Krigs endelige ophør i 1989; en ophørsproces, der var blevet påbegyndt netop i 1970'erne af Brandt og Bresjnev på den tysk-russiske akse, men ellers især var blevet følelig inden for det billedkunstneriske eksperiment fra New York til Köln i de enogtyve år, der adskiller Maj 68 fra Mauerfaldet, November 89.

III.3 — At tænke revolution i 1903 var imidlertid en mere primitiv affære:³⁰ Det tyske socialdemokratis størrelse og organisation med en egen offentlighed og stor tilslutning blandt arbejdere skyggede aldeles for, at dette parti især var blevet tysk og parlamentarisk. For russerne, emigranter i Bayern, England og Schweiz, var det tyske socialdemokrati et ideal-*organon*: Angiveligt rundet af Marx og Engels' arbejde, var det sædet for den arv og gæld, den europæiske socialisme skyldte Første Internationale og Pariserkommunen. Og dens teoretiske ledere – August Bebel og Karl Kautsky – opførte sig også på den måde, selvom der havde vist sig venstreoppositioner (oppositionen *Die Jungen*, og snart også Rosa Luxemburg). Og Engels var død 8 år før (1895) uden at have sået tvivl om det tyske socialdemokratis marxistiske autenticitet.

Imidlertid var selve *importen* en vanskelig operation for de russiske marxister. Den lokale antizaristiske systemkritik var som politisk tradition konspiratorisk anlagt, med en dyb forståelse for betydningen af opgøret med zarismens autokratiske ledere: Det ældgamle tyrannmord blev opfattet som en mulighed for at løse den nedværdigende situation for Ruslands enorme masser af fæstebønder og *genstimulere landsbyfællesskabet* gennem attentater på medlemmer af det meget fjerne despotisk-aristokratiske styre i Moskva og Sankt Petersburg. Mordet på

³⁰ Ikke mindst på det intime område var de russiske marxister uden anden teoretisk bevæbning end, hvad deres individuelle moralske følelse dikterede dem. Jf. om lidt.

øvrighedspersoner som en forkortende gestus, der dramatiserer tid og rum og fortætter disse dimensioners forhold til stat og kirke, så disse institutioner synker ned i øjenhøjde og i samtiden samt aktiveres i deres undertrykkende grundfunktioner.

De russiske socialdemokrater måtte derfor gøre regning med den konspiratoriske stil i russisk politik i begyndelsen af forrige århundrede og samtidig satse på en organisation, der var så stærkt opbygget, at den var "immun over for arrestationer".³¹ Både Martov og Lenin var centralister, men af en meget forskellig type: Der skulle koordineres, besluttes og styres, men selv disse faste funktioner kan gradbøjes. Martov var tilhænger af en udvidet partiopfattelse, der tilskrev arbejdet med teori og udgivelser stor betydning; indehaverne af disse opgaver skulle være organiserede, men ikke underlagt nogen central ledelse med en absolut myndighed. En og samme partimyndighed skulle ikke sidde på publikationerne, organisationens opbygning og det sociale arbejde. "Martov, then, a great believer in the primacy of revolutionary theory, was convinced that as long as ideological unity held the party activists together [...] some initiative, control, and autonomy could be delegated to regional or other forms of organization."³² - Refleksionen, programmet eller "det historiske parti", som Marx havde kaldt det, kunne gennemtrænge "det formelle parti" og sikre dets evne til at forudsige situationer og undgå tilfældige taktiske valg, bare fordi sådanne valg forekom at kunne give nogle umiddelbare gevinster. Programmet som et bolværk mod opportunisme.³³

³¹ Jf. Israel Getzler, *Martov – A Political Biography of a Russian Social Democrat*, Cambridge University Press / Melbourne University Press, 1967, 2003-udgaven, s.70.

³² op.cit. s.68.

³³ En anden af mine første tekster vedrørte netop "det historiske partis" primat. Jf. "Kommunismens perspektiv", in: *Kommunismen* nr.1, Århus og Lund, maj 1972, s.4-19.

Kort fortalt kan man sige, at Martov og Lenin var uenige om rækkefølgen i den politiske praksis: Organisationens opbygning skulle være resultatet af en proces, der byggede på solide teoretiske analyser og overvejelser for Martov, mens Lenin anså opbygningen af et stærkt centraliseret parti med en centralkomité, der blev lystret, som en forudsætning for en revolutionær organisation i det hele taget. Begge mente, at beslutninger skulle tages frem for udsættes, og at organisationen derfor måtte indgå i den revolutionære bevægelse, selv når dette indebar, at barrikader blev løbet over ende og aktivister blev sat i fængsel. For begge var det afgørende, at opgøret kunne fortsætte også efter tilbageslag i kampen mod zarismen (og tilbageslag havde der været mange af i tiden op til 1903). For Lenin skulle det russiske socialdemokrati være en skarp og sluttet *for-trop*, mens Martov mente, det skulle være en stump og åben *for-trop*. Begge ville således avantgarden, dvs. den projicerende og fremadrettede organisation af aktivister; men hvordan skulle disses liv forme sig?

For at forstå betydningen af dette spørgsmål, vil jeg gengive en vigtig episode, som fandt sted før den nævnte anden kongres i sommeren 1903. I marts måned samme år måtte redaktionsgruppen omkring tidsskriftet *Iskra*, som Martov og Lenin tilhørte sammen med Potresov og Vera Zasulich, tage stilling til en tidstypisk konflikt, der siger ikke så lidt om livsholdningen blandt russiske revolutionære i de år: N. E. Bauman, der var en af Lenins betroede agenter, havde været i eksil i Orlov, i Viatskprovinsen. Her havde Bauman haft et forhold til en kvindelig, gift kammerat. Efter at Bauman havde kunnet flygte fra Orlov, gjorde han grin med hendes følelser, mens en af Baumans venner, der var blevet tilbage i Orlov, bragte tegninger og kommentarer i omløb, der håned hendes adfærd og ironiserede over hendes graviditet. Hun begik selvmord ved hængning og efterlod et forsvarsbrev – 15 ark skrevet på begge sider – hvori hun apellerede til partiet, “det parti, der kæmper for frihed, værdighed og menneskenes lykke”. Hun beklagede den “herskende ligegyldighed” inden for partiet over for kammeraters “personlige moral”

og udtrykte et håb om, at hendes “ufortjente endeligt” måtte “vække kammeraternes opmærksomhed over for spørgsmålet om offentlige personers private moral”.

Da hendes mand kom ud af Rusland og fik indbragt sagen for redaktørerne af *Iskra* som partiets højeste domstol, så afviste Lenin at tage emnet til seriøs behandling, da han anså det for at være en helt personlig sag. Potresov, Martov og Vera Zasulich var bestyrkede og skal have kaldt Lenin for “en indpisker og et monster”; men Lenin var stædig til trods for, at han var bragt i mindretal, og truede med at bringe sagen frem i offentligheden. Partiet undersøgte den så ikke.³⁴

III.4 — Den revolutionære situation består af lutter faktuelle relationer, der er så lidt forankrede i økonomien og den politiske organisation, at de hele tiden hver især må analyseres teoretisk og undersøges praktisk. Enhver begivenhed kan blive et eksempel til efterfølgelse, hvad der ikke mindst forlener episoder med vold og overgreb med megen fare for revolutionen som sammenhængende og dermed etisk begivenhed, selv når gevinsten ved vold og overgreb forekommer de revolutionære at være indlysende: “At målet helliger midlet” er og forbliver da også en religiøs forestilling. Vi må nok sige, at Martov forstod disse relationer og deres omfattende følger bedre end nogen anden inden for den russiske revolutions marxistiske dele.

Revolutionens etiske storhed kan kun ses af dens detaljer; men hvad en revolution betyder for menneslæggerne, opleves ud fra de “lange linjer”. Den største moralske krise, Europa har været i, begynder med krigen 1914-1918. Til trods for II Internationale, hvor socialdemokraterne i de europæiske lande havde lovet hinanden international solidaritet og dermed

34 Getzler, op.cit. s.66-67. Jeg oversætter citater, Getzler bringer på engelsk i sin egen oversættelse fra russisk.

udelukket, at de nogensinde ville sende arbejderne i krig mod hinanden for en nationalstats skyld, så indgik et flertal af de europæiske socialdemokratier med det tyske socialdemokrati i spidsen i et samarbejde med "deres" lokale borgerlige partier med henblik på etablering af en krigsøkonomi med dertil hørende oprustning, hvervning af soldater samt hadpropaganda mod "nationens fjender". Socialdemokratierne brød med selve det grundlag, hvorpå de havde opbygget II Internationale.

Bolsjevikkerne var indignerede og med andre europæiske internationalister fandt de sammen i en krigsmodstanderbevægelse, der mødtes i de schweiziske byer Kienthal og Zimmerwald. Her dannedes så en "Zimmerwalderlinke", der bl.a. havde til formål at etablere et nyt internationalistisk grundlag for verdens proletarer. Det blev etableret i marts 1919 på en ny organisations første kongres som Kommunistisk Internationale eller III Internationale, og året efter afholdtes den meget omfattende anden kongres, der stipulerede de berømte *Moskvateser* og gjorde Komintern til den stærkeste internationale organisation i Europa og Asien, så stærk at den i begyndelsen næsten kunne hamle op med den britiske imperialisme, der dengang var den mægtige kapitalaffirmative kraft i verden. For den, der læser kongresprotokollerne fra de to første kongresser, bliver det indlysende, at opgøret med socialdemokratiet er et moralsk opgør: Socialdemokratierne havde sendt millioner af arbejdere i krig mod hinanden; de havde villet skyttegravens slagterhelvede. Og efter krigen havde de modarbejdet revolutionerne i Rusland og Tyskland ved at fortsætte deres samarbejde med de borgerlige partier; ja, de havde dannet regeringskoalitioner med de partier, der ville krigen og satsede på revolutionens nederlag. Socialdemokratierne var hurtigt blevet en del af kontrarevolutionen, og ud fra den socialdemokratiske krigsminister Noskes initiativer med henblik på at tilintetgøre ledelsen af det nydannede kommunistiske parti i januar 1919 (dvs. få Rosa Luxemburg og Karl Liebknecht bragt af vejen) kan det også ses, at uden den socialdemokratiske insiderviden om

arbejderbevægelsens tilstand, så ville en traditionel borgerlig kontrarevolution givetvis være kommet til kort over for de revolutionære arbejdere. (Akkurat det samme vil i øvrigt siden kunne siges om de stalinistiske kommunisters kontrarevolutionære virksomhed under den spanske borgerkrig 1936-39).

Revolutionens moralske krise *i forhold til sig selv*, opstod med den Røde Hærs nedkæmpelse af Kronstadt-kommunen i 1921, en kommune, der havde ønsket sovjetterne tilbage som revolutionens styreform frem for bolsjevikpartiet. Hele processen fra ophævelsen af Zarvældet i februar 1917 til afskaffelsen af de revolutionæres autonomi i marts 1921 havde således taget fire år og en måned. Fastsætter vi den verserende revolution i de arabiske lande til at begynde i februar 2011 med Tahrir-bevægelsen og Mubaraks fald, så må det siges, at den er gået i stå i efteråret 2013, da Aleppo-kommunen blev isoleret og fra og med december samme år udsat for daglige tøndebomber, der er blevet kastet ned over byens beboelseskvarterer. Ikke desto mindre lykkedes det for kommunen at jage Isils tropper ud af Aleppo i januar. - Ligesom den russisk-tyske revolution i sin tid kæmper den arabiske på mange fronter; ikke bare mod deres lokale diktatorer (Assadbrødrene, al-Sisi, al-Maliki, emirerne og kongerne), men også mod de "hvide tropper", dvs. fra Hizbollah, der er allieret med de syriske autokrater og med Iran, til de enheder, fundamentalistiske grupper har fået tilvejebragt, og som var allierede med Erdoganstyret i Tyrkiet og resterne af Saddam Hussein-styret i Nord-Irak, men som nu synes at have selvstændiggjort sig helt og aldeles fra deres oprindelige sponsorer takket være de våben og penge, amerikanerne havde efterladt i Mosul.³⁵ Er det arabiske revolutionsparti mægtigt som

35 Jf. Patrick Cockburns "Konsolidering af kalifatet" om IS som en kontrarevolution af en ny type, in: *Information*, 11-08-2014, s.8-11. Cockburn har godt fat i samspillet mellem Assadbrødrene og IS efter, at magtkliken på Damaskushøjen reelt havde mistet hele landet i vinteren 2012-2013. Hvis

netop "historisk" parti, så kæmper det en vanskelig kamp om, hvad dens formelle udtryk skal være. Pt. kan vi sige, at der er tre ingredienser, som danner et første grundlag: barrikaden, kunsten og feminismen. De udgør lige nu den arabiske revolutions "tre elementer og tre bestanddele". - Men der er også en antifascistisk fristelse, ikke mindst i Aleppos opgør med Assadbrødrenes bander, så at tjene revolutionen indebærer ud over at tænke de nævnte tre bestanddele også at tage stilling til de tre historiske erfaringer med formelle organisationer i revolutionen:

KAPD, Kommunistiske Arbeiter-Partei Deutschlands, 1920, rejste spørgsmålet: Skal proletariatet forenes lige før, dvs. op til og under en revolution? Fødes proletariatet med og i revolutionen gennem erfaringen med selvorganisation (rådsbevægelsen)?

POUM, Partido Obrero de Unificación Marxista, 1935, rejste spørgsmålet: Kan antifascismen være revolutionær? Kan en krig mod fascismen føres uden en samlet krig mod kontrarevolutionen? Og kontrarevolutionens spids blev udgjort af stalinkommunisterne i Spanien, 1936-1939 (og af socialdemokraterne i Tyskland, 1914-1921/24).

PCdI, Partito Comunista d'Italia, 1921, rejste spørgsmålet om internationalismens primat: Vigtigere end noget andet er den historiske relation mellem verdensproletariatet og det revolutionære verdensparti. Men denne relation måtte naturligvis forankres i en "aktion": De italienske kommunisters generelle opfattelse at taktik og strategi er klart beskrevet i PCdIs TESI DI ROMA fra PCdI's II Kongres, 1922, hvor disse "Romteser" blev vedtaget. Se: <<http://www.leftcom.org/it/articles/1922-03-01/tesi-di-roma-sulla-tattica-del-p-c-d-italia>>.

lærling, der her har selvstændiggjort sig, er vanskeligt at sige; men mod Aleppo-kommunen har alt været godt, selv en blanding af franquister og SA'ere, som IS forekommer at være.

Teserne forfægtede en strategi, som kan kaldes "frontdannelser fra neden". Dvs. aldrig samarbejde med politiske partier, men altid fremme samarbejde mellem fraktioner i fagbevægelsen, kooperativerne, landarbejderorganisationerne, arbejderkvartetterne, garnisonerne, havnene. Intet socialt rum var for småt til, at det revolutionære program ikke skulle fremføres og drøftes dér. Perspektivet gik fra det lokale til det internationale, dvs. uden om nationalstatens integrationsanordninger.

PCdI var et parti af arbejdere, og med over 50.000 proletariske aktivister var partiet tilstede i samtlige større byalmuer landet over. Det behøvede absolut ikke parlamentet for at få sine dagblade og synspunkter til at cirkulere, sådan som Lenin havde troet i 1920 (jf teserne om "revolutionær parlamentarisme", som Lenin fremlagde på Kommunistisk Internationales II Kongres, 1920). En tilstedeværelse i det nationale demokratiske institutioner gjorde tværtimod mere skade end gavn, eftersom disse institutioner var det revolutionære beredskabs fjende nummer et. Det revolutionære kommunistiske parti diskuterede i sin presse og på politiske møder, men ikke i parlamentet, eftersom det indebar en accept af forestillingen om repræsentation på national basis: et land, et folk, et demokrati, en frihed etc. - Internationalisme var det modsatte.

PCdI var det parti, der i årene 1921-1924, før III Internationale indsatte den Gramsci-ledelse, der afsporede dets genuine, proletariske og revolutionære udgangspunkt, kunne have reddet Kommunistisk Internationale fra de kompromisløsninger med borgerlige og fascistiske stater, som den økonomiske udvikling i Rusland hele tiden stimulerede EKKI til at foreslå (EKKI: Eksekutivkomitéen for Kommunistisk Internationale, dvs. III Internationales ledelse).

Det andet parti, der kunne have hjulpet Internationalen, var førnævnte KAPD, det kortlivede rådskommunistiske parti, der dominerede den tyske revolutions sidste to år, 1920 og 1921. - KAPD var dog mindre stålset teoretisk og organisatorisk end PCdI, hvis venstrefløj reelt dominerede partiet frem

til 1926 og kongressen i Lyon, da EKKI og Gramsciledelsen nedlagde de afdelinger, der ikke ville lystre Moskva. Se John Chiaradias fremragende artikel om disse afgørende år efter Oktoberrevolutionen: <<https://libcom.org/library/amadeo-bordiga-myth-antonio-gramsci-john-chiaradia>>.

III.5 — Lørdag den 20. september 2014 udkom så det afsluttende bind i Homo Sacer projektet: *L'uso dei corpi (Homo Sacer IV.2)* på forlaget Neri Pozza i Vicenza. Dvs. “brugen af kroppen” som det foreløbige punktum for et studie, der fra det nøgne liv og suveræniteten har ført os over vidnesbyrdet og arkivet til undtagelsestilstanden, organisationen af Helligåndens husholdning, edsafleggelsen og embedsværket for at lande i franciskanernes regulativer og askese og nu – endelig – i kroppens praksis, brugen af sig selv og livets form. I al beskedenhed ikke så langt fra det spørgsmål om den *kritiske krop*, jeg har kunnet fremmane i denne del III. Og HS IV.2 begynder da også med avantgarden: “Prologens” otte sider går således bl.a. med at drøfte Guy Debords forhold til sin egen eksistens og de personer, han mødte i 1950’erne og 1960’erne. Og Prologen påpeger, at den selvbiografiske dimension udgør et uundgåeligt vilkår, når en forfatter skal forholde sig (til kunst og revolution). Men vilkåret er “klandestinsk” ifølge Agamben, selvom det eneste, der ligger på lur i det singulære liv, er den stumme splittelse mellem det offentlige og det private, som hele fællesskabstænkningen har kæmpet med i moderniteten (jf. “Oplæg til mere”). - Det er derfor, der også må en “Brauch” til af opmærksomheden, som Kant understregede gang på gang i sin tredje *Kritik*. En *brug*, der ikke er instrumentel, men indgår i en iværksættelse og derfor består i en *aktualisering* af en mulighed; en aktualiseringsmulighed kunsten hele tiden afprøver i omgangen med potentialiteten (jf. det uundgåelige felt P i skemaet s.169).

IV

Mellemtækt

Vestarbejderklassen, arven fra Maj 68 og revolutionens nutid

IV.0. – Nogle forudsætninger: — Der er få tærskler, for få, kun II: 1789, 1848, 1871, 1905, 1917-21, 1936-37, 1956, 1968, 1979, 1989, 2011-. Otte af dem vedrører revolutionens forhold til sig selv.

“There is only a handfull of stories”, sagde Samuel Fuller til Wim Wenders i den eksperimenterende slipstrøm efter 68.³⁶ Og der er heller ikke mange revolutionsteorier. Den efterfølgende er ingen undtagelse fra tidligere revolutionsteorier, men en opdatering af dem og en tilføjelse. Denne bog skylder da også ganske meget til flere af revolutionsteoriernes ophavstekster: de *Økonomisk filosofiske Manuskripter* og *Kapitalen* (Marx), *L'éternité par les astres* (Blanqui), Surrealismens manifest (Breton), *Partiets karakteristiske teser* (Bordiga).³⁷ For ikke at tale om *Discours, figure* (Lyotard), der forberedte en tydelig plads for begivenheden,³⁸ *Le miroir de la production* (Baudrillard),

³⁶ *Cahiers du Cinéma*, nr.400: Wim Wenders, Paris, okt. 1987, s.59, hvor Wenders omtaler sine overvejelser under forberedelsen af filmen “Alice i byerne” (1973-74).

³⁷ Der er naturligvis flere, eksempelvis *Gud og staten* eller *Staten og revolutionen*, men de kommenteres ikke her.

³⁸ Overgangen fra den menneskelige lidelse til lidelsens opløsning kræver en begivenhed: en livsomlægning i de singulære tilfælde og en revolution i de plurielle tilfælde. For de to størrelser – motivation og solution – hænger ikke sammen: Fra tilskyndelsen til løsningen er der et mellemrum, som indtages af begivenheden. Tilgangen til begivenheden har med forskellen mellem

der fordoblede de materielle udvekslinger med de symbolske, eller *Anti-Ødipus* (Deleuze/Guattari), der så småt åbnede for den "inhumane" opfattelse af subjektivitet og krop, som vi i dag ganske uhildet kan identificere med Preciados "sometek": fra "kroppen uden organer" til organet uden krop.

Når Wenders og eksempelvis *Paris/Texas* (1984) forbliver sagen vedkommende, så skyldes det, at Wenders her benyttede kronologiske forskydninger i sin fortælling næsten til det sidste, men bibeholdt ét landskab, det midtvestlige Amerika, der i 80'erne måtte fremstå som selve modellen for det globalæstetiske territorie. Hverken forstad eller bagland, hverken det, økonomien cementerede, eller det, kulturen var rundet af, både åbent for fortolkning og gennembrugt af historien. *Land art* blev den genre, der kommenterede, hvad Hollywood havde forberedt, og genindførte rummets stoflighed,³⁹ mens *Anti-Ødipus'* forfattere – Deleuze og Guattari – gjorde sig overvejelser om, hvordan deterritorialisering og desubjektivisering kunne supplere hinanden i opbygningen af en *alternativitet uden autenticitetsbehøvende egenskaber*. Revolutionen er af samme natur som den, bevægelse og stoflighed er gjort af.

Også revolutionsteoriene må derfor operere med kronologiske forskydninger og subjektivitetssamlægninger: Athen, Tunis, Cairo, Madrid, de forskellige Occupy-udgaver i 'Fristaterne', Homs,

det diskursive og det figurative at gøre. Skal man tænke begivenheden, kan man derfor ikke undgå at inddrage filosofi og kunst i ræsonnementet. Det er derfor Lyotards afhandling *Discours, figure* (1971) bliver så afgørende: Den gradbøjer omstændighederne for skrift og repræsentation og underopdeler atter disse ud fra tid, rum, omfang, lyst, pertinens, prægning osv.

39 Også Jean Baudrillard så disse forbindelsers virtuelle tilstedeværelse i Midtvestens ødemarker. Jf. hans *Amérique* (1986), der i øvrigt opnåede at blive oversat til alle tre skandinaviske sprog. Det er ikke megen filosofi forundt.

Santiago de Chile, Sao Paolo, Aleppo og Istanbul er endnu uden narrativ syntese, hvad de revolutionære agensformer angår. Ikke desto mindre bliver det revolutionære tydeliggjort, når disse stedsangivelser sammenlignes med kontrarevolutionens Bagdad, Hebron, Utøya, Bahrain, Jerusalem, Raqqa og Damaskus, der alle skal modarbejde, at de mange små revolutionsberetninger finder sammen i en mere sammenhængende og mere omfattende teori om subjektivitet og revolution. Det er kun ved en undersøgelse af de reelle bevægelser og deres eksemplaritet, at den revolutionære teori i dag kan tilbagelægge klassekampens alt for korte dialektik.

Og det er så i forhold til disse spørgsmål, at "De l'organisation" på sin egen indirekte måde stadigvæk er vigtig. Tekstens umiddelbare anliggende er dog fortsat mere en hypotese end en egentlig teori: Ophæver vi organisationen, dvs. dropper vi at skabe en ledende eller anvisende gruppe, så kan de revolutionære ikke ekskludere nogen fra revolutionen, og det må siges at være en gevinst. Alle revolutionære er med i oprøret, opstanden osv. – For på mange måder har eksklusionen været medvirkende til revolutionernes selvmål: Marx og Engels' eksklusion af Bakunin og hans tilhængere ved at flytte IAA til New York City. Lenins og især Zinovievs modvilje mod de europæiske kommunisters Amsterdambureau og dermed nedlæggelsen af en revolutionscentral parallel til hovedsædet i Moskva i 1920. Bruno Maffis udelukkelse af Roger Dangeville og Jacques Camatte fra det Internationale Kommunistiske Parti i 1966. Debords og Sanguinettis udelukkelse af Vaneigem og hans venner fra Situationistisk Internationale fem år senere. Og altid med den leninistiske credo som fyndord: "Det er bedre at være få, men bedre". Amadeo Bordiga, der ikke bifaldt eksklusioner fra ledelsen og "ned", kaldte fremgangsmåden "fraktionisme fra oven", da Jacques Camatte og Roger Dangeville blev udelukket af Bruno Maffi, der ikke bare sad på redaktionen af bordighisternes hovedorgan *il programma comunista* i Milano, men

også førte den centrale korrespondance med lokalafdelingerne (“sektioner”) i Italien, Frankrig, Schweiz og Belgien (fra 1967 til 1972 var der også fire (meget små) sektioner i Danmark og Sverige).⁴⁰

Det fikse i forbindelse med en udelukkelse af udelukkelsen er tillige, at modstanderne af revolution ekskluderer sig selv, eftersom de overtager den eneste eksklusionsmekanisme, der så at sige er tilbage. Næsten uanset om de laver en kontrarevolutionær organisation, korps, bande eller ej.

Såfremt antagonismen ellers kommer til at fremtræde på en tydelig måde, kan de revolutionære så koncentrere sig om det positive: fordele verdens goder til befolkningen uden pengenes mellemværende, yde efter behov, bevæge sig omkring uden skelen til paskontrol og statsborgerskab, indføre lige og retfærdige bestemmelser, der gælder for alle, samt belave sig på den store opgave: at bidrage til en aftagende vækst i produktionen kombineret med en retfærdig fordeling af verdens goder. Men hvad skal de revolutionære gøre, når modstanderne af aftagende vækst bliver perfide,⁴¹ eller måske endda voldelige? Ja, det er et spørgsmål, der kræver en alvorlig behandling, om lidt. Men se også indledningen om de revolutionære domstole

40 De belgiske (Bruxelles) og schweiziske (Winterthur) bestod næsten udelukkende af udvandrede italienske arbejdere.

41 Det var vistnok Bossuet, der først brugte en term, der svarer til den siden meget anvendte “Perfidious Albion” om britisk udenrigspolitik. Marx var også inde på det bl.a. i *Revelations* (tysk oversættelse: *Enthüllung zur Geschichte der Diplomatie im 18. Jahrhundert*, Frankfurt a.M.: Suhrkamp, 1981, svensk: *1700talets hemliga diplomati*, Kulturfront, Stockholm, 1990). Den danske fluxus-kunstner Henning Christiansen benyttede denne term i sin udstilling *Fluxid* vendt mod Irak-krigen og den danske deltagelse deri. Jeg har behandlet perfidien og Hennings genaktivering af denne term i min artikel “Fluxus’ kvadratur”, in: *Henning Christiansen*, Karin Hindsbo red., Kbh.: Forlaget Sohn, 2011, s.477-483,

i denne bog samt min artikel “Imperiet, det var så det. Betragtninger med henblik på udviklingen af et politisk perspektiv, der hviler på eksemplets magt”, i *Øjeblikket* nr.50, forår 2009, s.43-45.

For på sin egen omvendte måde er spørgsmålet om organisationens udgåelse kun af betydning, såfremt nogen skulle mene, at revolutionens ledelse måtte omfatte de vestlige “proletarer” eller ’deres’ kadrer. Og dette er måske endnu vigtigere end eksklusionens tema fra for lidt siden. For fastholder vi med så eminente marxister som Amadeo Bordiga og Danilo Montaldi (der ikke tilhørte den samme marxistiske tradition), at kapitalismen ikke blot udvikler, men også underudvikler merværdiproduktion (jf. om lidt), så er det atter et udtryk for vestcentrisme at formulere organisationsspørgsmålet ud fra den vestlige situation, når de vest-revolutionære indlysende nok må udgøre et mindretal med en mindretalsdiskurs inden for verdensrevolutionens deltagerskare.

Ud fra den russiske revolutions erfaring ved vi, at kapitalistisk underudvikling, ja analfabetisme blandt måske 33% af arbejderne, ikke behøver at udelukke et klart perspektiv, hvad oprør eller (klasse)kamp angår. Der er en energi i “ikke-viden”, som Georges Bataille påviste; nok det tætteste vi kommer på (uspolet) autonomi. Så til trods for *Empire*-teoriene, der retteligen er reformistiske og kapitalapologetiske, så har Bordigas og Montaldis teorier langt mere for sig: Det er komplementariteten mellem nord og syd, der samler kapitalismen i en produktionsmåde (og gør det således uden nogen *Empire*-fusion).

Uanset hvad Mao, Nehru m.fl. har satset på af højvornekapitalisme og sværindustri, så er opdelingen mellem fattige og rige kontinenter forblevet den samme. Ok, der er kommet en kinesisk middelklasse til på 250 millioner og en indisk på 150. Men antallet af fattige arbejdere og bønder er steget langt mere drastisk i Kina og på subkontinentet. For ikke at tale om den

generelle pauperisering af Afrika og de enorme tilbageskridt, som russisk, hviderussisk, moldavisk, kaukasisk og ukrainsk kapitalakkumulation har været udsat for i løbet af de sidste 25-30 år. Kapitalisme er generelt underudvikling med få, oftest konjunkturbestemte opsving i forbrug (se efterfølgende afsnit IV. 3). Bordiga og Montaldi havde forstået det gennem deres analyser af de komplementære økonomier mellem Nord- og Syditalien samt af det koloniale spørgsmål. Og de var nået til deres resultater ved at undersøge Antonio Gramscis misforståelser af det syditalienske spørgsmål, som Negri og Hardt til gengæld ubesværet har arvet og ukritisk fastholdt. I dag kender vi til de samme fænomener fra de arabiske økonomier samt fra Kina og Indien. Tænk bare på gældsbyrden blandt indiske bønder, der kun kan lettes ved gældstagerens selvmord, alt mens subkontinentets nyrige borgere flokkes om de indiske *malls*. Underudviklingen må instrumentaliseres af revolutionen. Indgangen til dens aviden skal findes; den er "ateologisk" og befinder sig på den anden side af religionens idealer. Men den anden side er ikke tydeligere end den religiøse, etablerede, der har domineret Europa, Nordafrika og Mellemøsten de sidste 1500-1700 år. Underudviklingens folkeslag er dog allerede mere med i den arabiske revolution, end de var i den forrige, 1917-1921. Der er imidlertid et usigeligt tidspres i denne sag, eftersom den hurtige adskillelse mellem kapitaludviklet middelklasse og kapitalunderudviklet forstad synes at presse megapolerne til bristepunktet. Jf. atter det indiske eksempel.

IV.1. En revolution uden Vestens arbejderklasser? — Der er ingen grund til at tro, at en forbindelse mellem de opkommende revolutioner i Mellemøsten, Kina, Afrika og Sydamerika vil møde sympati eller solidaritet fra de hvide arbejderklassers side i Vesteuropa og Nordamerika. Grækenland er en fin prøveballon i den forbindelse: isoleringen af den græske arbejderklasse og i morgen af den spanske er et faktum. Ingen solidaritets-

strejker er brudt ud for at støtte de græske 'klassefællers' aktioner mod det bankstyre, der lidt efter lidt er blevet etableret i Athen. Tværtimod, så er de vestlige arbejderklasser helt med på den vestlige medieverdens kampagne: de sydeuropæiske lande ligger som de har redt. Hvidpølsebæltet, der adskiller de rødspølsespisende protestanter fra katolikernes nitritfrie og usaltede (nok mere lysegrå end hvide) pølser i Bayern og Østrig holder også nu. (Tænk så blot om der er et indenlandsk bælte mellem alkoholiseret protestantisk arbejderklasse i Nordeuropa og ualkoholiseret arbejderklasse af indvandrere fra Nordafrika og Mellemøsten...).

Det gamle bælte fra Modreformationens tid lod sig imidlertid ikke aktivere i årene efter Oktoberrevolutionen med fremkomsten af en dyb og omfattende internationalisme, der var blevet vakt af Første Verdenskrigs slagterier og dermed af delegitimeringen af *ethvert borgerligt* styre. Det var først med den stalinistiske kontrarevolution, at den politiske nationalisering af arbejderklasserne kunne begynde og borgerligheden få en ny, denne gang *social* renæssance (tilsat RMP-problematikken, se afsnittene IV.3-IV.4). Det blev imidlertid en krævende affære for kontrarevolutionen: Først måtte Komintern og Sovjet, der havde fusioneret i 1926, støtte den konservative regering i London og den franske Folkefronts borgerlige partier i deres politik om ikke-indblanding i den spanske borgerkrig sommeren og efteråret 1936. Siden måtte stalinismens franske filial PCF⁴² holde især de parisiske fabriksarbejdere hen med allehånde former for dobbelttale om, at "den geniale leder" mente et, men sagde noget andet, når han eftersnakkede regeringerne i London og Paris. Imens blødte den spanske arbejderklasse på slagmarkerne uden for Madrid, og det akutte ved situationen blev ekstremt. En fransk-spansk mobili-

42 PCF: Parti Communiste Français, det franske kommunistparti.

sering af industriarbejderklasserne var på vej ledet af partier, stalinisterne ikke havde styr på endnu: Caballeros fløj i PSOE/UGT,⁴³ CNT/FAI⁴⁴ samt POUM i Spanien, Marceau Piverts fløj i SFIO og siden PSOP i Frankrig.⁴⁵ En revolution, der inddrog Europas dengang næststørste økonomi – den franske – kunne måske genopvække en antikapitalistisk, revolutionær drift i den sovjetrussiske arbejderklasse. Det troede både Trotsky og Stalin, at den kunne, om end ud fra modsatrettede interesser. Derfor den accelererede likvidering af hele det gamle bolsjevikpartis ledelse og deres støtter i den Røde Hærs garnisoner samt blandt kritiske kunstnere, forfattere og filosoffer. Tredje etape indebar nedkæmpelsen af det parti i Spanien, der stod den revolutionære internationalisme nær: POUM, Barcelona 3.-8. maj 1937. Ti dage efter fulgte fjernelsen af den socialistiske venstrefløj fra ledelsen af Republikkens regering: Med Largo Caballeros fald som regeringschef kunne stalinisternes politi gå efter POUMs ledere og myrde Andreu Nin den 16. juni. Mellem disse to begivenheder var de røde generaler,

43 PSOE: Partido Socialista Obrero Español, det spanske socialistparti. UGT: Unión General de Trabajadores, den socialistiske fagbevægelse.

44 CNT: Confederación Nacional del Trabajo, den anarkistiske fagbevægelse. FAI: Federación Anarquista Ibérica, den anarkistiske føderation.

45 PSOP: Parti Socialiste Ouvrier et Paysan, det socialistiske arbejder- og bondeparti. - Om den franske 30er-situation se: Daniel Guérin, *Front populaire – révolution manquée – témoignage militant*, (opr. 1963), [Folkefront – mislykket revolution – militant vidnesbyrd], Paris: Maspero, 1970, der bl.a. viser, at 1936 var et eksplosionspunkt for arbejderkampene i Frankrig. Endvidere den mere skeptiske *La légende de la gauche au pouvoir – Le front populaire*, [Legenden om venstrefløjen ved magten – Folkefronten], af Ph. Riviale, J. Barrot og A. Borczuk, Paris: La Tête de Feuilles, 1973. At Folkefronten var en nationalistisk anordning i fransk politik ses af, at Blum-regeringen ikke vovede at frigøre Marokko fra det franske koloniimperium: En alliance med den marokkanske befrielsesbevægelse ville have undergravet Francos eneste reelle base i juli 1936, nemlig garnisonerne i kolonien Spansk Nordafrika med deres lejetropper af "indfødte" marokkanere.

der ville have kunnet solidarisere en sovjetisk intervention og en international brigade med den spanske revolution, Michail Tukhatjevsky, Iona Yakir m.fl., blevet henrettet.⁴⁶ I sin ekstremt minutøst researchede undersøgelse af det politiske og militære forløb 1936-1939, *Staline et la révolution – Le cas*

46 Den første retssag mod den Røde Hærs øverste ledelse blev efterfulgt af mange: I alt henrettedes 3 marskaller, 13 generaler og 5000 højere officerer. Dvs. ca. 45% af den Røde Hærs officerskorps og langt de fleste officerer med kamperfaring fra verdenskrigen, borgerkrigen og den russisk-polske krig. Det sås under Vinterkrigen mod Finland 1939-1940 og i Østfrontens første to år, 1941 og 1942. – Tukhatjevsky var givetvis en af modernitetens største militærstrateger og –teknikere udover sejrherren over de hvide generaler Kolchak og Denikin, mens Yakir uden nogen tvivl var den bedste militærorganisator i Mellemløbet i den hele taget. Hitlers tropper var ikke nået til Minsk i sensommeren 1941 med de to ved kommandoen. Ja, ingen i Wehrmachts generalstab havde før 1937 troet de kunne vinde en landkrig mod en Rød Hær, der var så krigsvant og velledet. Det var i øvrigt den japanske militærledelses holdning selv efter Stalins halshugning af den Røde Hær i 1937, og bl.a. derfor åbnede den ingen sibirisk front i 1941. Richard Storry, der bl.a. var en specialist i japansk militærhistorie, fremhæver ikke blot denne relation, men hævder, at den japanske hærs hårde fremfærd i besatte områder var rundet af "den russiske borgerkrigs særlige vildskab", en borgerkrig hvori japanske enheder havde deltaget for på Ententens vegne at beskytte hvide tropper. Se *Japans historie*, København: Haase, 1968, s.144: Militærhistorie er ikke national! - Seks af Tukhatjevskys i alt otte militærdommere fra skueprocessen i 1937 blev i øvrigt skaffet af vejen efterhånden frem til 1940 på Stalins foranledning. Det samme blev marskallens familie. - Yakir, der bl.a. var en stor kender af de militærstrategiske problemer vedrørende bybelejring, nedkæmpede den tredje hvide general Yudenichs tropper foran Petrograd, og desværre også den ukrainske anarkismes tropper ledet af Nestor Makhno. – Den fjerde hvide general, Wrangel, blev i øvrigt besejret af militærchef og senere folkekommissær for hær og flåde Mikhail Frunze, der desværre også deltog i nedkæmpelsen af Makhnos anarkistiske tropper. Frunze, der blev anset for at være Lenins oplagte efterfølger, døde af en kloroformforgiftning under en også dengang banal operation for mavesår 31. oktober 1925.

spagnol [Stalin og revolutionen, den spanske omstændighed]⁴⁷ gennemgår Pierre Broué etaperne i en udvikling, der skulle munde ud i den sovjetiske åbning over for Hitlers Tredje Rige i marts 1939 og snart i etableringen af Ribbentrop-Molotov pagten, Den tysk-sovjetiske Ikke-angrebepagt af 24. august 1939, med dens hemmelige protokol om Centraleuropas deling mellem nationalsocialismen og den socialistiske nationalisme. Som jeg er inde på det flere gange i denne bog, så var de Moskvatro kommunisters kanalisering af forløbet 1936-1939 mod patriotisme, antifascisme og nationalisme i de vigtigste europæiske arbejderklasser en forudsætning for, at Anden Verdenskrig ikke genaktiverede den europæiske revolutionskæde 1917-1921, jf. bl.a. del VII i denne bog. – Førnævnte 1939-delning var imidlertid ikke blot en territorial sag: Internationalisme og sprog hænger tæt sammen. Der blev talt tysk, polsk, litauisk, ukrainsk, jiddisch og russisk i vidderne mellem Berlin og Moskva, epicentret for bevægelsen 1917-1921.⁴⁸ Begge kontrarevolutioner – såvel Stalins posthume som Hitlers præventive – var ude på at dominere dette felt, hvis vertikale midterakse gik gennem “Reviret” med dets store jødiske befolkning af fattigfolk og intellektuelle og dermed også med dets trans-

47 Paris: Fayard, 1993. (Jeg fortolker ‘cas’ som ‘circonstance’ ud fra bogens hele argumentation). I denne bog mærker man den dengang voksende arkivadgang efter Murens fald. Se også udgivelsen af det meget vigtige NKVD Orlov Arkiv, som Broué ikke nåede at konsultere til sin bog: John Costello og Oleg Tsarev, *Deadly Illusions*, New York: Crown Publishers, 1993.

48 I *Iskra*-gruppen 1903 – se del III – toges der hele tiden hensyn til det sproginternationalistiske moment, som bl.a. blev fastholdt af den jødiske venstrefløjsorganisation *Bund*. De samme sproglige hensyn viste Rosa Luxemburg. Det gælder i det hele taget for dette emnefelt, at jo mere omhyggelig en teori er på det filologiske område, desto lettere undgår en sådan teori nationalismens identitære og etnokratiske fristelser.

nationale åbenhed.⁴⁹ Da først Østrig-Ungarn var opløst, som ellers havde kunnet holde en slags administrativ orden i feltets vestdel (i modsætning til østdelen der var prisgivet zarismens pogromterror), så blev disse åbne vidder arnestedet for mange bevægelser: etniske, religiøse, regionalt autonomistiske, nationale, kommunistiske, anarkistiske,⁵⁰ og med en konstant fare for racistisk udskridning (pogromtradition *oblige*), men også med en vækst inden for alle former for kunst og filosofi. Denne situation af både åbenhed og opløsning fik stor indflydelse på feltets nærområder: Balkan, Kaukasus, Finland, Baltikum,

49 En fremragende beskrivelse af en “reviragtig” stemnings grundelementer - udsathed, udvandring, vandskæbne, promiskuitet, kvindens position - finder vi i første del af Joseph Roths *Hiob – Roman eines einfaches Mannes* (opr. 1930), Amsterdam: Bermann-Fischer, 1948. Flere dansk overs.: *Mendel Singer – En roman om en ganske almindelig mand*, Kbh.: Aschehougs Minervabøger, 1968 (ved Robert Schmidt), mens forlaget Vandkunsten udsendte en ny oversættelse ved Judyta Preis og Jørgen Herman Monrad i 2009.

50 Den vigtigste blandt disse var Nestor Makhnos i Ukraine. Her følger en lille Makhno bibliografi.

Oversigtsværker: Peter Arshinov, *History of the Makhnovist Movement (1918-1921)*, Detroit og Chicago: Black & Red og Solidarity, 1974. Oversat fra russisk (*Istoriya Makhnovskogo Dvizheniya*, Berlin: Grupa Russkikh Anarkhistov v Germanii, 1923) af Lorraine og Fredy Perlman.

Alexandre Skirda, *Les cosaques de la liberté*, [Frihedens kosakker (klodset titel!)], Paris: Lattès, 1985. Strålende og ganske omfattende anmeldt af Alan Dugrand i *Le Monde*, Paris, 31.01.1986.

Tekster af Nestor Makhno: *La Révolution russe en Ukraine (Mars 1917-Avril 1918)*, [Den russiske revolution i U.], Paris, Ed. La Brochure Mensuelle, 1927. *La lutte contre l'État et autres écrits (1925-1932)* [Kampen mod staten og andre skrifter], forlaget J.-P. Ducret, u.s., 1984. Oversat og kommenteret af Alexandre Skirda.

Brødrene Cohn-Bendit helliger Makhnovianaen et afsnit i hovedværket om Maj 68: *Le gauchisme remède à la maladie sénile du communisme*, [Venstredikalismen – Kuren mod kommunismens senilitetssygdom], Paris: Seuil, 1968, s.239-243. Dansk udgave samme år på forlaget Rhodos. - Derimod inddrog situationerne ikke Makhnovianaen i deres tidsskrift.

Tyrkiet, Iran samt den skandinaviske halvø. Der kan således ikke være nogen tvivl om, at såvel det monarkistiske, det titoistiske som det posttitoistiske Jugoslaviens historie skal ses i lyset af revolutionen og kontrarevolutionen i Rusland og Tyskland samt af disse to staters 1939-delning af Centraleuropa mellem sig.⁵¹

IV.2. Skattestaten er reformismens mål – opsummering af det politiske moment

— Det mest sandsynlige er nu, at kommer der en stor revolution på plads igen, så vil den omfatte alle proletarer i verden, undtagen arbejderklasserne i Vesteuropa og Nordamerika. Endvidere er en ting sikker: de protestantiske monarkier i Nordeuropa vil udgøre kontrarevolutionens hvide falanks til det sidste. Som jeg har skrevet ved en tidligere lejlighed: det store fremskridt for de revolutionære vilkår i verden består i den begrænsede militære styrke, lande som Danmark, UK og Holland kan mønstre, når de skal bekæmpe revolutionen. Det andet fremskridt består i, at USA ikke magter at finansiere flere interventionskrige alene. Interventionshære i større format må derfor komme fra Rusland, Kina, Japan eller Frankrig-Tyskland. Og disse stormagter kan ikke helt regne med deres befolkningers patriotisme på samme måde, som fyrsteprotestantiske stater kan, og USA kunne...

51 I forbindelse med hundredåret for Første Verdenskrigs begyndelse skriver *Süddeutsches* Klaus Brill om Hviderusland, Ukraine og Sydøsteuropa: "Mange sår bløder fortsat dér i dag, og endnu i dag er denne region, hvor symbolsteder som Sarajevo og Auschwitz ligger, et kriseområde som atter ville kunne blive skueplads for en krig. I randen af regionen ligger Tyskland og Rusland, de to hovedårsager til det 20. århundredes lidelser." *SZ*, 2/3-08-2014. Også den franske presse har været optaget af Serajevo som et epicenter og perspektivpunkt for at forstå det fortsat aktuelle ved 1914-18-krigen, jf. Marc Semos reportage fra Serajevo i *Libération* 30-06-2014 og Jérôme Gautherets omvendte fokusering på den serbiske fortælling i sin reportage fra Visegrad i *Le Monde*, 1-07-2014.

Skal man beklage denne situation og analysere den materialistisk, så er det skattestaten, der "slår tilbage": skattestaten medførte en mangedobling af samfundsøkonomiens uigenkuelighed.

Fra begyndelsen af den industrielle "revolution" kunne arbejderklasserne ikke overskue dobbeltheden i produktionsprocessen mellem arbejde og valorisering uden en politisk bevidsthed, der blev tydeliggjort uden for den umiddelbare lønkamp og dens fagforeninger af anarkister og socialister. Fra 1847 (med Marx' angreb på Proudhon i *Misère de la philosophie*) til 1929 foregik der en filosofisk kamp mellem reformistiske og revolutionære arbejderpolitikere. Reformisterne satsede efterhånden især på indflydelse på staten, mens de revolutionære omvendt satsede på at angribe og afskaffe samme stat. Omkring 1929-krisens gennemslag i Europa var næsten "alle" blevet omvendte til socialdemokratisk, nationalsocialistisk, fascistisk eller étlandssocialistisk statsreform.⁵² Bortset fra

52 Med 'étlandssocialisme' tænker jeg på den statskapitalistiske samfundsmodel, "socialisme i ét land", Josef D. Stalin forfægtede under inspiration og vejledning af Nikolaj Bukharin. Den blev indført i Sovjetunionen i tidsrummet 1926-1929 til erstatning for den internationale revolutions praksis og idealer og især til erstatning for blandingsøkonomien i den markedskapitalistiske NEP-politik, Lenin havde indført i marts 1921 under indtryk af Kronstadtoprøret. Ideologien om étlandssocialisme blev imidlertid afviklet i 1936-1940, da alle dens fortalere blev henrettet; herefter var der ingen ideologi i Stalins Rusland, kun pragmatik og opportuniste (det er den ideologiløse stemning, Orwell fik blotlagt i sin roman 1984 og som Ismar Cirkinagic og den Oslobaserede tegnestue A-Lab fortolkede i installationen *Bricks of Enlightenment*, Nikolaj Kunsthal, 2010). Tiden efter proletariatets diktatur og dets kapitalistiske NEP-økonomi er blevet betegnet på mange måder: Bordiga-citatet i denne bogs del II ("Om organisation") samt del VII kan være til nogen hjælp på dette punkt. En anden tekst lyder: "Vi har ofte sagt, at Manifestet er en apologi for borgerskabet. Og vi har tilføjet, at i dag, efter den anden verdenskrig og efter opslugningen af den russiske revolution, må der skrives en anden apologi." [Amadeo Bordiga], "Il

arbejderbefolkningen i Spanien, der var opdelt mellem et stort flertal af revolutionære (anarkister, syndikalister, socialister (Caballero-fløjen i socialistpartiet), marxister (POUM)) og et mindretal af reformister. I ly af de fascistiske generalers kupforsøg juli 1936 benyttede reformisterne, dvs. socialdemokrater og étlandssocialister, lejligheden til at undertrykke de revolutionære, efter at Franco-tropperne havde fået mulighed for at tynde godt ud i Madrids proletariat i borgerkrigens første seks uger, da hverken Folkefrontregeringen i Paris eller Stalin kom til hjælp, mens Francos generaler straks fik assistance af Mussolini, hvis fly fragtede legionære og marokkanske tropper fra Spansk Nordafrika til hovedlandet, og af Hitler (Legion Condor blev således oprettet i juli 1936).

IV.3. RMP eller på vej mod den afdankede arbejderklasse — Der næst arbejdsintensiteten. Og lad mig til en begyndelse gøre opmærksom på, at udbygningen og afdanketheden her vil stige samtidigt.

Relativ merværdiproduktion (RMP) indebærer, at arbejdsintensiteten vokser; der produceres mere merværdi i den samme arbejdstid på grund af teknologiske fornyelser i produktionsprocessen. Dermed falder værdiindholdet i det enkelte produkt, og er såvel produktionsmidler som midlerne til at reproducere arbejdskraft – såsom mad, medicin, vand, el, bolig, skoler - fabrikeret kapitalistisk, så kan værdiindholdet i disse nødvendige varer og ydelser

marxismo dei cacagli”, [De stammendes marxisme], in: *Battaglia comunista*, nr.8, 17-30 april, 1952. Og teksten forklarer videre, at vi efter krigen 1939-45 står over en fuldt udviklet kapitalisme med en række fuldt udviklede industristater, der kun er defensive med henblik på at forsvare tingenes tilstand i verden. Apologien gælder denne fuldt udviklede verdenskapitalisme, der har kunnet opsluge den russiske revolution.

falde. Da vil arbejdskraften kunne tilegne sig flere varer, og i det mindste så længe lønnens købekraft er stabil, udvide sit forbrug...

Denne omlægning identificeres med forskellige ophavsmænd, økonomer og politikere såsom John Maynard Keynes, Franklin D. Roosevelt, Per Albin Hansson, og kendetegnes ved en stigning i statens indgreb i økonomien. Der er flere varianter inden for statsinterventionisme, men den i Europa mest almindelige er udviklingen af en skatteudskrivende stat, der f.eks. lokalt i Danmark dateres til Kanslergadeforliget mellem Socialdemokratiet og Venstre i januar 1933. Det danske gårdmandsborgerskab skulle til at betale til staten... I første omgang varede det ikke længe, eftersom gårdmænd og godsejere i Danmark i 1940 gjorde fællessag med den nationalsocialistiske besættelse af Europa og opnåede meget favorable vilkår, hvad angår deres bidrag til arbejdskraftens socialisering, mens reformisterne ikke evnede at forsvare prisen på arbejdskraft. - Det sidste indebar en glidning i vestarbejderklassens loyalitet: store dele af den gik fra socialdemokratiet og over til étlandssocialisterne i løbet af Anden Verdenskrigs anden halvdel, da nationalsocialisterne havde brudt Ribbentrop-Molotov pagten. Og der forblev loyaliteten i Sydeuropa, mens de gode konjunkturer for genopbygningen af Europas økonomi efter 1945 i løbet af 15 år skaffede fuld beskæftigelse til samme klasse i Nordeuropa og dermed en styrkelse af socialdemokratierne i de skandinaviske lande, i Forbundsrepublikken, i Østrig, i Holland og Belgien, i UK. Vestarbejderklassens tilfredshed har lige siden ingen ende villet tage. Selv i Frankrig, i maj 1968, deltog arbejderklassen mere på skrømt og vovede ikke det brud med fagforbundet CGT, som var nødvendigt.⁵³ Det

53 Det var bruddet med det parlamentariske demokrati og især med den tyske fagbevægelse ADGB (Allgemeiner Deutscher Gewerkschaftsbund), der bar Novemberrevolutionen (1918) videre og åbnede for dannelsen af arbejdsrådene og siden af Unionerne.

blev den italienske arbejderklasse, der efter krigen overtog den militante rolle, den spanske havde spillet frem til den katolsk-falangistiske fascismes statsovertagelse i forbindelse med den spanske kontrarevolutions sejr, 30. januar 1938 til 1. april 1939. Lige så radikale, men mere sporadiske var arbejderopstandene i Øst-Berlin, Ungarn og Polen vendt mod det statskapitalistiske bureaukrati. Den italienske klassekamp tilspidsedes imidlertid frem til 1977, hvor en meget omfattende, revolutionær undergrundsbevægelse blev udsat for den opsøgende, kapillære kontrarevolution, der politisk kaldes ”kampen mod terror” og juridisk ”uerklæret krig”.⁵⁴ 1977-78 i Italien varslede således det militære og politimæssige program, der skulle karakterisere den globale undtagelsestilstand og ”krigen mod terror” fra den 11. september 2001 frem til Tahrir 11. februar 2011.

IV.4. Kunne Maj 68 være et modstykke til RMP? ——— Hvad efterlod Maj-bevægelsen, hvilken tærskelbevidsthed har vi i Europa efter ”ungdomsoprøret” (mange af de deltagende i revolutionen 1917 til 1921 havde også været unge – Michail Tukhatjevsky var 24 år, Nestor Makhno 28, Nikolaj Bukharin 29, Karl Radek 32, da

54 Jeg har skrevet det mange gange før, men skal gentage det her: Det er en stor fordel for revolutionen nu, at ideologien om socialisme i ét land ikke lader sig fremsætte teoretisk mere. Det var de postmodernes filosofiske syrebad i 80’erne, der opløste muligheden for at legitimere partier som PCF eller PCI (det italienske KP) teoretisk; partier der ikke var udviklet på andet end modstand mod revolutionen og demagogisk selvhævdelse i socialismens navn. En ”socialisme”, der atter byggede på udvidelse af lønarbejdet i alle sektorer, angiveligt statsstyret kapitalakkumulation, koloniale udvekslingsforhold med de ligeledes ”socialistiske” satellitøkonomier i Centraleuropa, Mellemøsten og Asien, statsfeudal styring af landbrugets kollektiver, planideologier uden forbrugsøkonomi, chekistisk kontrol samt korruption i top og bund. De har fortsat chekisterne og korruptionen i Rusland. Jf. del VII i denne bog.

Oktoberrvolutionen begyndte; men det samme kan ikke siges om de toneangivende politikere og generaler de første 20 år efter Anden Verdenskrig. Og det var i forhold til antifascismens selvhøjtidelige borgerlighed og dens gerontokratiske statsledere (Churchill, Eisenhower, De Gaulle, Adenauer), at ungdomsoprøret kom til at virke så rebelsk og ... ungt).

De fleste historikere og filosoffer vil indvende – med rette – at 68 ikke går ’op’.⁵⁵ Der er ikke én tærskelbevidsthed, men snarere en langvarig bevidsthedsundersøgelse 1967-1972 eller 1973. Dvs. at 68 ikke indeholder det samme forløb fra idé over ideal til projicering, som kendetegner den kommunistiske revolution 1917-1921. Forløbet fra ideen om proletariatets diktatur over det internationalistiske ideal og frem til projektet *det kommunistiske samfund uden stat og uden penge* blev ikke gentaget i eller efter Maj 68.

Men der er alligevel meget at hente i 68-bevægelsens enkelte episoder: fra Bob Dylon til Black Panther Party, fra de hundrede byers *riots* efter mordet på Martin Luther King (april 68) over demonstrationerne under det demokratiske partikonvent i Chicago (august 68) og frem til Woodstock’s ”3 Days of Peace & Music” (august 69),⁵⁶ fra omlægningen

55 Jf. Jean-Luc Nancy, der er nået ganske langt i sine overvejelser omkring meningen med Maj 68. Således i *Vérité de la démocratie* [Sandhed om demokratiet] (Paris: Galilée, 2008), der udkom ved 40 års ”jubilæet”, og længe før, da debatten stod omkring 68’s filosofiske arv, også i *L’oubli de la philosophie* [Filosofiens glemsel/Glemslen af filosofi] (Paris: Galilée, 1986), der blev diskuteret i en omfattende anmeldelse af Christian Delacampagne i *Le Monde* dateret 16-01-1987. For Nancy er Maj 68 en begivenhed i filosofien og for filosofien i en og samme bevægelse. 2008-bogen er noget mere forsigtig end 1986-bogen...

56 Afdøde Arthur Penn’s *Alice’s Restaurant* fra 1969 varsler den selvironi, parodi og distance i forhold til fællesprojekter, som den postmoderne filosofi kunne samle senere, dvs. fra Lyotards afgørende *L’acinéma* i 1973 til udstil-

af *La nouvelle vague* under den afbrudte Cannes film festival i 1968 til Situationistisk Internationales (IS) krise 1970. Og omlægningen af "Westkunsten"⁵⁷ fortsatte på det tilløb, Pop, Minimal og Land art havde opbygget i 60'erne. For slet ikke at tale om det seksualpolitiske røre, der efter genopdagelsen af venstrefreudianismen (Reich og Marcuse især) satte sig i en begærsfilosofi (1972), som i de efterfølgende 40 år skulle opløse alle hidtidige opfattelser af subjektivitet parallelt med den meget stærke feministiske dissidens, der udviklede sig i den samme periode med udgangspunkt i forfatterskaber som Kate Milllets, Shulamith Firestones, Hélène Cixous', Luce Irigarays m.fl.

lingen af de *Immaterielle* i Beaubourg udtænkt i 1984. - Og den 17. juni 1972 finder Watergate-indbruddet sted, som to år senere resulterer i den største forfatningskrise i USA's historie, da præsident Nixon måtte tage sin afsked og 43 af hans medarbejdere blev idømt strenge straffe. Valget af Jimmy Carter og den meget omfattende Iran-krise, der fulgte efter shahens fald i 1979 og som medførte, at Carter ikke blev genvalgt, giver alt i alt 11 års ren krise i det amerikanske system. Det var i den periode, at New York by gik bankerot, mens kunsten og musikken udvidede deres scener ud over de hidtidige præsentationsformer.

57 Jf. den opssummerende udstilling *Westkunst*, Köln, 1981, med dens analytiske tilbageblik på billedkunstens forudgående 20 år. Mellem Documenta 6, 1977, og *Westkunst* udviklede udstillerne af billedkunst en bevidsthed om det epokale, næsten æoniske, hvad angår billedkunstens forhold til moderne historie, dvs. dens plads mellem brud og fortsat sammenhæng. Det er atter Jacob Taubes, der klaredest indså, at billedkunstens avantgarder især var historiske, selv når de satsede på en immanent radikalitet. Jf. hans "Noten zum Surrealismus" fra 1966, nu i *Vom Kult zur Kultur*, München: Wilhelm Fink Verlag, 1996, s.135-159. Pontus Hulténs store udstillinger på Pompidou Centre - Paris-New York, 1977, Paris-Berlin, 1977, Paris-Moskva, 1979 - har givetvis også banet vejen for en sådan forståelse af det kunsthistoriske, hvad avantgardernes betydning angår. Det er interessant at se, at mens det historiske overtog udstillingen, så åbnede billedkunsten i New York som nævnt for en visningspraksis, der var knyttet til det performative og dermed femære og som derfor siden kun kunne vises som relikvier.

Til trods for en voksende opmærksomhed omkring grundlæggende antropologiske spørgsmål, så er det bemærkelsesværdigt, hvor adskilt den feministiske kritik forblev i forhold til den revolutionære systemkritik, der var rundet af marxismen, situationisterne og *Invariance* inklusive.

Da Bordiga døde i 1970, sad der tre arvtagere tilbage, den ældste var 61, de to andre i 50'erne, Bruno Maffi, Giuliano Bianchini og Suzanne Voute: Sidstnævnte havde redigeret bordighisternes fransksprogede teoriorgan *Programme Communiste*, der sammen med *Socialisme ou Barbarie* og *Internationale Situationniste* havde udgjort modpolerne til *Les Temps Modernes* og *Critique* med *Arguments* i en slags mellemposition. Nuvel, i Suzanne Voutes lange redaktionstid forekom der ikke en tekst, der åbnede *Programme Communistes* spalter for de alternative positioner, der udviklede sig på det tidspunkt. *Invariance* og Baudrillard-vennernes *Utopie* blev organer for den teoretiske efterbehandling af Maj 68. Men selv de evnede ikke at medtænke den feministiske kritiks åbnende analyse af krop og køn.

Begyndelsen på Watergate, året 1972, blev et vigtigt år for tænkningen, selvom de to ting ikke hænger rigtigt sammen: I april udkom den officielle opløsningstekst for IS (Internationale Situationniste) på Champ Libre: *La véritable scission dans l'Internationale*, og i august på samme forlag Jean Barrots *Le mouvement communiste*. I juli udkom *Invariance* med Jacques Camattes lille tekst om revolutionen (næste tekst her), Pogorellernes geniale tekst om klasser og Camatte/Collus "De l'organisation", som vi lige har bragt. I foråret 1972 (husker ikke måneden) udkom den første udgave af *Anti-Ødipus*, som blev rettet og genudgivet - angiveligt udvidet - 15. marts 1973. Lyotards *Anti-Ødipus*-anmeldelse om den "Opstemte/ophidsede kapitalisme" stod at læse i *Critique* nr.306, november 1972. Baudrillards *Le miroir de la production* [Produktionens spejl] vendt mod Althusser-skolens økonomikritik og antropologi (især mod Maurice Godelier) udkom marts 1973, samme måned som den anden udgave af *Anti-Ødipus*.

Wim Wenders har givet nogle fine beskrivelser af forholdet mellem musik og film i kunstarbejdet efter 1968, og den samme intensitet fandtes inden for teoriarbejdet. Og det hele skete, mens mange af de gamle fortsat levede og arbejdede: Hannah Arendt og Simone de Beauvoir, Jean Paul Sartre og Martin Heidegger, Karl Löwith og Alberto Moravia, Herbert Marcuse og Lotte Eisner, René Char og Samuel Fuller, Charles Trenet, Simone Signoret etc. – I 80'ernes begyndelse var de fleste kunstnere og filosoffer, der havde domineret i den umiddelbare efterkrigstid 1948-1968, imidlertid borte.

IV.5. Den postmoderne vending — Begyndelsen af 80'erne indvarsles ikke blot af Lyotards tekst om ”den postmoderne betingelse” fra slutningen af 1979, men også af ”Centret for filosofisk forskning om politik”, der blev til i november 1980 på l'École Normale Supérieure de la rue d'Ulm under ledelse af Philippe Lacoue-Labarthe og Jean-Luc Nancy. Det havde en intens forelæsnings- og diskussionsvirksomhed i to år, og dets akter blev udgivet i to bøger, der er ”seminale” i flere henseender: *Rejouer le politique* og *Le retrait du politique*, der må oversættes med hhv. ”Sætte det politiske i spil igen” og ”Det politiskes tilbagetrækning”. Centrets diskussioner fandt sted mellem to vigtige filosofiske begivenheder, der på sigt skulle virke lammende for forståelsen af det politiskes plads og dermed af de filosofiske positioner, der kunne indtages i forhold til politik: Den første var gennembruddet for den omfattende stalinismekritik i 1977, der gik under betegnelser som ”de nye filosoffer” og ”Gulag” (den sidste terms russiske genealogi skal jeg komme ind på ved en senere lejlighed, men ikke her). Den anden var knyttet til reaktualiseringen af Auschwitz, som i flere henseender skulle vise sig at være et emne – kaldet Holocaust eller Shoah – der meget snart unddrog sig enhver filosofisk diskussion for i stedet at blive knyttet til fastfrysningen af den nordafrikanske og mellemøstlige situation, der nu, 30 år efter,

endelig atter er kommet i skred. Det første alvorlige forsøg på at analysere menneskeudryddelsen på Auschwitz-manér efter Hannah Arendts bog om Eichmann (1963) er da også Giorgio Agambens *Resterne fra Auschwitz. Arkivet og vidnet*, der udkom på italiensk i 1998 og på dansk i 2012.

Det fortjener en større undersøgelse, hvorfor anden bølges efterdønninger af Maj 68 og den italienske 77-bevægelse havnede i lejer-paradigmet med dets parallelløb mellem Gulag-temaet og Auschwitz-temaet.⁵⁸ Agambens *Homo Sacer*-projekt er ved at indfri det behov, og relationen liv-magt, den såkaldte biopolitik, udgør en afgørende anstødssten i den forbindelse.⁵⁹

IV.6. Revolutionen som producent — På mange måder var det et fromt håb, som Camatte og Collu fremsatte i 1969 og som Debord og Sanguinetti gentog et par år senere, om ikke ordret: Vi behøver ingen organisation nu, eftersom revolutionsprocessen er i gang og frembringer revolutionære, og disse skal i

58 Første bølges efterdønninger forløb fra 1972 til vinteren 1977-78 og blev afbrudt af terrorismen. I Europa, vel at mærke. Den latinamerikanske situation var både mere akut hele tiden og langt farligere for den imperiale orden i Vesten, end Maj 68 kunne drive det til i Europa. Terrorismen i Tyskland og Italien udgjorde – de mange manipulationer ved hemmelige tjenester ufortalt – revolutionens implosion: den mulige voldsanvendelse i kamp, der er knyttet til barrikaden, muterede blandt nogle revolutionære, så enkelte accelererede uden barrikader i nærheden og satsede på den eksemplariske aktion. - *Men uden en kæmpende barrikades støtte og indforståelse kan den isolerede aktion ikke blive et eksempel for nogen og dermed heller ikke en strategisk gevinst.* Og problemet i 70'ernes begyndelse var, at barrikaderne fra 1968 i Frankrig og Tjekkoslaviet, 1969 i Italien og 1970 i Polen ikke var så konstant tilbagevendende som de nuværende arabiske.

59 Nancy kritiserer termen biopolitik til sidst i sin *Vérité de la démocratie*, op.cit.: spørgsmålet om helbred henhører iflg. Nancy under metafysikken og ikke under politikken. Derved ”udvider” Nancy *bios* til at være en del af filosofien; det er netop hvad Agamben hidtil har villet undgå.

hvert fald ikke kende hinanden på et partitilhørsforhold, men derimod kende hinanden i en eller anden udvidet, eksistentiel eller måske endog seksualpolitisk forstand. Giorgio Cesaranos liv var gennemtrængt af denne problematik,⁶⁰ og det var ikke få anstrengelser, han måtte gøre sig for at få forklaringerne til at hænge sammen: Hypotesen går jo i al sin korthed ud på, at *enten* forberedes den revolutionære omkalfatring på en eksemplarisk måde, dvs. med en høj praktisk profil, kritik af dagligdagen og alt det, der frembringer gruppedømmesyge, *eller* også arver den revolutionære proces den stivhed - bureaukratisme, centralisme, styringstrang - hvormed revolutionen er blevet forberedt af ultra-venstre-grupper og af *gauchismen* ("venstrerismen"). Der er med andre ord en etisk streng i det, *Invariance* og siden Debord/Sanguinetti skulle foreslå, som vejede tungere end spørgsmålet om sejr eller nederlag over en stat og en økonomi.

Nu er problemet, at revolutionen er ekstrakategorial (ligesom kunsten som sagt).⁶¹ Dvs. at revolutionen ikke kan foruddiskonteres etisk eller politisk, og slet ikke æstetisk eller logisk. Det er dog givetvis vigtigt, at revolutionens mange problemer ses i øjnene og drøftes forlods indbefattet de strategiske forskelle, indbyrdes uenige satsninger måtte frembringe. Og spørgsmålet om autoritet, hvad autoriserer revolutionen os

60 Jf. Cesaranos formidable *Apocalisse e rivoluzione*, Bari: Dedalo, 1973, forfattet sammen med Gianni Collu, der få år før havde været medforfatter til "Om organisation".

61 Det store problem, som en og anden læser måske har kunnet fornemme, indeholder spørgsmålet, om der kan glides fra det ekstrakategoriale til de konstitutionsmuligheder for fællesskabet, jeg har kommenteret i begyndelsen af "Oplæg til mere". Dvs. om revolutionen som praksis og begivenhed har en gyldighed på det fællesskabsmæssiges felt: I en samtale med Danielle Cohen-Levinas, anbringer Nancy eksplicit sin fællesskabstænkning i en slags kategorikrise, hvor fællesskabet er mere filosofisk end politisk ifølge Nancy selv: jf. "Dialogue sur la communauté impossible", in: *Revue des deux mondes*, Paris, maj 2012. Det er et nummer, der er helliget Georges Bataille.

til at gøre, er etisk uundgåeligt og har mange implikationer. Men der må også være en parathed i processen til at tage rask parti for bestemte løsninger, der måske virker uetiske eller i det mindst forbliver uprøvede foran revolutionens domstole, fordi barrikadens logik er så umiddelbar. Revolutionen består af mange ubehagelige valg, alt mens dens nødvendighed ikke tillader, at valgene forties eller at dens forberedelse udsættes.

Det, der står på spil for alle revolutionære, er i sidste instans, om de er parate til at dø med og for en revolution. Det er noget, der ikke kan ses eller høres under en fredelig diskussion; men det finder sted, det er sikkert. Det diskursive bliver da så lidt, og livsindsatsen meget stor, altomfattende. Der er et skift fra skønne ord til det "at ofre sig". Den ægyptiske læge Alaa al-Aswany har indset dette: I en grundig tekst om de ægyptiske overgangsregimers mord på revolutionære tydeliggøres det,⁶² at revoluti-

62 "Lad os vriste Egypten fri af mordernes hænder", dagbladet *Politiken*, Kbh., 23-03-2013. Torturen og forfølgelserne er imidlertid taget til ved overgangen fra det islamistiske styre til det militaristiske i 2013. Og det endda med USA's velsignelse, eftersom den amerikanske administration opretholdt sin økonomiske støtte til generalerne, der havde kuppet præsident Mohamed Morsi og moskeen, til trods for en angivelig, principiel amerikansk uvilje mod kupregimer. Det skal være Israels mellemkomst (en slags garanti over for amerikanerne), der sikrede de ægyptiske generalers økonomi i sommeren/efteråret 2013 og vinteren 2013-014. Al-Aswany har ikke povet et brud med det nye militærdiktatur, hvis folkelige mandat ikke er større end Morsis og moskeens i 2012, dvs. ca. 24% af de valgberettigede. Den ægyptiske læge har ikke desto mindre forfattet et åbent brev til al-Sisi, der i øvrigt var blevet udnævnt til øverstbefalende af Morsi. Det blev bragt i *Information* 21+22-06-2014 sammen med de efterfølgende, uddybende "10 påmindelser til en ny præsident", lutter eksempler på tortur og forfølgelser sammenholdt med eks-generalens hykleriske erklæringer (3 avissider). Den følgende tirsdag, 24-06-2014 fulgte *Information* op med en reportage ved Patrick Kingsley oversat fra *The Guardian*, "Hundredvis torteres i hemmeligt ægyptisk fængsel" (2 avissider). I *Il Manifesto* (Rom, 6-07-2014) kunne man

onsprocesser er voldelige det meste af tiden, og at mange af de døde dør i dette mærkeligt deprimerende mellemrum mellem tilfældighed og tilsyneladende forgæveshed, fordi revolutionens tider ikke er til at forudsige, før revolutionen forlader den civile protestaktions former og overgår til væbnet kamp som i Syrien. Da dør de revolutionære i kamp - som i Homs eller i Aleppo - eller efter at være blevet taget til fange, og da indgår ofrene i en kampindsats, hvis muligheder kan drøftes på en helt anden måde end protestaktionens. De kan behandles militærstrategisk, dvs. at bevæbningen kan sammenlignes og udfaldet i det mindste vurderes skønsomt, ligesom byrummet skifter natur og overgår fra beboelse og civilsamfund til hovedsageligt at være slagmark: sand-sække, kollektiv vandhentning og madlavning, tilrettelæggelse af beskyttelsesrum, lazaretter, nødskoler, skydehuller og sigtbarhed til fjenden.⁶³ Skiftet, som "Om organisation" slet ikke forberedte, og som datidens revolutionære i *Invariance* eller Situationistiske Internationale heller ikke ønskede at se i øjnene, vedrørte dette

på side 3 læse om Tony Blair, der var blevet økonomisk konsulent for al-Sisi. Artiklen sluttede imidlertid med denne oplysning: "Endelig har man fundet det livløse legeme af Hisham Rizk i lighuset Zeinum i Sayeda Zeinab, et folkeligt kvarter i Cairo, efter en uge, hvor man ikke havde hørt fra ham. Drengen, der var 19 år gammel, er kendt for sine graffiti mod regimet. Han gik på fakultetet for billedkunst ved Helwans universitet. Hisham tilhørte de Muslimske Brødres ungdom og arbejdede som tegner for hjemmesiden Yanaier." Den 12. august rapporterer *Libérations* korrespondent Jenna Le Bras fra Cairo om Al-Sisis klapjagt på NGOaktivister og ødelæggelsen af deres kontorer. Efter den daværende marskals massakre på 817 Morsitilhængere den 14. august 2013 (Rabaa-massakren) og den efterfølgende flodbølge af tortur og drab, kan der ikke være nogen tvivl om, at den arabiske revolution må bekæmpe Assad- og Al-Sisi-styret i en og samme bevægelse. Internationalisme fra Alexandria til Aleppo.

63 Talal Derkis dokumentarfilm *Return to Homs* (Production Film og Ventana Films, november 2013) om tre års revolutionære kampe i Homs når meget langt. Også i undersøgelsen af savnet: den manglende internationale opbakning, de udeblevne internationale brigader.

skift fra demonstration til "våbendragning", som Blanqui kaldte denne afgørende *kollektive gestus* i politik. Den indebærer, at de revolutionære tager den konkrete revolutionsproces på sig og ikke afskriver muligheden af at yde maksimal modstand mod den modstand, revolutionen møder fra de institutioner, der især er blevet skabt med henblik på at kunne modstå angreb fra revolutionen. Vestens stater har naturligvis også udviklet sig med henblik på socialstatens funktioner, bytrafikens cirkulation osv., men der er ingen stat, som i sit væsen, dvs. i sin suveræne selvforståelse, ikke også er beregnet til at være kontrarevolutionær. Det ligger i voldsmonopolets begreb og organisation.

Så der var noget *hybris* på færde blandt 'invariancister' og situationister, et overmod, der aldrig kom til at vise, hvad det kunne. Skal man endelig sammenligne "De l'organisation" med Debord og Sanguinettis tekst om "Den sandfærdige splittelse i Internationalen", så var *Invariances* ikke pralende, ligesom den heller ikke udpegede de individer med navns nævnelse, den ikke ønskede skulle deltage i det revolutionære arbejde. *Invariance* var mere søgende og analyserende end L'Internationale Situationniste efter Maj 68.

IV.7. "Gemeinwesen" — Da Jacques Camatte offentliggjorde teksten "Om organisation" tre år efter at have rundsendt den sammen med Collu, tilføjede han en længere indledning samt en uddybende note, kaldet "note af 1972" (se note 20): Heri resumerer han, hvad der havde optaget ham i de forgangne tre år og afsluttede med spørgsmålet om det menneskelige fællesskab, der i Marx' førnævnte Parisermanuskripter (1844) hedder *Gemeinwesen*, men som Camatte skriver med lille begyndelsesbogstav. Han var nu ude på at sammenkoble sin hypotese om den igangværende revolution, "la révolution en acte", med en fusionsbestemmelse af mennesket som både art og samfund. På fransk har vi faktisk denne term "l'être humain", der dækker mennesket som sådan - et menneske, mennesket, men også

tillader en almenhed, der trækker i retning af det germanske Wesen, væsen. Så selvom verbet 'at være' bærer den franske betegnelse sprogligt set, så er termen *être*'s semantiske åbenhed meget stærk, essensrettet og dog polysemisk: tilværelsen for nogen/en.

Karl Marx var 26 år, da han skrev sine fabelagtigt hegelianske *Økonomisk filosofiske Manuskripter*. Det er noget af det tætteste, han skrev, hvad antropologisk-æstetiske *statements* angår: "Historien er menneskets sande naturhistorie." (s.242). "Antager vi, at vi havde produceret som mennesker: Enhver af os ville i sin produktion have *bekræftet* sig selv og den anden *dobbelt*: 1. Jeg ville have genstandsgjort min *individualitet*, dens *ejendommelighed* i min *produktion*, og derved have nydt både en individuel *livsytring* under [selve] virksomheden og under anskuelsen af genstanden den individuelle glæde ved at vide om min personlighed, at den var *genstandsagtig*, *sanseligt anskuelig* og derfor en magt *hævet over enhver tvivl*. 2. Ved din nydelse eller ved din brug af mit produkt ville jeg *umiddelbart* have en nydelse såvel som en bevidsthed om at have tilfredsstillet et *menneskeligt* behov i mit arbejde, altså at have genstandsmæssiggjort det *menneskelige* væsen og derved have tilvejebragt en genstand i overensstemmelse med et andet *menneskeligt* væsens behov. 3. At have været formidleren for dig mellem dig og arten <Gattung>, altså af dig selv som en udvidelse <Ergänzung> af dit eget væsen samt blive bevidst og sanset som en nødvendig del af dig selv, altså at vide mig bekræftet såvel i din tænkning som i din kærlighed. 4. I min individuelle livsytring umiddelbart at have skabt din livsytring, altså ved min individuelle virksomhed umiddelbart at have *bekræftet* og *virkeliggjort* mit sande, mit *menneskelige* væsen, min *Gemeinwesen*." (s.279)⁶⁴

64 Jeg citerer fra Reclam-udgaven af *Ökonomisch-philosophische Manuskripte*, Leipzig, 1970. Det er min oversættelse. – Adskillelsen mellem *Gat-*

Der er uendeligt meget at sige til denne passage og til *Manuskripterne* i øvrigt: Det er en fusionstænkning, der bærer dem igennem og som tillader den unge Marx et hurtigt opgør med Proudhons sentimentale apologi for ligeløn, "*Gleichheit der Salaire*", der takseres til en "bessere *Salairierung der Sklaven*" [en bedre aflønning af slaverne]. "Die Gesellschaft wird dann als abstrakter Kapitalist gefaßt" [samfundet opfattes da som abstrakt kapitalist], når der udelukkende satses på "Eine gewaltsame *Erhöhung des Arbeitslohns*" [en voldsom øgning af arbejdslønnen] (s.163). (Det er naturligvis Marx, der fremhæver her som før.) Den unge Marx havde til fulde indset, at enhver analyse af omlægningen af den menneskelige virksomhed må bygge på en ophævelse af lønformen.

Det skal siges, at vi var alle meget optaget af den negative sammensmeltning mellem samfund og kapitalakkumulation i begyndelsen af 1970'erne, og Camatte drev det endog til en hypotese om en radikal udvidelse af den reelle subsumtion af mennesket under kapitalen og ikke bare af arbejdskraften under produktionsprocessen. Hvad der nu gjorde modstand mod samfundsmæssiggørelsen af kapitalen, revolutionen *in actu*, var ifølge Camatte foranlediget af de mulighedsbetingelser, Maj 68 havde frembragt, og de mulighedsbetingelser skulle ikke underlægges nogen organisation.

I grunden var potentialiteten ved at dukke op midt blandt os; den skulle bare erkendes og efterleves. Der bredte sig da også en ganske stresset jagt på det eksemplarisk kollektivistiske liv med fusionsforestillinger om køn, mad, samarbejde

tungswesen, artsvæsen, og *Gemeinwesen*, fællesvæsen eller fællesskabsvæsen, er en udvidet udgave af Agambens mere koncentrerede adskillelse mellem *zoe* og *bios*. Forskellen består også i, at for Marx er fusionen mellem artsspecifikke træk og menneskenes sociale organisation en målsætning, mens Agamben vil opretholde *zoes* stofflige autonomi for at holde biopolitikken fra livet.

og samliv til følge. Kulminationen blev givetvis AAA-kollektivet og dets primalanale regressionsspil, *performances* som Dusan Makavejev dokumenterede i revolutionsfiktionen *Sweet Movie* fra 1974, hvor en smuk, nøgen hunrevolution, Anna Planeta, æder sine egne børn, bl.a. selvfølgelig en Kronstadtmatros ved navn Potemkin! Revolutionen var blevet til kitsch, men en intelligent kitsch. I 1977 udvidedes dette *campede* felt til en parodi i Italien med Metropolindianernes slagord: *Alice è il diavolo* (Alice er djævlen), *Potere dromedario* (Dromedarisk magt), *Dopo Marx Aprile* (Efter Marx, april) osv.

Kunne de revolutionære ikke rejse barrikader, måtte de i det mindste forvandle gaden til scene.

V

Om revolution

Af Jacques Camatte⁶⁵

De forskellige grupper, som dukkede op efter 1945, har altid nægtet at indse den gamle arbejderbevægelses død. At gøre det ville have svaret til at proklamere deres egen negation. Dette forhindrede dem ikke i [hele tiden at måtte] fremmane den, fortolke den, teoretisere den under overskriften: arbejderbevægelsens krise, en krise der som oftest blev opfattet som den revolutionære ledelses krise. Det drejede sig meget sjældent om at undersøge selve årsagerne til denne død i klassens skød. For først og fremmest måtte de afvise følgende antagelse: proletariatet er integreret, det har opgivet sin mission (sådan som også Trotsky havde måttet afvise den i 1939 med sin artikel "USSR i krig").⁶⁶ Nogle har villet fortolke dette fænomen ved at forklare, at kapitalismen havde forandret sig ved at blive statskapitalisme, bureaukratisk kapitalisme, mens proletariatet var forblevet det samme og havde den samme mission [som før]; heraf den plagiering af *Det kommunistiske partis manifest*, som *Socialisme ou Barbarie* fik foretaget. Det drejer sig ikke om at gøre indsigelser mod frembringelsen af et manifest og heller ikke mod at have kopieret det fra 1848 i de klassiske teksters hellige navn, men derimod om at fremhæve det begrænsede

65 [Artiklen var ikke signeret i *Invariance*. I modsætning til "Om organisation". O.a.]

66 ["The USSR in War", in: Leon Trotsky, *In Defense of Marxism*, New York: Pathfinder Press, 1973 (1. udgave 1942), s.3-21, især s.9 og s.12-13. O.a.]

ved en sådan fremgangsmåde. Det er værd at bemærke i denne sammenhæng, at *Internationale Situationniste*, der blev udgivet nogle år efter, gik frem på samme måde (mens *Potere operaio* eller *Lotta continua* i stedet foreslog en ny leninisme).

Der var nogle få,⁶⁷ der forstod betydningen af det proletariske nederlag i 1945 og som heraf sluttede sig til tomheden i proletariatets mission og som en eftervirkning nåede frem til at forkaste Marx' teori. De hævdede, hvad der siden skulle blive teoretiseret på tusind forskellige måder, at eftersom proletariatet forsvandt i de højt industrialiserede områder, så måtte det blive de marginelle, der kunne fuldføre det gamle proletariske projekt, eller det måtte blive oprørske bønder fra områder, der ikke var kvalt af kapitalen, som ville sætte den revolutionære dynamik i gang igen.

Også Bordiga erkendte til fulde proletariatets nederlag og kapitalens orgiastiske udvikling efter 1945. Derfor skrev han: "Vi har ofte sagt, at *Manifestet* er en apologi for borgerskabet. Og vi har tilføjet, at i dag, efter den anden verdenskrig og efter genopslugningen af den russiske revolution, må der skrives en anden apologi."⁶⁸ Han mente, at kapitalens udvikling i verdensmålestok ville bevirke proletariatets vækst, og at den krise, der måtte komme efter dette usædvanlige boom, ville sætte proletariatet i de gamle metropoler i gang igen, især det i Tyskland. Eftersom dette land blev anset for at være centrum for den fremtidige revolution.

Såvel de forskellige recessioner som eftervirkningerne af de antikoloniale revolutioner formåede slet ikke at

igangsætte det revolutionære røre igen i Vesteuropa og i de Forenede Stater. Proletariatets passivitet forekom således at være endeligt tilvejebragt i begyndelsen af 1960'årene. Den teori og praksis, der blev tilstræbt af grupper som SDS i Tyskland,⁶⁹ lignende grupperinger i USA og Zengakuren i Japan, havde til formål at genopvække proletariatets revolutionære kraft ved at benytte eksemplariske aktioner. Især enkelte elementer i SDS havde indset betydningen af nederlaget og mente, at arbejderbevægelsen var blevet sat 100 år tilbage. De havde en intuition om en ny begyndelse, om at en ny epoke stod for døren. Men derfor måtte de [første grupper] enten tage af i løbet af den oprørsfase, der kulminerede i Paris eller Mexico i 1968, eller opløse sig bag efter. Man har kritiseret SDS' opløsning i 1970, mens den var det afgørende bevis på gyldigheden af dens forudgående aktion. Med fremkomsten af den nye revolutionære fase måtte den forsvinde. Det forholder sig på samme måde med den maoistiske bevægelse i Frankrig, der paradoksalt nok og bortset fra enkelte isolerede smågrupper var det bedste udtryk for den spontane bevægelse, der blev født af Maj-krisen. De maoistiske organisationers katastrofale liv udgør det bedste bevis på, hvad vi her fremfører. De overførte en ideologi, hentet fra og [samtidig] indfanget af den kinesiske kulturrevolution, på Majs og Efter-majs revolutionære opbrud,⁷⁰ men indholdet

67 Eksempelvis Prudhommeaux. *Jf. Invariance*, serie II, nr.1, 1971, s.33-34. [Et helt afgørende nummer, hvor den tyske revolutions problemer (1918-21) for første gang blev sat i et universelt perspektiv. O.a.]

68 ["Il marxismo dei cacagli" [De stammendes marxisme], in: *Battaglia comunista*, nr.8, 17-30 april 1952. Se: < http://www.avantibarbari.it/news.php?sez_id=1&news_id=319>. O.a.]

69 [*Sozialistische Deutsche Studentenbund*, 1946-1970. Dansk antologi af SDS-skrifter: *Studenternes Oprør eller Den nye Opposition*, P Michaelsen og Chr. Mailand-Hansen ed., Kbh.: Gyldendal, 1968. O.a.]

70 [1968 er vanskelig at periodisere som bevægelse: Siger vi, at Maj omfattede oprørsbevægelser frem til og med månederne maj-juni 1968, og at Efter-maj <l'après-mai> fulgte efter (ånd er magt) og måske varede til og med situationisternes opløsning af deres Internationale i 1971, så er det franske forløb nogenlunde indkredset. Den amerikanske bevægelses sorte revolutionære vil opvise en anden og længere kronologi. Italiens *Autunno caldo* (varme efterår) begynder i 1969 efter "il movimento studentesco" (studenterbevægelsen) og gennem op og mindre nedgange varer det i

viste sig hver gang stærkere end beholderen og fik den til at briste. Deres vilje til at klistre til den masse, der gør oprør, tilskyndede dem til oftere og oftere at skifte terræn (alt som kampene overgik fra en socialgruppe til en anden) og tage forskellige krav til sig, som de i begyndelsen havde været modstandere af eller uvidende om: Kamp mod fagforbundene, som de erkendte var de grundlæggende organisationer til opretholdelse af det kapitalistiske åg, kamp for kvindens frigørelse, for den seksuelle revolution osv. Med andre ord, så måtte deres politiske fraseologi falde fra hinanden og tømmes stående over for fordringernes totalitet: De måtte indse, at revolutionen ikke blot er et simpelt politisk problem, men derimod problemet med en total ændring af måden, hvorpå der produceres og leves, og at magterobringen kun udgør et moment i revolutionen samt, at en reducere af alt til den ville medføre en ren og skær misforståelse af alle dimensioner ved menneskenes oprør og af alle revolutionens dimensioner.

Efter Maj-opbruddet er proletariatet fortsat omgivet af den gamle arbejderbevægelses restgrupper, uanset om disse samler hundrede tusinder elementer som PCF [det franske kommunistparti] eller blot nogle hundreder. Opbruddet havde ellers haft forløbere i to områder med indbyrdes forskellig historisk udvikling: Kina og Vesten; og det blev fulgt op af store kampe i Italien, af de første vilde strejker i Tyskland, af Kiruna-strejken, af opstandene i Polen i slutningen af 1970 og af det store oprør i Ceylon i 1971. Men grupperne organiserer

virkeligheden helt til vinteren 1977-78, da bortførelsen af Aldo Moro gav staten og partierne styrke til at sætte en anden dagsorden. Jf. f.eks. min *Italiens historie fra enhedsstatens oprettelse til det historiske kompromis*, Kbh.: Suenson, 1979, s.149-162, og for en meget målrettet vurdering af den italienske situation dengang også: Paolo Persichetti og Oreste Scalzone, *La révolution et l'État*, Paris: Dagorno, 2000, fornuftigt anmeldt af Henri Maler i *Le Monde diplomatique*, Paris, oktober 2002, s.26. - O.a.]

fortid, fordi den skal vare ved med henblik på at hæmme enhver virkelig kampbevægelse, hvad der ikke forhindrer nogle af dem, eksempelvis PCF eller PS i Frankrig, at tilpasse deres programmer under hensyntagen til den revolutionære bølge, som også de mærker, er ved at tage til.

Er det mon så sådan, at alle de, der har handlet med henblik på at vække proletariatet af dets dvale, som har deltaget i demonstrationer og kæmpet de sidste år, har været illusionernes redskab; har de bare leveret en slagmark til, at revolutionen siden lettere kunne begraves? Lad os med det samme sige, at de faktisk har begravet en fortid, at de har likvideret illusioner hidrørende fra en forsvunden verden.

Proletariatet havde da også lidt et alvorligt nederlag i 1945, men det lod sig ikke overvinde ved at foreslå aktioner, der var i overensstemmelse med proletariatets opgaver under den forudgående periode, men som ikke stod i noget forhold til den aktuelle situation. Nederlaget i 1945 medførte en umulighed for proletariatet, hvad angår at træde i stedet for og erstatte kapitalen i det slaviske område og i de andre områder, som også gjorde oprør efter 1945, og dermed at forhindre kapitalen i at virkeliggøre sit reelle herredømme i samfundet som sådan. Først i Vesten og siden over hele planeten, eftersom det er den højeste form, som bibringer de andre en orden. Vi har allerede sagt det: Kapitalen har kun kunnet nå dertil ved at virkeliggøre proletariatets umiddelbare væren, [dvs.] det produktive arbejde.

Denne konstatering medfører et absolut brud med alt, hvad der udgjorde arbejderbevægelsens praksis og teori før 1945. Og eftersom man mellem 1923 og 1945 blot fik en gentagelse af, hvad der var sket mellem 1917 og 1923, kan vi ændre vort udsagn og sige, at man må bryde med den praksis og teori, arbejderbevægelsen havde frem til 1923.⁷¹

71 [Camattes betragtninger er for reduktive, hvad mellemkrigstiden angår. Tre store erfaringer fra den europæiske revolution i mellemkrigstiden

Dette udsagn hævder imidlertid ikke, at vi skal bygge en ny bevægelse ved at sammenstykke den ud fra resterne af den gamle proletariske bevægelses forskellige retninger. Det drejer sig absolut ikke om at lave et nyt manifest, et nyt program osv. eller om at vende tilbage til Marx ved at kopiere hans holdninger, fordi de var mere revolutionære. En tilbagevenden til noget udgør ofte en flugt fra noget andet, en flugt fra samtidens realiteter. Faktisk drejer det sig om at tænke det forfaldne ved dele af Marx' værk; og de er forfaldne, fordi de er blevet virkeliggjort.

Grundlæggende omfatter Marx' værk tre store perioder af menneskeheds historie: Overgangen fra feodalisme til den kapitalistiske produktionsmåde, udviklingen af sidstnævnte produktionsmåde, og kommunismens tilblivelse. Værket vedrører også andre momenter af menneskeartens historie, nemlig de førkapitalistiske former, men hvad Marx har beskrevet på en udtømmende måde, er perioden med formel subsumption under kapitalen. I *Manifestet, Borgerkrigen i Frankrig, Kapitalen* (de fire bøger), *Kritik af Gothaprogrammet* finder man Marx' revolutionære reformisme, som tager samfundets muligheder i betragtning i hans epoke. Det har ikke forhindret ham i at beskrive den fuldt virkeliggjorte kommunisme (jf. noterne til J. Mills arbejde såvel som enkelte sider i *Grundrisse*) samt fremlægge de afgørende elementer vedr. overgangen til kapitalens reelle herredømme og [dermed] de grundlæggende karaktertræk ved denne periode. Men hvad angår dette emne, har han ikke kunnet udarbejde nogen syntese (det er ikke nogen

er knyttet til tre partier, der alle tre havde ca. 50.000 medlemmer, hvad der ikke var så meget i Tyskland 1920, KAPD, men stærkt i Italien 1921, PCdI, samt indebar en dominerende position inden for den spanske revolution i flere regioner 1936-1937 for POUMs vedkommende (det var det dominerende arbejderparti i Cataluña og stod stærkt i Valencia, Madrid, Asturiaerne, Euzkadi, Galizien og Estremadura). O.a.]

tilfældighed, at *Kapitalen* ikke blev færdiggjort). Følgelig har han heller ikke beskrevet den revolutionære kommunismetilblivelse, når den kapitalistiske produktionsmåde var nået frem til sit reelle herredømme (på nogen detaljeret måde som ved overgangen til grundlaget for det formelle herredømme).

Over for dette vil mange svare, at det er forkert, at Marx skulle have givet alle nødvendige anvisninger, eftersom der under alle omstændigheder selv med et reelt herredømme vil findes klasser, og at der derfor må findes partier, samt at især den revolutionære klasse må konstituere sig selv som parti osv.

Det er ikke os, der skal benægte, at der gives uforanderlige <invariants> elementer; men:

1. Man må situere uforanderlighedens felt, hvad der indebærer en afgrænsning i rum og tid. *Således vil uforanderligheden-klasse ikke optage et felt, der er lige så omfattende som det, der optages af uforanderligheden-befolkning eller af produktionen* (det er de uforanderligheder, som Marx kaldte *verständige Abstraktion* i sin Indledning af 1857).⁷²

72 [Jacques Camatte tænkte her på Indledningen til *Grundrisse*, hvor det tyske udgave lyder: "Die Produktion im Allgemeinen ist eine Abstraktion, aber eine verständige Abstraktion, sofern sie wirklich das Gemeinsame herforhebt, fixiert [etc]". S.7 i EVA-udgaven. Larsen og Schanz har desværre glemt passagen: "Produktionen i almindelighed er en abstraktion, for så vidt som den virkelig fremhæver, fikserer [etc]", s.7 i Modtryk *Grundrids*udgave. I sit danske *Grundrisse*-udvalg har Kjeld Schmidt oversat hele tekststedet: "Produktionen i almindelighed er en abstraktion, men en forstandig abstraktion, for så vidt som den virkelig fremhæver, fikserer [etc]", s.23 i Rhodos' étbindsudgave, *Kritik af den politiske økonomi*, Kbh. 1970. Samme forlag udgav så hele *Grundrids* nu under redaktion af Johannes Witt-Hansen i 1975 og i konkurrence med Modtryk langt mere filologisk bevidste udgave. Om skærmydslerne i den forbindelse se Søren Kjærups bunkeanmeldelse af diverse marxologiske arbejder i dagbladet *Information*, 23-12-1975. - Rubel og Évrard oversatte passagen således: "mais une abstraction raisonnée", s.237 i Pléiadeudgavens I bind af Marx *Œuvres* (fra 1965), mens den italienske udgave ved Enzo Grillo oversætter passagen med: "ma un'astrazione che ha

2. Udvikling og tilblivelse foregår ud fra det partikulære og ikke ud fra det generelle. Det er altså nødvendigt at studere de nye vilkår.

Dybest set er det, der kræves af os på grund af et sådant veldefineret, reelt herredømme, en gentænkning af Marx' teori dér, hvor det væsentlige befinder sig, og genfinde visse grundlæggende punkter, som er blevet udeladt, udvisket eller endog vraget, fordi de ikke var forstået. Der skal ikke fremføres nogen hermeneutik, men gøres en fortsat og fornyet anstrengelse med henblik på konkret og tydeligt at kunne udtrykke, hvad vi forstår med kommunisme som teori, og for den forbliver Marx' arbejde det element, der er sagen vedkommende.

En sådan teori skal forklare menneskehedens konstitution i kommunistiske fællesskaber, der tilsammen danner den primitive kommunisme. Disse fællesskabers opløsning sker under påvirkning fra bytteværdiens aktion og fra dens selvstændiggørelse, hvad der kun er muligt på et bestemt niveau af produktivkræfternes udvikling. Bytteværdiens bevægelse tilintetgør fællesskaberne og afføder simultant individer og

un senso", s.6 i *Lineamenti fondamentali della critica dell'economia politica*, Firenze: La Nuova Italia Ed., 1968. Den sidste oversættelse er "forstandig" og "ræsonneret", om end den frieste, nemlig: "men en abstraktion, som giver mening"! Antonio Negri fremhæver i sin Grundrisse-monografi *Marx oltre Marx* [M hinsides M], Milano: Feltrinelli, 1979, med rette Grillos oversættelse og takserer til gengæld den af Roger Dangeville foreståede franske oversættelse på Éditions Antropos (første bind: 1967) som værende kendetegnet ved "komplet ubrugelighed". - Da jeg i begyndelsen af april 1968 sammen med Aldo Cotto besøgte Jacques og Fabienne Camatte i Avenue Simón Bolívar (19. arr.), understregede Jacques, der i begyndelsen havde været med til at oversætte det første bind i Antropos-udgaven, at han havde måttet bryde med Dangeville deres fælles bordighistiske fortid til trods: Dangevilles eklektiske oversættelseskriterier lod sig simpelthen ikke diskutere; oversættelserne skulle være politisk manipulerende. O.a.]

klasser.⁷³ Bevægelsens triumf var imidlertid ikke skæbnesvanger; den blev hæmmet flere gange, så de gamle fællesskaber fik midlertidigt overtaget. I Vesten triumferer den imidlertid med den antikke produktionsmåde, men den opsuges atter af den feudale produktionsmåde, og det bliver kun i udkanten af det feudale samfund, at den kan genfinde en vitalitet og afføde den kapitalistiske produktionsmåde, som først formåede at beherske produktionsprocessen, da menneskene var blevet adskilt fra deres produktionsmidler. Det er denne adskillelse, Marx kaldte det første kapitalbegreb. Da kan kapitalen virkeliggøre, hvad pengene ikke havde formået, og konstituere sig selv som materielt fællesskab ved at overtage menneskenes hele materialitet, alt mens menneskene blev tingsliggjort og kapitaliserede; det er kapitalens antropomorfose. Og den fuldbyrdes med dannelsen af den fiktive kapital, som medfører et fiktivt fællesskab, hvor mennesket bevæges totalt af mekanismerne i kapitalen som sanseligt og oversanseligt væsen. Da er mennesket tømt for alt, dets kreativitet er blevet udpumpet, opslugt; det bliver endog forkastet af den gamle produktionsproces og tenderer mod at blive marginalt, en forurening af kapitalen. Sidstnævnte er blevet selvstændiggjort og overskrider sine grænser (en slags oversmeltning af kapital), for den kan faktisk ikke undvære menneskene (som nødvendig forurening): De udgør kapitalens grænse.

73 [Jeg forsøgte at beskrive og diskutere disse antagelser i min artikel "En kritisk indkredsning af K. Marx' begreb om den asiatiske produktionsmåde", in: *Kritiske historikere*, København, nr.1-2, 1977, s.53-69. Der er nogle vigtige fællesstræk mellem dette emne hos Marx og hans overvejelser om det russiske landsbyfælleskab, se senere i "Om organisation". Begge emner indeholder en antropologisk og en antipolitisk dimension; den sidste vedrører Marx' fundamentale kritik af den despotisk-aristokratiske stat og af dens to moderne efterfølgere, det liberale monarki og den bonapartistiske stat; det første udgik fra det nye borgerskab, den anden fra en alliance mellem kirken og militæret. O.a.]

Men den voksende og ubønhørlige, direkte eller indirekte undertrykkelse som følge af ødelæggelsen af naturen vil føre den universelle klasses proletarer til at gøre oprør mod kapitalen.

For at gøre det, vil de ikke længere kunne hente kræfter i fortiden eller i et menneskeligt grundlag, som måtte være blevet bevaret i dette samfund, eftersom alt er blevet tilintetgjort. De må virkelig skabe bevægelsen til deres frigørelse. De kan ikke låne noget fra de gamle skemaer: Partiet vil ikke kunne være andet end parti-fællessvæsenet <le partigemeinwesen>, og når det opstår, vil det ikke kunne fungere ved at appellere til et princip om centralisme eller til et om det modsatte, federalismen. Det er meget sandsynligt, at den universelle klasses opstand straks vil skabe de organismer, som må være kompatible med den kommunistiske mulighed i vort samfund; dvs. at de må danne fællesskaber, der bevæger sig gennem en praksis, som er totalt forskellig fra samfundets praksis. Det er ikke muligt at forudse detaljerne ved disse fænomener, men man kan allerede fornemme dette som den eneste mulighed for at bekæmpe kapitalfællesskabet (en tendens til at forene de forskellige adskilte aktiviteter, til dannelsen af en anden forening af industri og landbrug, af andre forhold mellem kvinder og mænd, mens selve øjeblikket for den revolutionære eksplosion på den anden side må blive afgørende for frembringelsen af en mere eller mindre udarbejdet [social] form).

I zoner uden for Vesten havde bytteværdiens bevægelse endnu større vanskeligheder ved at vinde hævd. Marx mente således ikke, at den kapitalistiske produktionsmåde skulle udvikle sig i Rusland med nødvendighed; han mente tværtimod, at det russiske landsbyfællesskab, obshchinaen, som følge af sine særtræk kunne være en støtteanordning for en indpodning af kommunisme i forlængelse af en sejrrig revolution i Vesten. Under alle omstændigheder mente han ikke, at den kapitalistiske produktionsmåde kunne triumfere på nogen let måde i det

slaviske område, så stærk var obshchinaens vitalitet ifølge ham.⁷⁴ Stolypin-reformerne og den kapitalistiske produktionsmådes udvikling inden for industrien førte Lenin og bolsjevikkerne til at begår fejl. De undervurderede obshchinaens vitalitet og modstandskraft, som måske var blevet reduceret statistisk set, men ikke var blevet elimineret som adfærd i en befolkning, der var tilpasset et bestemt miljø. Det førte til en forkert holdning over for bønderne, hvorved der skulle fremtvinges en udvikling af den kapitalistiske produktionsmåde (jf. spørgsmålet om den ukrainske opstand og Makhno og på den anden side den polemik, der er blevet ført fra flere kanter mod bolsjevikkerne for at have villet forcere en historisk fremtidsudvikling igennem).

Zarens despotisme er i dag blevet erstattet af kapitalens depotisme, hvad der kun har kunnet virkeliggøres med en skrækindjagende undertrykkelse af arbejdere og bønder som

74 [For en problematisering af det russiske landsbyfællesskab se Maximilian Rubels udgivelse af Marx/Engels: *Die russische Kommune – Kritik eines Mythos*, München: Carl Hanser Verlag, 1972, ikke mindst Rubels eget Efterord, s.277-326. Marx' brev til Vera Zasulich, 8. marts 1881, er af særlig stor betydning for at forstå hypotesen om en ombyrning i den historiske materialismes udviklingslære, hvad Rusland angår. Et af de fire udkast dertil, der er mere omfattende end det afsendte brev, er oversat til svensk i den af Erik af Edholm udgivne Karl Marx, *Om förkapitalistiska produktionsätt*, Stockholm: Bo Cavefors Bokförlag, 1970, s.88-94. Dette emne er omfattende, og Camatte skulle vende tilbage til det ved flere lejligheder især ud fra sin interesse for begrebet Gemeinwesen. Hvad angår Marx' position, så er der en omfangsrig forskning i forholdet mellem Marx og de russiske folkevenner eller populistere, hvis litterære og politisk-antropologiske indflydelse var meget betydelig i det 19. århundredes sidste årtier. Den italienske historiker Bruno Bongiovanni leverer en glimrende oversigt over den Marx-relaterede del af denne problemstilling i sin *Le repliche della storia – Karl Marx tra la rivoluzione francese e la critica della politica* [Historiens gentagelser - KM mellem den franske revolution og kritikken af politikken], Torino: Bollati Boringhieri, 1989, s.182-189, med en række meget vigtige noter i bogens slutning, der bl.a. viser, at Bongiovanni ligesom Camatte står i gæld til Pier Paolo Poggios tre bøger om det russiske landsbyfællesskab. O.a.]

omkostning, en undertrykkelse der bliver fornyet hele tiden, som var udviklingen mod kommunisme en tendens, der ikke lod sig omstøde.

I Asien tenderede bytteværdiens bevægelse mod at selvstændiggøre sig flere gange, ligesom klasser og individer havde tendens til at opstå, men da alt kom til alt, blev det først med de kapitalistiske landes intervention udefra, at kapitalen formåede at udvikle sig. Den behersker dog kun samfundet formelt, så vi lever i en særdeles afgørende periode for dens overgang til reelt herredømme ved hjælp af det kapitalistiske verdensfællesskab, der repræsenteres af den amerikanske kapital. Asien vil kun kunne finde en vis balance, såfremt de gamle, grundlæggende og centrale fællesskaber bliver erstattet af kapitalens fællesskaber, eftersom vi på nuværende tidspunkt uheldigvis må udelukke en umiddelbar kommunismetilblivelse, den revolutionære verdensbevægelses svaghed taget i betragtning.

Når alt kommer til alt, så udgør menneskehedens hele historie en historie om tabet af dets fællesskab, det være sig mere eller mindre snævert, mere eller mindre nedsunket i naturen (heraf den berømte dyrkelse af naturens kræfter), et tab der foregår ved bytteværdiens aktion og ved kampen mod den, eftersom bytteværdien i form af penge (generel ækvivalent, verdenspenge) konstituerer sig selv som undertrykkende fællesskab og opstiller en nødvendighed for mennesket om at tilintetgøre den med henblik på at grundlægge et veritabelt menneskeligt Gemeinwesen: det menneskelige væsen som universel pol og det sociale menneske som individuel pol samt deres harmoniske, gensidige penetration.⁷⁵

75 [Camatte skriver systematisk 'gemeinwesen' med lille 'g' og uden at kursivere. Derved bliver udtrykket på 'marxistisk' et begreb, der er uafhængigt af sin tyske tilblivelse og orddele. Jeg har valgt her og i andre tilfælde, hvor jeg selv skrev om Marx' begreb, at opretholde det store begyndelsesbogstav

Sådan er kommunismen, en teori om proletariatet i klassisk forstand og i betydningen af universel klasse,⁷⁶ som allerede udgør en negation, hvad angår klassesystemet og dennes uforanderlighed.

Herefter vil vi lettere kunne situere alt det, der er udlevet i Marx' værk og samtidigt fatte alle de elementer, der i dag tillader at forstå kapitalens reelle herredømme i dybden: Omvæltningen af alle [tidligere] forudsætninger og deres erstatning med kapitalens forudsætninger. Samt endelig at kapitalen med det fuldbragte reelle herredømme afføder forbrydelse og vanvid.

At arbejde med henblik på at frembringe en sådan syntese er vigtigt, men det ville kun udgøre en partiel aktivitet, såfremt man samtidig ikke forsøgte at finde ud af, hvordan en sådan syntese allerede er virksom <en acte> i de forskelligartede udtryk, som diverse elementer giver,⁷⁷ selvom de somme tider fremfører dem i en gruppemæssig indpakning.

Men så brød revolutionen frem. Siden er der begyndt en kamp inden i den universelle klasse, der fortsat er kapitalens klasse = samlingen af kapitalens "slaver"; og det er en kamp, der vil føre til den totale revolutionering af denne klasse og til dens konstituering som parti-fællesskab, hvad der udgør første runde af dens negation. Nuvel, en sådan modsigelsesfuld bevægelse udgør grundlæggende en proces til at eliminere fortid; denne klasse kan ikke fremstille sig for sig selv uden at have elimineret gamle bestemmelser og

på grund af den grafiske og semantiske intergermanitet, som generelt hersker – eller måske snarere herskede - mellem dansk og tysk. - Se i øvrigt afsnit IV.7 i den foregående mellemtekst. O.a.]

76 Den universelle klasse kan være organiseret af kapitalen: det er kapitalens måde at negere klasserne på. Men den kan også bevæge sig mod samfundets kommunistiske pol, så snart den er blevet ioniseret.

77 [I datidens jargon havde "et element" flere betydninger; her drejer det sig om en aktivist med et revolutionært potentiale. O.a.]

forestillinger. Dette foregår indlysende nok ofte på en naragtig måde, eftersom fortiden må forkastes gennem et parodisk genopstandelsesforløb: f.eks. af det tyske venstre eller af det russiske venstre.

Den bevidsthed, som de revolutionære bevægelser har givet sig, den amerikanske (Black Panthers, Yippies), den tyske og franske i maj 1968, har støttet sig til de umiddelbare sociale skillelinjer, som er skabt af kapitalen. Oppositionen mellem arbejderklasse og middelklasse, der i al væsentlighed er grundlagt på en skelnen mellem produktivt arbejde og uproduktivt arbejde, mellem produktion og cirkulation, mellem produktion og forbrug, var af Marx blevet brugt som grundlag for visionerne om en socialistisk revolution og om proletarietets diktatur. Det perspektiv, der blev givet såvel for kapitalens udvikling som for proletarietets diktatur, indebar en generalisering af den produktive arbejders betingelser. Det perspektiv er virkeliggjort nu, og det revolutionære potentiale fra 1848 har definitivt tømt sig selv. Produktion for kapitalen er blevet hele befolkningens sag. Til hver særlig situation i kapitalens proces svarer imidlertid en "klasse"-vision, som frembringer en modsætning mellem blå og hvide skjortekraver;⁷⁸ mellem håndens og åndens arbejdere, mellem hvide og sorte, arbejdere og småborgere, på samme måde som kapitalens bander bekæmper hinanden.⁷⁹

I Frankrig og Tyskland opfattede bevægelsen sig som specifik for middelklasserne, som blot og bar udløser af en be-

78 [Franskmændene har taget de engelske termer til sig: "cols bleus et cols blancs". Det må vi også gøre. O.a.]

79 Folkene i PCF [det franske kommunistparti] er de mest ihærdige med hensyn til at holde det klassiske proletariat i en ghetto i samfundet; de opfatter det som deres private ejendom; derfor forsvarer de ihærdigt dets karaktertræk og dets dyder; de har reduceret det til en *racket*, som de skinsygt holder for sig selv. Dette lader sig let konstatere, når de giver hals, fordi en anden *racket* forsøger at trænge ind på deres græsmarker.

vægelse, der kun kunne blive arbejderklassens egen. Den forstod sig aldrig som den universelle classes bevægelse. Den har aldrig anerkendt det identiske ved den enkeltes situation i kapitalen og over for den. Ikke desto mindre blev denne 1968-bevægelse vidne til ophøret af middelklasserne, sådan som Marx havde betragtet dem, og til begyndelsen på den menneskelige kamp mod kapitalen.

Som kapitalkategori vil arbejderklassen oftere og oftere desertere fra de gamle partier uden derved at konstituere sig i nye organisationer, men ved at gennemleve sin metamorfose, der vil gøre den egnet til at flyde sammen med den universelle classes øvrige komponenter.

Kun de, der længes efter fortiden, vil hævde, at Maj 68 var en fiasko, og det er de samme, som er ude af stand til at tænke en revolutionær proces, der vil kræve adskillige år for at blive effektiv. Siden Maj har vi en bevægelse til produktion af revolutionære. De begynder at forstå revolutionens eksistentielle fordringer: Det er nødvendigt, at kapitalens repræsentation, der parasiterer den enkeltes hjerne, bliver tilintetgjort. Dette kan ikke finde sted ved indgreb fra bevidste grupper, der indgyder en ny repræsentation i vore forurenede hjerner, og ej heller kan det ske på en bestemt "D"-dag, som skæbnen har udpeget. Det må bryde frem som følge af en lang kamp, der allerede nu gennemtrænger alle livets områder, sådan som de er pålagt os af kapitalen. Det er en reel og virkende kamp, der ikke lader sig forsinke for at deltage i et eller andet vanvittigt marxistisk-psykoanalytisk-strukturalistisk pindehuggeri med henblik på at vide, om kampen er for teoretisk og ikke tilstrækkelig praktisk eller omvendt, om de objektive betingelser nu også er modne nok, mens de subjektive ikke er det, om organisation er nødvendig, hvilken struktur er mest passende for den, og om dens begreb er sagen vedkommende... Et sådant delirium må være kapitalens drøm: en revolution, der er permanent til evig tid, fordi den aldrig er sat i verden og altid holdt tilbage af et eller andet "bånd" <fil>: udeblivelsen

af en bestemt objektiv betingelse udgør det usagte i en teori, der vil være bestemt.⁸⁰

Forgæves vil man vente på revolutionen, den er allerede i gang <en acte>. Den bliver ikke indset af dem, der venter på et særligt tegn for at genkende den, på en "krise", som skulle udløse en omfattende oprørsbevægelse, som så ville frembringe et andet afgørende tegn: dannelsen af partiet osv.... Faktisk blev bruddet på ligevægten udvirket før 1968, men Maj bragte det op til overfladen. Siden da befinder der sig på alle niveauer i kapitalens totale livsproces noget, der endnu ikke er blevet "ramt", endnu ikke forvandlet til kriser i den gamle forstand, men som giver proletarerne mulighed for at påbegynde tilintetgørelsen af deres tæmning. Det tiltagende tab af vor reelle underkastelse under kapitalen vil give os mulighed for at gå i gang med revolutionens egentlige spørgsmål: ikke at forandre livet, for i årtusinder har alt liv været slavebundet liv, tæmnet og afsporet af klassernes eksistens, men at skabe det menneskelige liv.

April 1972

80 [Hvem Camatte havde i tankerne i denne lange passage af mistænkeliggørelser, kan jeg ikke huske. Det mest sandsynlige er althusserianerne og *Tel Quel*-folkene kombineret med Roger Dangevilles *Le fil du temps*, måske tilsat enkelte kendetegn fra Jean Barrot og *Le mouvement communiste*. Ikke desto mindre mente såvel Barrot/Gilles Dauvé som Camatte på den tid, at revolutionen var et produkt af kapitalen... O.a.]

VI

Invariance og Kommunismen: Nogle forskelle

Oversætterens efterord

For at forstå, hvad der adskilte Jacques Camattes perspektiv fra gruppen Kommunismens i de første år efter splittelsen af december 1971 i Det internationale kommunistiske Parti, kan jeg kun opfordre læseren til at stifte bekendtskab med teksten "Anton Pannekoek som vänstersocialdemokrat: en historisk kritik" i Anton Pannekoek, *Olika riktningar inom arbetarrörelsen*, Lund: Kommunismen, 1974.

Den tekst er meget vigtig: Den var resultatet af to forkastede tekstforslag, som den også anfører flere gange samt en viderebearbejdelse af de to hovedtekster i *Kommunismen* nr.1 og nr.2. Den signalerer et yderste punkt, hvad studierne i den historiske materialisme angår. Den er aldeles parallel til indledningen til Hermann Gorters *Kommunistische Arbeiter-Internationale* (KAI) der udkom i italiensk og især fransk oversættelse (*Invariance* II serie, nr.5, 31-10-1974) betitlet "La révolution allemande et le spectre du prolétariat", mens *Kommunismen* heroppe nøjedes med at udgive en faksimile af Gorters oprindelige tysksprogede KAI-tekst. Dengang læste alle i nærheden fortsat tysk, mens franskmænd, englændere og italienere kommunikerede på ... fransk. Også derfor blev *Invariance* en tid så afgørende, ikke mindst da *IS* holdt op med at udkomme og Situationistisk Internationale blev opløst. *Le Mouvement Communiste* og tidsskriftet *Négation* lagde sig da også ganske tæt op ad *Invariance*.

Heroppe blev den historiske materialisme erstattet af kapitallogikken, der i vor midte nåede absolut længst i Gustav Bunzels studier, somme tider publiceret anonymt og somme tider med forfatterens navn. Gustav gennemgik først mervædiproduktionsformlogik. Her var han givetvis den, der analyserede den dybest og mest følgerigtigt inden for den daværende marxologi. Siden udviklede Gustav pengekritikken og teorien om pengeløs distribution. Det perspektiv, Gustav fik lagt til rette vedr. kapitalens historie og bevægelsesmåde, benyttede Dominique Bouchet, Claus Bratt Østergaard og jeg selv i vort forsøg på et generelt opgør med venstrefløjens selvforståelse fire år senere: *Til afviklingen af den historiske materialisme* (Serie om videnskabsforskning nr.9, Aalborg: Aalborg Universitetsforlag, 1979).

I mellemtiden havde Gustav som antydet forsøgt at undgå fremmedgørelsestemaet og subsumtionsfælden, som situationisterne, Camatte og mange kapitallogikere var gået i. Gustav satsede på pengekritikken i stedet for bevidsthedskritikken. Jeg var længe meget i tvivl, om vi ikke skulle/måtte have et generelt opgør med bevidsthedssituationen, sådan som den italienske 77-bevægelse, de franske 'désirant-folk' (*Anti-Ødipus*) samt de britiske antipsykiatere (David Cooper især, der betød så meget for Giorgio Cesarano, som stod *Invariance* nær) hævdede. Samtidig med, at vi som residualmarxister jo også vidste, at Hegels satsning på en historiefilosofi som bevidsthedsfilosofi havde store overgangsproblemer begreberne imellem og ikke gik op med hans "Videnskabernes logik". Gianni Carchia henviste i den forbindelse altid til Biagio De Giovannis *Hegel e il tempo storico della società borghese* [Hegel og det borgerlige samfunds historiske tid] (1970), der bl.m.a. bruger Hyppolite mod althusserianerne for netop at tydeliggøre ovennævnte konflikt mellem bevidsthedsfilosofisk tidsopfattelse og begrebslogisk tænkning hos Hegel.

Det lå ligesom i kortene, at forkastede vi heroppe Camattes hovedantagelse, at tiden (70'ernes begyndelse) "producerede revolutionære" (jf. "Om revolution"), så måtte vi stille med

et alternativ, hvad angår 'vort' syn på samtiden. Vi var ikke indbyrdes enige op gennem 70'erne i Skandinavien, men vi var alle skeptiske over for de franske bevidsthedsudlægninger, der virkede aktivistiske, for optimistiske og især meget afhængige af en seksuel frigørelsestrang, som fik lov til at ekspandere på alt andets bekostning. I de filosofisk dårligste udgaver havde vi at gøre med en halvtirneriansk historie, vi kunne kalde "Min krop og dens ejendom".

Der var lignende, om end mere ekspressionistiske tendenser heroppe inden for de danske udgaver af *new left*, men generelt tror jeg, at alle skandinaviske ultra-venstre var skeptiske over for, at kroppen skulle være kilden til en radikal-politisk autenticitet, at kroppen skulle kunne være 'revolutionær' i sig, ligesom propulseret fremad i et 'fysiologisk' eller lignende projekt, en slags biobombe og ekspressionistisk selv på samme tid.

Jeg arbejdede selv med det modsatte, en slags kropsetik i mine overvejelser, der endte med en åbning over for de æstetiske og simulationsteoretiske positioner, der hele tiden holdt mig i nærheden af Baudrillards arbejde og *Utopie*-gruppen samt i nærheden af filmen og siden billedkunsten. Baudrillard var jo det afgørende alternativ til Guattari og hans discipel Bifo i den italienske 77-bevægelse. Det fremgår indirekte af mine forsøg på at beskrive de forskellige 'areer' i 77-bevægelsen i slutningen af min *Italiens historie* (1979) samt af det vigtige interview med Baudrillard, jeg oversatte til antologien *Antipolitik – Hinsides al statskunst* (Århus: forlaget Afveje, 1981): "Symbolikken og forførelsen – Samtale med Luciano Pettinacci", taget fra tidsskriftet *Il Cerchio di Gesso* [Kridtcirklen], Bologna, nr.5, februar 1979 (*Antipolitik* op.cit. s.53-58).

Under alle omstændigheder var åbningen over for kroppen, dens teoretiske og praktiske status, kommet for at blive, selvom den daværende modsætning mellem et seksualpolitisk emancipationsperspektiv og en etisk-æstetisk position (Reich versus Baudelaire) tog kraftigt af med den postmoderne vending i 1979. Og i øvrigt var den filosofiske feminisme vel

allerede en andet sted henne, jf. Monique Wittigs også grafisk set eksperimenterende *Le corps lesbien* [Den lesbiske krop] fra 1973 og især Carla Lonzis *Sputiamo su Hegel* [Lad os spytte på Hegel] også fra 1973.⁸¹

Der var mange afgørende forvandlinger i gang inden for kulturen, og tiden fra 1972/1973 til midten af 80'erne blev en af de vigtigste i forrige århundrede set ud fra produktionen af kunst og filosofi, jf. eksempelvis *The Downtown Book – The New York Art Scene 1974-1984* (bog og udstilling fra 2006), som jeg har henvist til i flere af mine tekster. Men der er flere overgangsberetninger: Alexis Berniers og François Buots mere sporadiske, nyudgivne oversigt *Alain Pacadis. Itinéraire d'un dandy punk* [AP – En punk dandys løbebane], Paris: Le Mot et le reste, 2013, om den nævnte periode med udgangspunkt i *Libération* og musik/kunstscenen i Paris, endvidere Edgardo Cozarinskys parisisk-argentinske kildekrift, *Vudú urbano* fra 1985, hvis franske udgave *Vaudou urbain* (Paris: Chr. Bourgois, 1989) var forsynet med et vigtigt forord af Susan Sontag, "Cosmopolis de l'exile".

Hvor vakkelvorn hele den Kolde Krigs *politisk-historiske* modsætning mellem liberalkapitalisme og statskapitalisme imidlertid var blevet, fornam ingen rigtigt i slutningen af 70'erne. Og endnu Middelhavs-folkene formåede en kort tid (de to første år) at genopvække en idé om demokratisk statskapitalisme,

81 Afdøde Carla Lonzis forskning foregreb på mange måde den nuværende slaveriforsknings kritik af en række europæiske filosoffer i 1700- og 1800-tallene for medløberi: jf. især Sibylle Fischers arbejde. Og forbindelsen mellem den kritiske queer-krop og de postkoloniale temaer blev vel først tydelig med Whitneys 1993 *Biennial Exhibition* og - om end mere æstetikteoretisk og æstetikaktivistisk - med *Bernadette Corporations* virksomhed, der begyndte nogenlunde samtidig, jf. den formidable udstilling *Bernadette Corporation – 2000 Wasted Years*, marts-juni 2013, på ICA, London: Mere antihegeliansk kan det ikke blive...

ligesom Wilsons Labourregering havde gjort det i UK nogle år før. - Egentlig regnede alle med en gradvis konvergens mellem 'stamokapøkonomierne' (den østlige statskapitalisme) og den vestlige 'monopolkapitalisme'. At det blev en quasi-fusion i 90'erne og siden en ny splittelse, fordi produktionsvolumen og dens værdiakкумуляtion tog til uden for slut80ernes og 90'ernes fire fusionsområder (US, EU, Østeuropa, SNG), samt at det hele ville få en udpræget teologisk "overbygning", det havde kun Jacob Taubes forstået.⁸² Men denne situation samt ikke mindst den teokratiske dimensions genaktivering bevirkede, at de politiske strukturer gik aldeles i opløsning, hvad spørgsmålene om retsstabilitet angår: Den spiritualistiske tildækning muliggjorde et så fleksibelt mistankesystem, at hele den habermasianske konstruktion om den nødvendige demokratiske offentlighed i kapitalismen smuldrede. Det er derfor, at Lyotards afgørende kritik af mistanken som politisk psykologi (alienation, ødipus) under betegnelsen "delegitimering" fortsat er aktuell: Den meget stabile folkelige mistanke til araberne i Vesten er begrundet ved, at sidstnævnte skal ligge under for en blanding af fremmedgørelse og autoritetstro (identificeret med en slags udvidet teo-ødipus): Araberne er ifølge den vestlige rest-offentlighed mere "alienerede" end de vestlige borgere er, uanset hvor langt de første ellers når i revolutionsarbejdet og hvor megen kor-

82 Meget klart i Taubes' testamentariske forelæsninger af 23.-27. februar 1987, siden udgivet af Assmannerne under titlen *Die Politische Theologie des Paulus*, München: Fink Verlag, 1993. Tredje, forbedrede udgave: 2003. Næsten lige så uomgængelig er Elettra Stimillis syntese: *Jacob Taubes – Sovranità e tempo messianico*, Brescia: Morcelliana, (oktober) 2004. "De-konstruktionen" af såvel det fyrsteprotestantiske Nordeuropa som af de intermonoteistiske skærmydsler, der optager medierne og opildner Vestens galninge, kan begynde her. Og det er vigtigt at få det gjort, før ægypterne, syrerne og tunesierne med deres revolutionære tempo går over til fase tre i den verserende revolution og får gjort op med kontrarevolutionens residualapparater: militæret og moskeen.

ruption, de sidste accepterer i Vestens nationaldemokratier. At araberne er parate til flere års revolution, mens især de nord-europæiske borgere sidder trygt i deres selvforvaltede “stålbur” (Max Weber), rokker ikke ved den vestlige selvretfærdighed og dømmesyge. Protestanterne “skylder” jo ikke menneskene noget, kun guden og dobbeltregimentet.

Det svar, der her forsøges og hele tiden bør tilstræbes siden februar 2011, kan kun bestå i at opvurdere revolutionen som internationalt fænomen, uden for nationaldemokratiet, den etablerede offentlighed og venstrefløjen. Prioriteten er det revolutionære opbrud, der kan lukke op for det politiske igen, dvs. for spørgsmålet om magten i verden. Pt. er det emne aldeles lukket af til trods for finanskrisen og den arabiske revolution.

Revolutionen må og skal derfor være antipolitisk, indtil den kommer i nærheden af statens sammenbrud. En af “vore” vigtigste publikationer blev derfor *Antipolitik – Hinsides al statskunst*, der udkom i 1981 på forlaget Afveje i Århus. Da var gruppen Kommunismen gået helt i opløsning, og nogle af os havde etableret kontakt med semiotikere, kulturfeminister og kierkegaardianere, mens vi sydpå støttede op om Baudrillards, Perniolas og Lyotards arbejde. Samt om den teoretiske oprydning efter 77-bevægelsen i Italien, især Gianni Carchias og Furio Di Paolas arbejde.

Den næste opgave bliver derfor at få tydeliggjort, hvad der skete fem år efter 1972, i 1977: Bevægelsen fra eftersmækket i 1972 til en begyndelse, der ikke blev ved med at begynde, dvs. Autonomia-problematikken og dennes opgivelse af både politisk transcendens og politiske alliancer med regimerne i Kina og på Cuba til fordel for en neovitalistisk filosofi, der kombinerede punk-æstetik, *Anti-Ødipus*-teorier, dannelsen af alternative opinioner, musikarrangementer, økologisk mad, feminisme, kritisk sex (i modsætning til 68's 'frie kærlighed'), samt især en apatisk og antipolitisk holdning til det opreklamerede opgør i Italien og Forbundsrepublikken mellem terrorisme og stat.

VII

Kritik af termen neoliberalisme

Bemærkninger til “Om organisation” og “Om revolution”

VII.1. — Der er en politisk term, som længe har hjemsøgt næsten alle politiske teorier, der satser på kritik og dissidens. Termen er ‘neoliberalisme’, og den skulle betegne en særlig udvikling inden for kapitalkommandoen og især hvad angår kapitalens cirkulationsmåde (marked-bank-relationen) med dertil knyttet politisk program. Det er imidlertid dels det angiveligt ‘nye’ ved dette “liberale”, der for mig at se forstyrrer en dybere forståelse af, hvad liberale mekanismer inden for kapitalistiske ejendoms- og markedsforhold har været og nu måtte være, og dels den manglende mulighed for at forankre et sådant skift inden for nogen økonomikritisk forståelse af, hvad der driver kapitalakkumulation og hvorfor pengene er i konflikt med de distributionsopgaver, markedet angiveligt skal tilgodese. Endvidere er der den mærkelige, omfattende subjektivitet, gespenstet “neoliberalisme” tilskrives, der direkte vanskeliggør en forståelse af både den moderne og den postmoderne historie inden for relationen mellem politik og kultur, og dermed også inden for udviklingen af kunstnerisk praksis.

Mit ubehag ved termen “neoliberalisme” skyldes altså både det historisk misvisende ved den og den fattige kapitalisme-forståelse, termen udtrykker. Jeg mener, at de neoliberalismehudflettende teoretikere med Badiou og en vrimmel af anglo-amerikanske intellektuelle i spidsen ser Murens fald som en liberal sejr over “socialismen” i en eller anden form. Uanset om de så tilbagedaterer denne sejr til kuppet mod Allende i Chile,

september 1973, så vil deres position i sidste instans indebære et skjult forsvar for, at 'socialismen i ét land' ydede en slags modstand over for den "ældre" liberale kapitalisme.

Der er ingen tvivl om, at étlandssocialismen eller statskapitalismen havde problemer med sit marked, men det indebærer ikke, at der var noget som helst kommunismebefordrende ved statskapitalismen i forhold til den liberale kapitalisme i Vesten. Heller ikke i den titoistiske eller i den maoistiske udgave. Begge kapitalismer - den private såvel som den statslige - satsede på at kunne deltage i et marked, og begge ønskede, at deres industrisektorer ikke skulle udkonkurreres derved. Det blev mange statskapitalistiske erhvervsvirksomheder så alligevel efter Murens fald, uanset om industrierne var halvprivate, statsejede eller indgik i en eller anden kombineret *holding* (à la de vesteuropæiske flyselskaber).

Sovjetunionen var ikke socialistisk. Dette kan ikke skrives ofte nok; og Sovjetunionen magtede ikke at opbygge et komplet, internt marked af grunde, der alle har med løn, profit og kapitaldannelse at gøre, men også fordi den forsøgte at opretholde et neokolonialt herredømme over for sine vasaløkonomier i Østeuropa og Asien. Jugoslaviens, Kinas og Albaniens brud med Sovjet udgjorde reaktioner på den ulige handelsrelation, Sovjet søgte at etablere i forhold til disse tre lande. Rumæniens økonomiske historie kan indskrives i samme krise inden for den Sovjetdominerede "blok", selvom Bukaresti-regeringen ikke reagerede lige så autonomt som regeringerne i Beograd, Beijing og Tirana. Statskapitalismen var en privilegiernes økonomi styret af erhvervschefer sammen med partitoppens og hærledelsens medlemmer. Dette "bureaukrati" var kapitalkommando, statsforvaltning, partiledelse og borgerskab i en og samme funktion, selvom ejendomsforholdene var statslige og dermed anonymiserede mere, end de er i Vestens megaforetagender inden for f.eks. energiproduktion. Parallelle forhold kendes fra økonomierne i Irak (før 2003), Libyen og Syrien (før

2011) og Iran i dag, som ingen vover at kalde for "socialisme i ét land".

Så længe statskapitalismen var centreret omkring sværindustri, udgjorde markedet et overskueligt problem, fordi staten og hæren var aftager og regulator, mens en regelmæssig forsyning med fødevarer og tekstilprodukter til storbyernes almindelige sovjetborgere forblev systemets svage punkt. I de landdistrikter, der var domineret af kolkhozernes blandingslandbrug, blev lokalsamfundene derimod forsynede gennem det lokale torv. I 1960'erne forsøgte Nikita Krustjov at modernisere kollektivbrugenes indkomstforhold ved at indføre løn til landmændene for dermed at gøre arbejdskraften mere fleksibel og forbrugsdygtig. I 1970'erne blev det klart, at de statskapitalistiske økonomier ikke magtede en udvidelse af arbejdskraftens reproduktion, dvs. udviklingen af en forbrugstilfredsstillende sektor. Tito og Deng Xiaoping indså dette tidligt, og man kan også inddrage indisk økonomi her, eftersom Nehrus program i 1950'erne og begyndelsen af 60'erne på mange måder mindede om det sovjetrussiske og havde de samme sværindustrielle prioriteringer. I sidste instans er det Eugen Preobrazhenskys teori om "primitiv socialistisk akkumulation", der bør diskuteres; det er den, der søger at begrunde, at staten selv kan være produktiv i en pengeøkonomi som en slags alsektorial keynesianisme.⁸³

83 Jf. Alexander Noves udgivelse af Preobrazhenskys *The New Economics*, Oxford University Press, 1965 (oversat fra russisk af Brian Pearce). Denne tekst indeholder fortsat hovedforsvaret for en blandingsøkonomi under proletariatets diktatur og udgør det eneste gyldige alternativ til Bordigas *Struttura economica e sociale della Russia d'oggi*, som citeres af Camatte og Collu. Preobrazhenskys bog er fra 1926 og indgik i opgøret i bolsjevikpartiet mellem Oppositionen og Bukharin/Stalin-ledelsen. Konflikten i de 18 år, der skiller Kronstadtoprøret og indførelsen af NEP-økonomien fra udbruddet af Anden Verdenskrig og Ruslands udvidelse i kraft af Ribbentrop-Molotov-pagten vedrører merværdiskabelsen og akkumulationen i Sovjetunionen:

Som Bordiga argumenterede, så havde vi at gøre med en post-“statsfeudal” styring af kapitalakkumuleringen efter opgivelsen af NEP-politikken i Rusland (tilsat en statsbureaukratisk privilegiejura til erstatning for privatejendomsrettens jura), men det var erhvervslederne der var initiativtagerne til de sektorale udvidelser af produktionssfæren og som bød sig til med henblik på udvikling af infrastruktur. Det slappe i sovjetøkonomien, ud over den meget omfattende korrupsion og den totalt manglende interesse for affald, der i øvrigt ville være uforståelig såfremt sovjetkommunisterne var materialister – hvad de da heller ikke var, bestod hovedsageligt i udelukkelsen af traditionel lønkamp fra produktionsøkonomien, langt mere end i den manglende mulighed for at kunne købe og sælge landbrugsjord, som det ofte er blevet fremført. Jorden i Sovjet var blevet statsejendom (nationaliseret) i 1917, så jordrenten tilfaldt statsbureaukratiet i form af afgifter, kolkhozerne måtte yde staten som en ejendoms-skat. Statsejendom er således også ejendom og fungerer blot som en meget udvidet form for “privat” ejendom.

Globalt set var tiden efter Anden Verdenskrig styret af to økonomiske forhold: 1. Genopbygning af det europæiske produktionsapparat med heraf følgende høje vækstrater inden for især industrien, men lidt efter lidt også landbruget. 2. Omlægning af koloniale dominationsforhold til en metropol styring af koloniernes rigdomme på verdensmarkedets vilkår

Merværdimængden skabt i landbruget ved lang arbejdstid (absolut merværdiproduktion) overgik i betydeligt omfang den værdimængde, de statsstyrede industrier kunne tilvejebringe, som derfor måtte have agrarkapitalen til at finansiere udvidelserne i den industrielle sektor. De 18 år udgjorde således en akkumulationskrise i sovjetisk økonomi. Den delvis mislykkede “løsning” kom til at bestå i en nationalisering af gårdmændenes – kulakkernes – ejendom og i en tvangsudskrivning af arbejdskraft til landbrugets kollektivfarme. - Preobrazhensky blev ligesom alle andre revolutionære i Rusland – Bukharin inklusive – henrettet ved skydning af stalinisterne (i 1937).

og selskabsdrift organiseret som holdinger (en arv fra både kolonial og fascistisk økonomi), ofte efter forsøg på lokal statslig overtagelse af de forhenværende koloniale bedrifter. Nassers nationalisering af Suez-kanalen med efterfølgende interventionskrig er det gyldne eksempel her (i 1956).

I Vesten frembragte det en kort periode på ca. 20 år med socialstatslige aspirationer af forskellig slags, 1948-1968. I de skandinaviske lande, hvor socialstatslige aspirationer allerede havde vundet indpas i 30'erne som alternativer til fascistiske og nationalsocialistiske løsninger (eksempelvis Stunings Kanslergadeforlig i Danmark og Per Albin Hanssons Folkehjemssverige), blev økonomien genstartet samtidig med en opbygning af den statslige sikring af arbejdskraftens reproduktion. Generelt var interessen for arbejdskraftens socialisering og arbejdets udvidelse til alle arbejderfamiliens voksne medlemmer tilstede i alle vesteuropæiske lande. Arbejderklasserne havde jo vist deres nationaldemokratiske sindelag i kampen mod fascismen under krigen, så borgerskabets ideologiske apparat “gud, konge og fædreland” kunne let omlægges til “fuld beskæftigelse” tilsat protestantisk pligtmedalje med “stålbur”, som Max Weber havde forklaret.

Kapitalisme med et socialdemokratisk ansigt har dog aldrig undergravet de privilegier, som folkehjemmenes borgerskab havde.⁸⁴ Enkelte socialiseringer eller virksomheds-

84 Helt i modsætning til, hvad Jon Elster hævder i sin artikel “Le modèle scandinave ne peut pas s'exporter”, [Den skandinaviske model lader sig ikke eksportere], in: *Le Monde*, Paris, 23-05-2013. I sit forsvar for denne ‘model’ hævder Elster, at den både bygger på indre, dvs. nationalstatslig helhed, og på tre faktorer: 1. trepartsforhandlinger mellem regering, arbejdssælger og -købere (mine termer), 2. løntilbageholdenhed lønarbejderne imellem, så de lavest lønnedes indkomst hæves løbende, 3. en “veludviklet” socialstat. Punkt 2 passer ikke, lønforskellene blandt lønarbejderne er vokset og vokset de sidste 20 år. Elster har nok de *subalterne lønarbejdere* i tankerne, dem der er organiserede i de socialdemokratiske fagforbund. Endelig rejser Elster

nationaliseringer blev forsøgt af Labour i England under Harold Wilson og andre i Frankrig af Socialistpartiet under François Mitterrand. Og altid efterfulgt af klækkelige godtgørelser. Men der kunne reprivatiseres i Vesten lige så let som i den tidligere Sovjetunion. I grunden drejede det sig blot om et skift fra en bureaukratiformidlet fordeling af statsindkomster til et mere omfattende marked for aktier og statsobligationer.

I Østen var den politiske økonomi nok noget mere politisk end økonomisk: Da den teknologiske udvikling satte i gang i begyndelsen af 60'erne, og kommunikationsanordninger blev lige så vigtige som overlydsfly og nukleare sprængladninger, tog den "fredelige kappestrid" mellem statskapitalisme og privatkapitalisme af og blev erstattet af en perspektivkrise legemliggjort først i samarbejdet mellem Brandt og Bresjnev i 1970'erne og i 1980'erne mere omfattende med Perestrojka og Glasnost-politikken. De statskapitalistiske lande gik ind i en økonomisk betinget applauskrise, deres offentlighed imploderede på forskellig måde og i forskellig grad. Nok mindre i de rumænske og bulgarske offentligheder, hvor storbyerne dog også snart blev berørt af

spørgsmålet om den skandinaviske 'model' er parasitær og blot indhøster resultater af andre landes opdagelser og økonomiske vanskeligheder, sådan som flere især ultraliberale økonomer har kunnet hævde. Spagfærdigt skriver Elster, at "dette argument endnu ikke har fået en empirisk bekræftelse". Når man betænker, at Elster har beskæftiget sig med både Marx' og Hegels teorier, med strukturalistisk tænkning og med barokfilosoffernes grundlæggelse af fornuften samt med vigtige historiografiske problemer som den såkaldte "overgang til demokrati", dvs. reprivativering og retsopgør, så kan dette knæfald for konformistisk nationaløkonomi og sociologisk institutionstænkning kun skyldes, at Elster gik glip af det postmoderne opbrud 1977-1979 og af dets undersøgelser af simulation, fatale objekter, delegitimering osv., der forberedte hele udvidelsen af dekonstruktionen og poststrukturalismen til teorierne om uvedgæeligt fællesskab og biopolitik, dvs. det nøgne liv, suverænitæt, udelukkelse m.m.

80'ernes statskapitalisme-krise. I de Habsburgske arvelande, Sovjetunionen havde overtaget, Ungarn og Tjekkoslovakiet, samt i Østtyskland, kunne de lokale kommunistpartier ikke holde til den halvkoloniale afhængighed, den Sovjetstyrede statskapitalisme havde bragt til veje.

VII.2. Fusionskapitalisme — Skulle man indføre en term, der dækkede udviklingen efter 1989, kunne det være 'fusionskapitalisme', eftersom sammensmeltningen af markedets krav om arbejdskraftens disponibilitet og mobilitet med den bureaukratiske eller sociale stats kontrolanordninger blev resultatet, dvs. en blanding af liberalismens "usynlige hånds" religiøse rationalitet med transparente kapitalbevægelser med profitabilitet for øje. Dvs. det, Adam Smith mente kendetegnede markedet, nemlig den usynlige hånd, udgjorde den sammensatte erhvervsledelses sag, mens det transparente, som statens styring og formål skulle have legemliggjort som et hensyn til almenvellet, nu tilkom det indlysende ved, at der skulle tjenes på alt uden undtagelse. Resultatet af denne omvendning af relationen mellem erhverv og stat kunne kun blive en blanding uden syntese eller en fusion fuld af slagger. En bekræftende fortolkning af denne dualisme ville fremhæve, at en blanding uden syntese kan være en åben struktur, og den passer da også til vestkapitalismens demokratiske selvforståelse, mens slagger lader sig genbruge, hvad der er i overensstemmelse med samme selvforståelses trang til økologisk reformisme. En negerende fortolkning vil så modsat sige, at det åbne er identisk med produkternes uprøvede markedsføring og med krigsindustri, mens recirkulationen af slagger især realiseres som misbrug af de tiloversblevne mennesker og landområder i de tidligere kolonier: Det er denne sidste fortolkning, der identificeres med 'neoliberalisme'. – Imidlertid er foretagsomhed og forbrydelse generelt set to sider af samme kapitalistiske virketrang, hvad økonomierne i Italien, Schweiz eller Libanon altid har udgjort klare eksempler på.

Med fusion tænker jeg imidlertid også på det afindividualiserende ved kapitalens forskellige økonomiske former, der muliggør udveksling mellem mennesker og ting: lønnen, renten, prisen, pengene og ikke mindst profitten, som går under betegnelserne overskud, afkast og det endnu mere misvisende "lønsomhed". Alle disse former muliggør angiveligt udskiftelighed pengeindehavere imellem, men det er *profitten*, der også sprogligt forekommer at være uvedgåelig, som fortsat styrer: akkumulér, akkumulér, det er Moses og profeterne: vækst, vækst og mere vækst.

VII.3. Mellemtiden, dvs. perioden fra de autonomes opstand i Italien til indførelsen af global undtagelsestilstand — Tiden 1977-2001 eller situationen ti år efter 1968-opstandene og den udeblevne stabilitet før den korte periode 1994-1998 med "clintonianske illusioner" og den såkaldte Imperie-teori (Negri-Hardt) kan sammenfattes således: Det karakteristiske for denne 24årige periode er fire faktorer eller problemkomplekser, der er indbyrdes afhængige. Som i alle kriser, der veksler i intensitet og omfang, er der ingen overordnet subjektivitet, der kan tilskrives beslutninger vedrørende tingenes gang, selvom den vigende, socialstatslige side af kapitalkommandoen – og dermed parlamenternes venstrefløj - har forsøgt derpå.

Først til det teoretiske beredskab. Ud fra denne bogs synspunkt – at tænke hvad revolution og krise måtte være - er de vigtigste fænomener i Mellemtiden:

1. 77-bevægelsen i Italien,
2. revolutionen i Iran, februar 1979,
3. den første Intifada i Palæstina (1987-1993).
4. en begyndende global eksperimentering med kulturelle frembringelser, der på grund af de manglende forbindelser mellem postkoloniale og metropole regioner bliver centreret omkring billedkunsten. Jf. også hvad jeg har skrevet i denne bog om *den kritiske krop*.

Disse fire afgørende begivenheder frembringer blivende erfaringer vedr. modstand og autonomi, moskeen som kontra-revolutionær resurse og vanskeligheden ved at føre guerilla fra et slumkvarter mod en moderne hær. Det der forbinder disse begivenheder som negative vilkår og skaber den generelt flydende situation for politikken og økonomien er den permanente krigstilstand: de israelsk-libanesiske krige, Falklands-krigen, den irakisk-iranske, den amerikansk-irakiske, den libanesiske, afghanske og jugoslaviske borgerkrig samt den permanente krigstilstand på Afrikas Horn, i Congo og omegn samt krigene i forbindelse med afviklingen af det portugisiske kolonirige eksempelvis mellem Angola og Sydafrika. På den negative side finder vi også spørgsmålet om terrorismen, først i Tyskland og Italien siden i Afghanistan og Pakistan. På den positive side derimod som antydte de tværgående forsøg inden for kunst og filosofi.

Det er afgørende fortsat at opretholde en afstand til den ideologi om "mistæneliggørelse", som det postmoderne opbrud (Lyotard i forlængelse af Ricœur) gjorde op med for 35 år siden. Den delegitimerende fremstilling af menneskelig adfærd som fremmedgørelse blev af de postmoderne erstattet af kunstteoretiske og heterologiske fortolkninger af mellem-menneskelige relationer: Symbolske udvekslinger, simulakra uden nostalgi eller oprindelse samt en accept af det lokale ved undersøgelser skærpede spørgsmålet om dømmekraften og fokuserede på etisk og æstetisk refleksion samt på kunst-kommentaren. Mellem den menneskelige umiddelbarhed og de identitære myter, mellem det spontant oplevede og den indviende ritualitet, åbnede der sig det "teoretiske rum", som Cassirer allerede havde foruddiskonteret muligheden af i 1931.⁸⁵ Det blev næsten føleligt i 1980'erne og på sin egen

85 Ernst Cassirer, *Mytisk, æstetisk og teoretisk rum*, København: Det kgl. danske Kunstakademi [nu: Billedkunstskolernes forlag], 1999. Dansk overs.:

måde erkendelsesmæssigt dynamisk. Og det er herfra, fra de værker der da blev skabt, fra de sammenhænge, der blev tænkt ved denne åbning, at det er blevet muligt at genstarte den filosofiske tradition for dissident tænkning og genlæse f.eks. Marx, Darwin, Freud og Weber i lyset af semiotikken, dekonstruktionen og hermeneutikken. Dette er ikke et frem-skrift i historisk forstand, men en omvendning af den filosofiske potentialitet, der var for hånden, en omvendning der var blevet forberedt af mellemliggende analyser hos Benjamin, Arendt, Gehlen, Löwith og Taubes.

Noget kan så småt lukkes op, et felt af hidtil utilgængelige forestillinger, der har været spærret inde i enten religionens kitsch af åbenbaringer og overbevisninger eller i det politiske system af løfter om velstand og frihed. Selve oplukningen har med kunstneriske undersøgelser at gøre i bredest tænkelig forstand: undersøgelser af terræn, beboelse, familie, ejendom, køn, kultur, form, farve, hud, accent, ord, sætninger, vellyde og kakofonier, fragmenter og ruiner, forventninger og skuffelser, sladder og viden, vold og vold.

Den postmoderne mellemregning er en hovedsageligt vestlig affære, og den går fra 1977 til 2001, fra punkten til undtagelsestilstanden, fra *Autonomia creativa* og *Radio Alice* til *September Eleventh*. Ideologisk set går den fra en nærværs-metafysisik i 80'erne, der skylder Heidegger et og andet, til de clintonianske illusioner om en imperial syntese. Den åbenbarer et kald for kunsten, som kunstsystemet havde haft i sig siden 60'ernes beskyldninger for teatralitet og spektakularitet. Beskyldninger som minimal, pop, land art, koncept og fluxus overhørte med vilje.

Kasper Nefer Olsen. Denne tekst udgør grundlaget for mange af de diskussioner vedrørende kunstnerisk forskning (udviklingsarbejde), som føres i dag på Billedkunstskolerne og i deres omegn.

Kunsten udgør et felt af *oplukningsundersøgelser*, og det kan tillade sig en sådan absolut åbenhed på grund af kunstens værkkategori. En kategori, der hele tiden er på grænsen til at sprænges og altid parat til at opgive enhver essens, som det foregående værk måtte have tilvejebragt: Værkets relation til potentialitet har med det ekstrakategoriale at gøre, men også med det (selv)destruktive.⁸⁶

Dissident beredskab, oprørssind, aggressionstrang, himmelstorm: Navnet er kunstnerisk arbejde. – Og kunstens resultater kan direkte ses, høres og føles på barrikaderne i dag. Det er kunsten, der bevirker, at den aktuelle revolutions barrikader er både flittige og parodiske, både kampivrige og distancerede. Over for dem kan en Erdogan eller Isils forhen-værende Saddam Hussein-officerer kun satse på moskeen (og for Erdogans vedkommende også på landbefolkningen, som moskeen fortsat har styr på i mange muslimske lande).

Endvidere, hvad angår pengene og rigdommen: Ud fra kapitalens synspunkt var der en overproduktionskrise frem til det styrede krak i 1987, der bl.a. medførte en række pensionskassers fallit i USA, uden at der blev kompenseret. Ud fra investorernes synspunkt blev det afgørende at lette adgangen til at improvisere aktiehandler, og bankerne trådte massivt ind på aktiemarkedet i det tiår. En tung struktur med megen uigennemsigthed til følge, der heller ikke blev bedre af, at nye asiatiske børser begyndte at konkurrere med dem i Vesteuropa,

86 Jf. Mikkel Bolt, *Avantgardens selvmord*, forlaget 28/6, 2009, genoptryk ved forlaget Antipyrene 2013. I sin anmeldelse af Mondrian-forskningen/udstillingen p.t. søger kunsthistorikeren Kelly Grovier både at antyde og omgå det destruktive; jf. Grovier, "How to destroy destruction", in: *TLS*, 11-07-2014, s.17-18. Artiklen indeholder en vigtig kritik af Harry Holtzmans organisation af Mondrians kunstneriske "eftermæle" ved at have forsøgt at lukke det åbne og mobile i Mondrians sidste kompositioner.

USA og Japan. Overgangen til informatiseret eller digital aktiehandel og nettets udbredelse i 1990'erne ophævede lidt efter lidt de tekniske problemer ved at overføre investeringer fra produktionssektorer til finanssektorer i et improviseret tempo. Tænk blot på vanskelighederne ved ukontrollerede transaktioner under gidselaffæren i Teheran (1980), omkring Banco Ambrosiano skandalen (1982: 1,2 mia \$ i manco), under Iran-Contra-sagen (1985-87) frem til Barings Banks kollaps i 1995, fordi en af bankens filialledere gennem afdelingen i Singapore havde miskalkuleret gangen i de fremtidige pengebevægelser, hvorved banken mistede 1,3 mia \$ og gik ned.

Fra og med optakten til finanskrisen, der først bryder frem i 2007-08 takket være udsættelserne på grund af den globale undtagelsestilstand, Afghanistan- og Irak-krigene, Israels krige i Libanon og mod Gazastriben samt naturligvis plyndringen af Iraks olieresurser, gav sammenbruddet for Argentinas statslige holdings og for Enron i USA et fingerpeg om, hvad der måtte komme: En finanssektor der udvikler kapitalbevægelser, som er 20-25 gange større end, hvad den faktiske verdensproduktion er "værd", kan kun satse på overvældende og aldeles opblæste foruddiskonteringer, som i sidste instans ville kræve en kapitalistisk verdensøkonomi af daglige eksplosivt tiltagende produktionsinitiativer såvel inden for krigsproduktion som inden for civil produktion (den såkaldte "vækst"). Men med *en meget hurtigere destruktion* af det producerede til følge end, hvad der faktisk er tilfældet, samt med en meget større forbrugerskare end de 3-3,5 milliarder, der er til rådighed (de øvrige 3-4 milliarder af verdens befolkning er enten reservearmé eller overskydende biomasse – se del VIII). Kapitalens nuværende krise skyldes derfor, at verdensøkonomien er blevet udviklet og beregnet med henblik på en verdenskrig samtidigt med, at en verdenskrig ville medføre, at utallige sektorer, der nu er knyttet til civil produktion, måtte gå under og verdensmarkedet stagnere endnu mere.

Derfor vil Kina da også modsætte sig krigsudvidelser pt., indbefattet krige mod de arabiske revolutioner. Og derfor vil revolutionen i Middelhavsområdet lidt efter lidt møde et alliancefrit Kina, alt som vestøkonomierne svækkes og der kun er to mere eller mindre dominerende kapitalkommandoer tilbage, den saudiemiratiske og den kinesiske. Deres interesser vil ikke være sammenfaldende: Den saudiarabiske og emiratiske kapital er knyttet til produktionen af fossil brændstof, der er lige vigtig uanset om der hersker fred eller krig på verdensmarkedet. Den kinesiske kapitalakkumulation er derimod knyttet til den civile forbrugssektor i verden, selvom Kina nu opruster sit militær. Men der er endnu meget lang vej til et kinesisk våbensystem, der kan matche det amerikanske, det russiske eller det franske. Således vil Kina ikke tilhøre de krigsophvirlvende lande de næste 5-10 år (2014-2024?). I den periode kan meget ske, eftersom naturgrundlaget er vigende i Riget i midten, og halvdelen af landets befolkning kun berøres perifert af den accelererede kapitalakkumulation (i øvrigt ligesom Brasilien i disse år, jf. landets konstante strejkesituation). Den relative merværdiproduktion tilvejebragt ved kombinationen af intensiv arbejdskraftsudnyttelse og lange arbejdstider i de teknisk svage sektorer som byggeriet muliggør givetvis, at værdiindholdet falder i flere forbrugsgoder, der dermed også kan konsumeres lokalt af en befolkning med lav realindkomst, men inden økonomien når at få løftet provinsernes landdistrikter og den halve milliard kinesere, der bor her, over i et begyndende forbrugssamfund, vil den aftagende vækst i Vesten for længst have medført faldende eksporttrater for den kinesiske industri. Derfor satser Kinas Kommunistiske Parti og "verdens største diktatur" også på oparbejdelsen af en langt mere omfattende, strategisk-politisk indflydelse i verden, og gerne en indflydelse, der kan overtage de positioner, de gamle imperier har haft (England, Frankrig, USA og Sovjet).

VII.4. Det neokoloniale regime — Murens fald og Den Him-melske Freds Port (Tiananmen) må indtænkes som systemim-manente katalysatorer: De slog de russiske og kinesiske økono-mier ud af de to landes maostalinistiske arv af halvhemmelige statsbureaukratiske privileger for i stedet at genoptage den manager-kapitalisme, som SUKP påbegyndte under Nikita Krustjov efter den XX kongres, 1956, og som Bordiga tænkte på, da han skrev *Struttura economica e sociale della Russia d'oggi*, der blev citeret som et afgørende udgangspunkt for den teori om erhvervsbanden, "Om organisation" præsenterede i 1969. Og verdensmarkedet ventede på et sådant opbrud i 1989, tyve år senere. Så Vesten vandt ikke den Kolde Krig, den blev snarere overrumplet af, at statskapitalismen havde en kapitalistklasse af kinesiske, russiske (og indiske) forvaltere, der kunne lægge pres på statsbureaukratiet til fordel for akkumulationen: Det har været forvaltningsmodellen lige siden Murens fald.⁸⁷ Og kom-promisset mellem statsbureaukrater og erhvervsledere i verden er især kommet til at koste de tidligere kolonier, halvkolonier og mandatområder samt landbefolkningerne i Kina og Rusland dyrt. Det er derfor, at revolutionens knudepunkt kommer til at befinde sig der, hvor det neokoloniale regime krakelerer først. Og det er sket. Det er i Mellemøsten. Neokolonialisme altså, når vi taler om den politisk-økonomiske magt, og senstalinistisk, hvad den forvaltningsmæssige stilart angår, ikke mindst efter indførelsen af den globale undtagelsestilstand i vinteren 2001-2002.

⁸⁷ Naturligvis med magtkampe som den, Putin og chekisterne udkæmpede med energisektorens kapitalister efter, at Boris Jeltsin forlod præsidentpo-sten december 1999, eller som den konflikt, der hele tiden ligger og ulmer inden for de hemmelige forbindelser, der fortsat hersker i det kinesiske diktatur mellem den udøvende magt (partiet) og de kapitalistiske grup-per, der tager sig af planlægningen af infrastruktur, byudvikling og nu oprustning. Disse magtkampe og konflikter går i de to landes statsservile medier under betegnelsen "korruption".

VII.5. Hvorfor dog en "altforkapitalisme"? — Læseren kender nu Jacques Camattes "De la révolution" (1972) og har stiftet bekendtskab med hypotesen om, at *nulpunktet* for den moderne revolution var 1945, da både det slaviske og det tyske proletariat blev båndlagt og underopdelt af de Allieredes politik i krigens sidste to år. Med afsmitninger i Frankrig, Italien og på Balkan i form af stærke, somme tider dominerende stalinistiske partier.

Bordiga mente, at dette var hensigten med måden, hvorpå krigen endte. Derfor blev det ikke til en fred mellem nationer som Versaillesfreden i 1918, men til et forsøg på en verdensopdeling. Selvom denne opdeling var mere fleksibel i begyndelsen, end den blev 3 år senere, da konflikten mellem USSR og USA tog fart, den såkaldt Kolde Krig.

Siden har der været flere kriser med meget få muligheder for at gendanne en revolutionær bevægelse. Højdepunkterne var i 56 (Ungarn), 68 (Frankrig), 69 (Italien og Polen), 71 (Sri Lanka), 77 (Italien igen), 79 (Iran), 89 (Kina, Rusland, Østeuropa). Disse kan ikke kaldes historiske tærskler, snarere så vigtige kriser, at de må inddrages, når kapitalismens udvikling analyseres i al sin brudthed og mangel på "neoliberal" eller "imperial" sammenhæng.

Det er kun ud fra en reformistisk satsning på social-staten eller velfærdsstaten, at der er noget, som er værre end nederlaget i 1945, og det er jo så at få svækket socialstaten.

For enhver teori om revolution må det forblive udviklingen i krigens sidste to år, der indeholder hele forklaringen på udviklingen efter 1945. Og hele udviklingen altså. Dvs. at overgangen fra fascisme til demokrati, fra borgerligt diktatur til socialre-formistisk demokrati kun har kunnet lade sig gøre politisk og statsforvaltningsmæssigt, fordi Anden Verdenskrig havde svæk-ket proletariatet så afgørende, at der siden kun kunne komme nationale arbejderklasser ud af processen. Der er med andre ord ikke noget liberalistisk projekt, højst en liberalistisk høst! Og

det i et meget lille område: Vesteuropa og Nordamerika (plus lidt i Latinamerika). I den forstand er den fusionskapitalisme, der kom ud af 1989 blot kronen på værket. At den reformistiske arbejderbevægelse blev svækket i processen 1945-1968 og dermed tømt for politisk-økonomisk kraft, er faktisk en fordel set ud fra et internationalistisk og revolutionært standpunkt. Det svækker konkurrencen mellem reform og revolution i de afgørende situationer; og det har ikke noget at gøre med en elendighedsteori. - Brasilien, Spanien og Grækenland bliver nok de første steder, hvor dette kan ses tydeligt på det økonomiske eller "klassekampsmæssige" område. Men generelt vil den pauperiserende situation være rådende i Latinamerika, og på Middelhavets tre halvøer (det iberisk-italisk-balkanske område).

1990'erne, hvor antagelserne om "neoliberalisme" tog rigtig fart, var en kedelig periode teorimæssigt set, et tilbageskridt i forhold til 80'ernes teoriarbejde (ikke i forhold til billedkunsten, men nok også i forhold til filmen), men det giver hverken neoliberalisme-postulatet eller den konkurrerende Empire-antagelse nogen økonomikritisk eller historisk berettigelse. Jeg synes det var meget tydeligt, da Brian Holmes skulle forklare sit system under sit andet københavnske foredrag på KUA den 8. maj 2013 betitlet "3 Crises, the 30's, the 70's and to-day" og fremlagde en slags Niklas Luhmann-opstilling med opdelingen i fire båse: "Productive process", "Integrative process", "Global protocols" og "Agents of change".⁸⁸ Holmes havde akkurat de samme problemer, som Luhmann plejede at

88 Jf. < http://brianholmes.files.wordpress.com/2012/06/1st_session.pdf >: "Four Fields of the Secret Life og Waves". Processerne var i flertal i københavnerudgaven af denne forelæsning. Der er desværre fejl i årstal-sangivelserne i pdf-udgaven på hjemmesiden. Det interessante ved Holmes' arbejde i forhold til rene ideologer som Alain Badiou eller Fredric Jameson, er at Holmes har en fornemmelse for de materielle lag i kapitalismen, dvs. det stof, cirkulation og akkumulation er gjort af ("Materiatuur" hos Marx).

have: hvor kommer dynamikken fra, hvor kommer revolutionen fra, når "change" er indarbejdet i modellen og ikke en katastrofe for den? Uden et kapitalbegreb (akkumulationen) og uden en indsigt i den mulige forandring (potentialiteten) havner man blot i den sædvanlige venstrefløjskritik af borgerligheden, der går på, at socialreformisterne er bedre til at forvalte lønarbejdets ekspansion og dermed den "økonomiske vækst" end et borgerligt "snæversyn" med dets "individuelle griskhed" er det. Og det er jo sandt set ud fra et kapitalaffirmativt perspektiv, men det er proletariats overskridende potentialitet i verden ivedkommende.

Der er en britisk historiker, der er ved at finde frem til den samme 1945-forklaring simpelthen ved at følge begivenhederne omkring Østfrontens flytning efter slaget ved Kursk, og menneskenes vandringer i krigens sidste år. Aftalerne i Teheran, Yalta, Potsdam indbefattet: Keith Lowe, *Savage Continent – Europe in the Aftermath of World War II*, London: Viking, 2012. Bl.a. kapitel 20, "Europe in Microcosm: Yugoslavia" bør fremhæves og ikke mindst kapitlets konklusion: "Yugoslavia as a Symbol of Pan-European Violence" (s.262-265).⁸⁹

Men, og det er vigtigt: Til gengæld for at kunne "holde Europa" og især reducere de to store revolutionære proletariater fra 1917-1921, det tyske og det slaviske, så måtte der gives efter i det koloniale. Heraf alle de franske nederlag (Indokina, Algeriet), de britiske opgivelser i kaos (Indien-Pakistan), de amerikanske forsøg på erstatning (Indokina, Indonesien,

89 I en ellers rosende anmeldelse af den franske oversættelse skriver historikeren Christian Ingrao (*Le Monde* 3-05-2013), at Lowe ikke i tilstrækkelig grad analyserer *overgangene* fra racistske og fascistiske lokaldiktaturer før 1945 til de "konvulsive" processer, der efter 1945 førte til stalinistiske regimer, og nævner i den forbindelse det rumænske tilfælde, som måske da også er det mest indgroede i sin nationale historie...

Filippinerne, Mellem- og Latinamerika, Congo og Mellemøsten) samt den gradvise støtte til stødpudestater som eksempelvis Nicaragua, Columbia, Sydafrika, Israel, Saudi-Arabien, Emiratene, Tyrkiet og i begyndelsen efter krigen også Portugal, Spanien, Grækenland og Iran. Der er fortsat ikke noget "nyt" liberalistisk projekt i alt dette, jf. oliens plads igennem hele den økonomiske historie efter 1945 lige siden interventionerne begyndte i Iran mod Mossadegh, 1953, og frem til Irak 2003. Og det meste af den meget, meget langsomme integration i et varemærked, der foregår i ekskolonierne nu, dvs. de sidste 10-12 år, skyldes, at tidligere subalterne områder som Kina, Indien eller Brasilien er blevet mellemhandlerkapitalismer med egne kapitalakkumulationsprojekter og derfor skaffer sig miniimperier, som det kinesiske i Afrika. Disse miniimperier slippes dog ikke ind i noget alneoliberalistisk marked, mere end de afrikanske lande bliver det, som er underlagt resten af de franske kapitalinteresser. Så verdenskapsitalismen er ikke nyliberalistisk; det eneste eventuelt "liberalistiske" er svækelsen af socialstaten i Vesten samt forsøget på at harmonisere et "indre marked" i Europa og snart også i Nordamerika (jf. overenskomsten mellem Canada og EU i slutningen af oktober 2013). Det er så det marked, Ukraine, Tyrkiet og Serbien gerne vil ind i.

Naturødelæggelserne er heller ikke de neoliberales privilegium: De største naturudpininger i verden skyldes den tidl. sovjetiske statskapitalisme og befinder sig i områderne fra det Kaspiske hav til den kinesiske grænse i Sinkiang med centrum omkring Aralsøerne. De ødelæggelser blev forberedt og skabt længe før, at nogen neoliberalistisk Chicago-guru havde salvet Pinochet.

Heller ikke det bosætterhelvede, som staten Israel har villet udsætte den palæstinensiske befolkning for på Vestbredden, har noget at gøre med liberalisme. Tværtimod vrimler det med statssubsidier i denne sag om ranet jordrente, bevæbnede

"civilister" og generaliseret tvang. Den bedste forklaring er de militære gevinster for staten Israel og nok også for den globale kontrarevolution: Ved at indpode absolut loyale enheder af statsafhængige "jøder" blandt de oprørske arabere, får enhver palæstinensisk politisk base meget svært ved at konstituere sig selv som autonomt hovedkvarter;⁹⁰ det kan kun ske i absolut afhængighed af statens Israel og dens bosætter-*rackets*. Den tvang, denne afhængighed medfører, udgør en konstant provokation mod alle befolkninger i verden, men naturligvis især mod palæstinenserne nabobefolkninger, hvormed palæstinenserne i øvrigt er langt mere indgiftede og beslægtede end israelerne er det med de nykonverterede amerikanske og russiske jøder, der udgør bosætternes hovedfalanks. Og eftersom de arabiske befolkninger bliver mere og mere revolutionære, så kan staten Israel kun skruer op for sine provokationer med nye bosættelser i de besatte områder og for terroren mod civilbefolkningen i Gaza. For før eller senere skal den arabiske revolution ledes over i en krig mod Israel for at undgå, at den arabiske revolution finder sammen med opstandene i Tyrkiet, Bulgarien, Grækenland, Spanien, Brasilien, Chile, Bosnien, Ukraine og hvad der ellers må komme. Det er Israels eneste "kald": stødpude for at undgå en samlet arabisk revolution. *Fra messianisk, udvalgt folk til verdenskapsitalens politihund.*

Så fortsat: kapitalen over for revolutionen, med kontrarevolutionen som politisk dagsorden, især når den kan omformuleres. Den har måske, måske ikke nogen "global protokol", for nu at tale inden for Brian Holmes' system. Den er nemlig nok især et netværk af begivenheder, hvor mange

90 Der er således megen geopolitik i, hvad der er foregået de sidste mange år i Mellemøsten, faktisk fra og med den iranske revolution 1979: At undgå etableringen af kosmopolitiske centre for diskussion og kritik i Teheran, Beirut, Østjerusalem, Cairo, Aleppo eller Mosul. Istanbul er i dag sidste tilflugtssted; langt fra revolutionerne, men alligevel under fortsat pres.

begivenheder ikke kan styres, kun undertrykkes. I dag: Cairo, Aleppo og Gaza; i morgen Madrid ud fra de tyrkisk lignende love, der er blevet vedtaget mod “forsamlingsfriheden”. I dag, den 19. juli 2014, mens jeg endnu skriver på bogen, går vandene højt i Paris,⁹¹ fordi byens politipræfekt har nedlagt forbud mod demonstrationer til fordel for Gaza; angiveligt fordi præfekturet er bange for, at grupper af de forsamlede demonstranter – eksempelvis forhenværende maghrebiniere – skulle give sig til at angribe synagoger. Den teokratiske dimension i den verserende revolution udgør nok det eneste *systematiske* vilkår for enhver krise- og revolutionsanalyse i dag.

VII.6. Netop, eller Den 5. Februar 2014 — Det teokratiske moment er lige så kompliceret som det arbejderklasse-mæssige: Hvad er mest nationaliseret i dag? Kirken eller klassen?

Er resterne af det kirkelige lige så indskrevet i den politiske økonomis nødvendighed som resterne af arbejderbevægelsen? Og har – ud fra revolutionens perspektiv – de tilsyneladende ekstra-nødvendige, men derfor ikke materielt frisatte kampe om magten (eksempelvis mellem hæren og moskeen i Ægypten) nogen betydning for afviklingen af pengeøkonomien og dermed afskaffelsen af den materielle elendighed i verden?

Generelt er det alment subjektive noget, der kan vise sig gennem en konflikt, så at sige tvinges frem, såfremt vi tager udgangspunkt i potentialiteten som en mere bunden nødvendighed og ikke som et “åbent” mulighedernes rige. Det sker ikke, når man vælger mellem to teokratier: På den ene side det, der bygger på pagten mellem den ortodokse kirke og de tidlige chekister i Rusland med samt deres allierede i det

91 Jf. “Propalestiniens et pro-israéliens interdits de manif samedi à Paris” [Propalæstiniensere og proisraelerne har forbud mod demonstration lørdag i Paris], in: *Libération*, 19-07-2014, s.15.

teokratiske Iran og i det islamistiske Hezbollah, og på den anden side teokratierne i Saudi-Arabien, i Emiraterne og i Tyrkiet mere eller mindre støttet af deres amerikanske allierede,⁹² men med en masse mere eller mindre neutrale parter indimellem: Kina og Indien som lidt neutrale, Tyskland, Brasilien og Sydafrika som lidt mere osv. Det kunne se ud som om gensidig svækkelse “teokrati-imperialisterne” imellem, er at foretrække, såfremt der skal vise sig en fjerde part, der hverken er sovset ind i det ene eller i det andet teokrati, og som heller ikke venter på andre fordele, som halv- og helneutralisterne gør. Men den gensidige svækkelse sker på den syriske (og nordirakiske) civilbefolknings bekostning. Pt. var den fjerde part, der er dukket op, Islamisk Stat, ikke noget at vente på: Den kom af med afhængighedssovsen i juni 2014 (afhængig til begge sider (både af Damaskus og af Riyadh/Ankara), og besejret en kort stund af Aleppo-kommunens tropper i januar 014), men skruede op for teokratiet. Rundet af de sunnimuslimske teokratier, armeret og finansieret ved overtagelse af det amerikanske arsenal af våben og penge i Irak, forekommer IS (ikke at forveksle med IS = *Internationale Situationniste*) atter at udgøre et autonomiseret monster, ligesom Saddam Hussein-, Ben Ali-, Assad-, Mubarak-, Maliki-regimerne viste sig at være. Til og med tilsat et element af pan-sunni, der kan agere som erstatningspanarabisme, så længe en rigtig panarabisme ikke har kunnet skære igennem olie-

92 Vi taler kun om “teokratier fra oven”, ikke de meget eventuelle “teokratier fra neden”, der interesserede Taubes og fortsat interesserer Agamben. Og hvad angår de nævnte, “reelt eksisterende teokratier”, så er den syriske borgerkrigs erfaringer meget tydelige: Der er ingen teokratier, der er mere til gud end til magt, statsmagt, nationaldemokratisk eller despotisk, uanset. De iranske frivillige, der dør for at redde Assadregimet i Damaskus, et regime uden slør og uden enhedsislamisme, er først og fremmest religiøse nationalister, ligesom de japanske selvmordspiloter var det. Og deres sjæl er garanteret den iranske stats himmerige, dvs. et af disse sørgelige og hjemmestrikkede gravmæler, som findes i omegnen af Khomeinis mausoleum.

pengene og deres opretholdelse af det postkoloniale helvede, Frankrig, England, USA og Rusland har skabt i Mellemøsten med Netanyahu/Liebermans Israel som fast bidragsyder til vandingen af den arabiske sump. Jf. den israelske regerings indsats for at få USA til at støtte indsættelsen af militærets Al-Sisi i stedet for moskeens Morsi.

Det svageste af de to hovedteokratier kan være svært at placere: Det er nok det putin-khamenei'ske, eftersom det russiske våbensystem er robust, men lavdigitalt og langsomt, mens Iran ikke har været i stand til at lave sit eget endnu. Og det er måske, måske, en fordel for gnidningsmodstanden i verdens proletariat, at den svage part vinder, den part der ikke har kræfter til at udnytte sine gevinster maksimalt. Såfremt altså den svage part afløses af en mere opløst situation, hvor de revolutionære kan komme til. For modsat vil den svage part, der ikke har adgang til sofistikeret kontrol med situationen eller til hurtig intervention, hvorved der ikke lides mange tab (drone-interventioner f.eks.), være tilbøjelig til at gå eksterminatorisk og lemlæstende til værks for at skabe rædsel og udrydde modstanderne fysisk – jf. Assadbrødrenes omfattende terror mod civile (med hospitaler og beboelse som hovedmål for bombningerne af Aleppo fra december 2013 til nu). Det svækker radikalt enhver mulighed for, at der siden kan dukke en modstand op, hvorpå der kan bygges en revolutionær bevægelse, der er i stand til at håndhæve en lokal selvstændighed samt forbinde sig til andre lignende bevægelser i Mellemøsten, i Middelhavet, i Brasilien, i verden. Derfor er en satsning, selv en minimal, på den svage part, nok et selvmål for enhver revolution, der gerne vil kunne starte med et ikke totalt mishandlet, skamferet, udslidt mandskab.

Kontrarevolutionens succeshistorie i Anden Verdenskrig var givetvis eksterminationen af jøder, polakker, russere og tyskere. Det var måske formålet med det hele: at tynde ud i proletariatet som potentiale. Og dette område fra Uralbjergene til Rhinlandet over Polen havde jo været arnestedet for revolu-

tionen og de dertil knyttede polske krige i 3 år (1917-1920). Og splittelsen af den tyske arbejderklasse mellem øst og vest blev givetvis følt som et vigtigt modtræk af de Allierede, hvad Bordiga understregede ved flere lejligheder i internationalisternes første efterkrigstidsskrift *Prometeo*.

På den anden side så forekommer den sofistikerede, teknologisk langt stærkere, om end gældsatte og uselvstændige imperialisme, USA, ikke at kunne etablere de "retsimperialistiske" løsninger, vi så begyndelsen på i Kosova for 15 år siden. Jf. de første to numre af *Hæfter for Gæstfrihed* (2000 og 2001). Og jeg ved godt, at alle efter den Kolde Krigs ophør var interesserede i at underopdele Jugoslavien, der havde den mest funktionsdygtige statskapitalistiske økonomi i Øst. Jugoslavien ville have kunnet blive Europas (mini)Kina i løbet af 90'erne, når først omlægningerne efter Sovjetunionens sammenbrud var faldet på plads. Kun Frankrig (ledet af den meget militærssystembevidste præsident François Mitterrand) og Rusland så den jugoslaviske part som en mulighed, mens Tyskland og Italien atter ønskede at splitte landet, som de gjorde i 1940'erne, og USA og England ikke havde nogen politik over for de to andre aktørgrupper. Retsimperialistiske løsninger blev der ikke mange af i 1990'erne: hverken i Libanon, i Palæstina, i Irak, i Somalia eller i Afghanistan. Måske i Øst-Timor 1999 efter meget lang tids international tøven, og timorianernes udvisning af overfromtålmodighed i 25 år.

Opdelingen af Bosnien-Herzegovina med 40% af landet til de 28% serbere var vel udtryk for eftergivenhed over for russerne og resten af den ex-jugoslaviske hær: Uden noget retsopgør med de ca. 15.000 medlemmer af Mladics bander. Efter 1992 var den jugoslaviske hær gået i opløsning, og man fornemmer af Daytondokumenterne, at Albright og Clinton ikke orkede at gennemføre en lang og sej undersøgelse af det eks-jugoslaviske, oprindeligt meget store militærapparat med dertil hørende afvæbning af de forskellige mere eller mindre gangsteragtige bander (sådan som det var sket med Wehrmacht

og SS i 1945), der efter 1995 – dvs. efter Srebrenica - endda havde den største interesse i at undgå retsforfølgelse. Så de efterfølgende 19 års forsumpning af jugoslaviske kerneområder som Serbien og Bosnien-Herzegovina i korrupsion og kriminalitet var nok en mulighed, der blev taget med i betragtning. (Miterrand trådte tilbage i maj 1995, og (ny)gaullisterne under Chirac førte ikke politik med udgangspunkt i Balkans stabilitet og en Vest-Øst-splittelse, men ud fra en Vest-Vest-splittelse mellem Europa på den ene side (Rusland og Maghreb-landene indbefattet) og USA-England på den anden).

Det er derfor meget vigtigt at forstå, hvad der begyndte i Tuzla 5. februar 2014 og hurtigt spredte sig til Serajevo, Mostar og de øvrige byer i Føderationen Bosnien-Herzegovina: en opstand mod korrupsion og etnisk opdeling, dvs. en økonomisk og politisk revolte mod hele den konstruktion, som borgerkrigspartierne havde tilstræbt ud fra deres forskellige interesser og som på en måde var blevet accepteret og kronet i Dayton. 5. Februar 014 var en opstand mod både historien og ideen om en oprindelig religiøs eller national identitet, der skal genindføres eller genopfindes. Det var atter en begyndelse på en internationalistisk bevægelse, og den udgør kernen i den nuværende bevægelses potentialitet. Tuzla og Serajevo efter de hidtidige højdepunkter mod enhver politisering af etnisk deling: Madrid, Homs og Aleppo.

VIII

I stedet for en konklusion: Kunstnerisk forskning og beredskab

“Le monde ne vaut que par les extrêmes et ne dure que par les moyens”

[Verden har kun gyldighed ved yderpunkterne og varer kun ved middelejerne]

Paul Valéry⁹³

VIII.1. Det åbne eller kunstskolens primat. På vej mod et opsamlende skema som afslutning på bogen — Det er ikke noget tilfælde, at den sidste del af bogen ender med en skematisk model, hvor to akser krydser hinanden. Der er en akse, der forbinder det partiske standpunkt med avantgarden og dens udstillinger, og en akse, der forbinder kunstskolen med barrikaden, og de to akser giver så plads for meget af det, denne bog har undersøgt. Den første akse er Marinettis, Boccionis og Malevic' akse, dvs. den politiske kunstteori fra det 20. århundredes begyndelse. Den anden er vor samtids, dvs. den politiske kunstteori fra det

93 *Œuvres*, édition Pléiade, vol.II, s.575. - Per Aage Brandt har i mail til mig foreslået den “frække” oversættelse: “Kun verdens ekstremer er noget værd, men kun dens middelejerne bevarer den”. Citatet indleder Karl Löwiths formidable alderdomsværk *Paul Valéry – Grundzüge seines philosophischen Denkens*, Vanderhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1971. Det er hentet fra Valéry's Cahier B (fra 1910), og det fortsætter på en mere eksplicit måde efter et linjeskift: “Il ne vaut que par les ultras et ne dure que par les modérés.” [Den har kun gyldighed ved de yderliggående og varer kun ved de moderate]. Ibid.

21. århundredes begyndelse. At der kan være så stor forskel på avantgardens udstilling og aktivismens barrikadestilling skyldes ikke kun de historiske forskydninger bort fra det akademisk-professorale til *værksteder for tekst og billeder*, som Maj 68 fik igangsat. Det skyldes også måden, hvorpå ideer og billeder hænger sammen. Passagen fra *eidos* til *eikon* er ikke indlysende. Allerede Ernst Cassirer gjorde opmærksom på idealernes afspejlende indvirkning på denne passage, selvom hans indvendinger givetvis var partsindlæg, eftersom idealet ikke behøver at være værdibåret, men kan nøjes med projektionen af en intention.⁹⁴ I forlængelse af Emil Lasks og Gianni Carchias arbejder på dette punkt kan førnævnte passage som allerede antydnet knyttes til slippet mellem kategorier og kategoriløshed, et slip Agamben har søgt at artikulere i sin lille, men fundamentale bog om åbenhed, *L'aperto – L'uomo e l'animale*, [Det åbne – Mennesket og dyret],⁹⁵ Torino: Bollati Boringhieri, Torino, 2002, som udkom i forlængelse af den allerede omtalte bog om "arkivet og vidnet", *Resterne fra Auschwitz* (1998).⁹⁶ At undersøgelsen af det åbne og dermed af det ekstrakategoriales mulighedsbetingelser så lydefrit kunne følge *Resterne fra Auschwitz*, skyldes sidstnævnte bogs kortlægning af subjektivitetssvækkelsen, hvor subjektivering analyseres ud fra afsjektivering (se "Oplæg til mere", afsnit 2)

94 Jf. Ernst Cassirer, "Eidos und Eidolon – Das Problem des Schönen und der Kunst in Platons Dialogen", fra 1924, nu in: *Aufsätze und kleine Schriften (1922-1926)*, Felix Meiner, Hamburg, 2003.

95 *All'aperto* betyder også "i fri luft", jf. "piscina all'aperto", friluftsbad. Det modsatte af *aperto* er hhv. *chiuso*, lukket, og *nascosto*, gemt eller skjult. For at kunne nuancere åbningsgraden, benyttede Carchia sig i øvrigt ofte af *dischiuso*, oplukket, der strækker sig fra "på klem" til "udfoldet". "Det åbne værk" kan således netop være på klem eller mere udfoldet, men nok aldrig stå på "vid gab".

96 Jf. skemaets forsøg på en semantisk indkredsning af netop arkivet og vidnesbyrdet. De hypotetiske felter er anbragt mellem parentes.

Kunstskolens gradvise skift fra mesterlærers akademiprofessor til den kollektive drøftelse af kunstneriske projekter i værksteder eller laboratorier står i et dybt konceptuelt ledtog med det integrerede forhold mellem teori og form og med hvordan dette forhold manifesterer sig i eksperimentet og i eksperimentets konfrontation med omgivelserne. Kort fortalt er der lige så megen kritisk potentialitet i traditionen som i revolutionen. Det kritiske potentiale i traditionen knytter sig til spørgsmålet om en given praksis' oprindelse og til dens videregivelse gennem de teknologiske fornyelser, som Heidegger i sin tid forbandt med den yderste "fare" for netop tab af oprindelighed.⁹⁷ Det kritiske potentiale i revolutionen består så ikke blot i bruddet med hele dette spørgsmål om oprindelighed og tekniske fornyelser, men i projektets autonomisering som en immanent kraft, der endnu ikke har noget hjemsted, der kan sammenlignes med traditionens hjemsted i oprindelsen. Ja måske – f.eks. ifølge Deleuze og Guattari – heller ikke har behov for at høre til noget hjem overhovedet, hverken til teknik eller emne,⁹⁸ hverken til friheden eller nødvendigheden, hverken til det subjektive eller det objektive, hverken til kunsten eller til ikke-kunsten. Så når kunstskolen kan kombinere det artificielle med modtagelighed som sådan, indtryk med udtryk uanset form samt ikke mindst værket med værkløsheden (jf. det ørkesløse hos Maurice Blanchot og Jan Bäcklund),⁹⁹ så fremstår kunstskolen som den middelev, hvorpå en institutionel organisation af begge slags potentialiteter, såvel traditionens som revolutionens, kan opholde sig.

97 Jf. bl.a. Martin Heidegger, "Die Frage nach der Technik", in: *Vorträge und Aufsätze*, Neske, Pfullingen, 1954. (Der er både en dansk og en norsk oversættelse).

98 Det ville være nyttigt på et tidspunkt at søge at få indkredset hvilken slags feltarbejde, der er karakteristisk for de kunstneriske forskere. Indtil nu synes jeg, det har virket velfokuseret og lavrhizomiserende.

99 Jf. JB, *Værket, det sublime og det ørkesløse*, *Særtryk* nr. 3, København: Det kgl. danske Kunsthakademi, 1993.

I et tidligt futuristisk manifest foreslog billedkunstneren Enrico Prampolini i 1913, umiddelbart efter at have forladt Kunstakademiet i Rom, at det italienske luftvåben bombarderede kunstakademierne.¹⁰⁰ Kunstakademierne var altså en slags hovedfjende for kunstavantgarden, hvad der i forbindelse med revolutionerne i Rusland og Tyskland medførte dannelsen af alternative kunsthøjskoler, der på mange måder foruddiskonterede de idealer, Maj 68's oprørere siden kæmpede for; jeg tænker især på suprematisternes skole i Vitebsk og på Bauhaus i Weimar. At den futuristiske avantgarde kunne opfatte sig selv som allieret med militærets luftvåben, siger ikke så lidt om det partimæssige ved denne avantgarde samt om dens satsning på samarbejde med etablerede organisationer...

Det, der karakteriserer samtidens kunsthøjskole som institution, er imidlertid i meget mindre grad et samarbejde med politiske, militære eller kommercielle organisationer. Det er snarere kunsthøjskolens primat, der må fremhæves og forfægtes i dag; et primat staten somme tider tenderer mod at ville tøjle ved at centralisere og/eller entreprenurisere skolens ledelse til erstatning for mesterlærerens tabte autoritet. Men det åbne i kunsthøjskolen lader sig ikke styre; dertil er dets ledtog med barrikaden blevet for indlejret konceptuelt og nødvendigt som pædagogisk indstilling.

At arbejdet på værksteder, i klasser og på kurser nu tælles i points i Vestens kunsthøjskoler, gør ikke afbræk i det åbne: Talformaliseringen muliggør en ganske vist digitaliseret og dermed kontrollerbar, men ikke desto mindre afgørende

100 "Lad os bombe akademierne, det sidste pacifistiske tilholdssted": Manifestet er henvendt til de nationalistiske kunstnere, "fortidsdyrkere", der "opretholder deres kunsts karaktertræk inden for traditionen". Teksten blev først offentliggjort i *Il fronte interno* den 1. februar 1918. Den danske oversættelse bringes i den af Mikkel Bolt redigerede Manifest-antologi, som udkommer på forlaget Klim denne vinter. Den indeholder samtlige vigtige futuristiske manifeste bortset fra dem, der vedrører den futuristiske musik.

globalisering af de fælles anliggender, eftersom de kunststuderende derved mere ubesværet kan nå at indskrive sig ved flere kunsthøjskoler i verden end det var tilfældet, da fagligheden var personliggjort, national og genrebundet.

VIII.2. Det akutte og løsningernes pression ———

VIII.2.a. Dialog med andre forsøg inden for kunstnerisk forskning
 En syntese over den nuværende situation for kunstnerisk forskning kræver inddragelse af de øvrige arbejder inden for feltet. Vigtige er indretningerne af de teoretiske satsninger på *DOKUMENTA* (13) i Kassel og måske endnu mere på Arkitekturbiennalen 2013 "Commun Ground" i Venezia: Her fornemmer man, at en kunstnerisk forskning mere og mere bliver *en bunden opgave* inden for arkitektur og urbanistik. Tiden med utopistiske "tag selv"-borde forekom at være ophørt, når man ser bort fra den danske pavillon med det grønlandske megaprojekt. Så meget havde med de forhåndenværende søms urbanistik at gøre og var mere byomlægning end byudvikling. Derfor dominerede nødløsningerne også med den amerikanske pavillon som et helt arkiv over sådanne nødløsninger, og der var meget få modeller og planarbejder, der privilegerede statsinterventioner. Dette skyldtes ikke eftergivenhed over for de i dag især forhenværende "neoliberalistiske" fristelser, men skete ud fra en skepsis over for centraliseret finansiel styring overhovedet, dvs. over for finansieringsselskabers deltagelse i projekterne... Skulle Biennalens angiveligt republikanske "Commun Ground" styres af noget, måtte det være af en tværgående tilpasningsdygtighed på alle niveauer af en arkitektonisk byforståelse. Ikke opportunisme eller marked, men løbende reparationer med henblik på, at så mange som muligt kan klare sig i det urbane rum.¹⁰¹ Dette

101 Jf. den japanske pavillons tema "Architecture. Possible here? Home-for-All" på 13. Mostra Internazionale di Architettura, Venezia 29-08 11

udgør en slags forberedelse til det beredskab, den *kvantitative humanisme* må kræve, jeg præsenterede i min *Globalæstetik* (2007). Det er en kompliceret brøk, der må opløses i sine materielle og demografiske elementer: den har fri indvandring i tælleren og de rådende byrum i nævneren. Jf. her også det militære spørgsmåls betydning for nationalstaternes overlevelse, som udgjorde indholdet i den israelske pavillon:¹⁰² At den nævnte brøk har så store vanskeligheder med at få opstillet den nødvendige ligning, skyldes udelukkende kombinationen nationalstat og militær, som førnævnte pavillon tematiserede.¹⁰³ Byen udgør fortsat kilden til menneskenes "bedre" potentialitet, hvad modtagelighed angår. Den dag jordrenten afskaffes, kan dog meget blive anderledes, hvad den geografiske organisationen af en sådan modtagelighed angår.

VIII.2.b. *Situationen for verdens befolkning*

I det store og hele kan verdens befolkning opdeles i tre blokke:

Blok A. Byerne, især de store: Den første tredjedel af verdens befolkning omfatter de velbeslåede og deres kæmpestore omegn af afhængige medarbejdere. De bor især i byerne, har jobs i stillinger, der holder over tre år, samt opfatter stat og kommunen som instanser, der sikrer infrastruktur, vand i hanerne, elektricitet. Undtaget herfra er mange afrikanske byer og en del asiatiske (se Blok C hvad slumbyerne angår).

25-11-2012. Det er kuratorerne, der understregede, indsatte spørgsmålstegn og versal ved All. - Udgangspunktet for denne bevidsthedsomlægning var "The Great East Japan Earthquake", marts 2011.

¹⁰² Den paradisk-dissidente udstilling "aircraft carrier" i den israelske pavillon behandlede opløsningen af den israelske velfærdsstat, militariseringens problemet og israelske kitschgenstande for turister af to slags...

¹⁰³ Arkitekturbiennalens Arsenale-del satsede derfor på stordrift i stedet for på nationer: hvert territorium og hvert individ kan bruges i det globaldemokratiske projekt etc.

Blok B. Landdistrikter med agrar produktion: Den anden tredjedel omfatter de landbrugsbeskæftigede. På grund af monokulturernes dominans i store dele af afrikansk og latinamerikansk landbrug opløses brugs mønstrene fra førhen og landkommuner og landsbyer med dem. Monokultur medfører afhængighed af banklån, kemisk gødning, transport og marked, hvorfor jordrenten også dér bliver det akutte spørgsmål, som den blev i Vesten (1700 og 1800-tallet) med landbrugsreformerne i forbindelse med afviklingen af de feudale rets- og brugsforhold. Der gives endnu eksempler på integreret landbrug med flere afgrøder til "lokalt" forbrug. At befolkningsandelen i landdistrikterne fortsat er så stor, skyldes de restriktive kinesiske bestemmelser om indenlandsk migration, der bevirker, at 600 millioner mennesker fortsat bor og arbejder i Kinas landdistrikter.

Blok C omfatter resten. Den er i bevægelse fra baglandet til forstaden. Arbejds- og pengeløs og/eller på flugt. Mest det første. Den holder til i flygtningestrømme, lejre og slumbyer, ikke mindst de afrikanske. Bortvisninger, *evictions* og deportationer er dens lod; slavearbejde, kriminalitet og prostitution dens "løsninger". - Det er lønarbejdets "reservearmé", Marx beskæftigede sig med i sin politiske økonomi, som i dag er så omfattende, at størstedelen af denne "hær" er overflødig. Ikke engang en del af et økonomisk beredskab, som de arbejdsløse og prekære er det i Vestens og Asiens byer. Kun overladt til den kranke skæbne, at enhver beskæftigelse, restens folk måtte finde, vil bygge på en radikal krænkelser af deres humanitet og dermed af arten som sådan: Heraf den *antropologiske* dimension i enhver globalæstetik, der identificerer det globale med planetens befolkning.

VIII.2.c.

Det er nu min antagelse, at når kunstnerisk forskning fremstår som en erkendelsesmæssig mulighed for kulturerne i verden, så skyldes det, at den nævnte opdeling i de tre befolkningsblokke tilskynder til at opgive en anden opdeling, nemlig den

af de hidtidige faglige selvforståelser, dvs. *grosso modo*: kunst, videnskab og filosofi. I stedet fremstår *det opsøgende* som den vigtigste modus for at tilbagelægge kulturforbrugernes offentlighed, der hører hjemme i Blok A's befolkning. Finanskrisen og de arabiske revolutioner slår verdensmenet op på vid gab og muliggør derfor uprøvede felter for interventioner, der kræver undersøgelser og begrundelser. Disse undersøgelser og begrundelser har med *globalæstetik* at gøre. For selvom krisen og revolutionerne tilskynder de politiske systemer til at opdatere, men samtidig styrke kendte og prøvede magtinstanser som hæren og kirken/moskeen, så har *det åbne* i den nuværende verdenssituation fortsat hele sin appel. Men det er en appel, der kræver udfoldelse og tydeliggørelse.

Den visuelle undersøgelse er imidlertid ikke noget militært medie, selvom resultaterne af en sådan undersøgelse kan komme til at figurere på en barrikade, ja deltage i oparbejdelsen af en bred forståelse for barrikadens anliggende, som Mosireen-folkene har gjort det i Ægypten med deres alternative og opsøgende menigmandsjournalistik og -videoer. Men den er en del af den fødselshjælp, enhver kunstnerisk forskning må forsøge at levere verdenskrisens udsatte dele i Blok B og C: Det er befolkninger, der er lænket til stærkt klassedelte samfund, hvor de organisationer, der er dukket op helt uden for hærene og kirkerne/moskeerne, hidtil har haft meget vanskelige vilkår. Landene i den postkoloniale verden har ofte søgt at imitere dele af den vestlige historie, især nationen, den stående hær og demokratiet. Det nationale demokratis politisk-økonomiske apparat til reproduktion, vedligeholdelse og uddannelse af hjemmefødt arbejdskraft har langt de fleste af de postkoloniale kontinenters lande måttet være foruden. Dvs. at disse kontinenters lande ikke har opnået den samme grad af nationalisering af de lokale arbejderklasser, som vi kender fra de fleste af Vestens lande, ikke mindst de fyrsteprotestantiske. Den verdensfølelse eller internationalisme, der kendetegnede Europas arbejderklasser i halvfems år, 1848-1937, muliggør i dag lige dele udsyn

og manipulation for befolkningerne i de postkoloniale lande: Udsynet manifesterer sig som migrationsbevægelser, mens manipulationen dominerer de lokale offentligheders medier helt og aldeles. Den kunstneriske forsknings opgave bliver at uddybe og tydeliggøre kløften mellem udsyn og manipulation.

VIII.3. Det strukturelle og de udadvendte stillinger ———

VIII.3.a.

En politisk positionering af den kunstneriske intention forekommer at være mere og mere udbredt, jf. den selvforståelse som "artist and activist", vi alt oftere møder. Betegnelsen "artist, activist and teacher" burde kunne udgøre en måske endnu mere åben positionering, i øvrigt aldeles i Fr. Schillers ånd. "Artist, activist and researcher" bør naturligvis også kunne sammenføres i en kunstnerskikkelse. Spørgsmålet er så, hvad indebærer tilstedeværelsen af denne konglomeratprofil, af denne polyvalente metakunstner for kunstinstitutionerne? En sådan udvidet betegnelse af kunstneridentiteten og især af kunstneraktiviteten kan ikke undgå at få følger for bestemmelsen af de institutioner, hvori den "udvidede kunstner" ligger sin arbejdsindsats.

Det er min hypotese her, at denne udvidelse er med til at muliggøre et felt for "kunstnerisk forskning". Ikke angive forskningsemner, men fremme muligheden af at drøfte nogle åbne modaliteter for forskning (der unddrager sig ideologierne om ytringsfrihed og økonomisk nødvendighed) samt udpege nogle overordnede ordensregimer og funktioner, hvori et sådant udvidet kunstnerengagement kan indgå. Det er en sådan udpegning, denne bog har villet bidrage med.

VIII.3.b. Et skema for politisk kunstteori og for kunstnerisk forskning/aktivitet

Skemaet skal indkredse fire organisationsformer og skitsere fire definitioner med henblik på at åbne for mellemrummene

imellem dem. Det er således de felter, positionerne og institutionerne muliggør, der bliver vigtige for at drøfte den kunstneriske forsknings modaliteter, funktioner og ordens kategorier.

A-gruppen. Organisationerne her (skolen og udstillingen) er ikke opbygget med henblik på at indtage statens position eller at opløse den instituerede magt. Hvis en politisk eller økonomisk opløsningsproces - en subversion - kommer i gang, er det ikke en virkning af det kritiske potentiale, der udfoldes, selvom det måske kan opleves som en "sidegevinst".

A.1 - Skolen er stedet for de studerende,¹⁰⁴ der beskæftiger sig med emner med henblik på at dygtiggøre sig deri i en sådan grad, at de før eller senere vil kunne indtage deres læreres plads. Skolen har med videregivelse af viden og kundskaber at gøre. Skolens studerende er indskrevet i skolen, og deres læringsproces varer længere tid, altid i nogle år. Kontinuitet bliver derfor vigtig, yderligere udbygning af tilegnede kundskaber afgørende.

A.2 - Udstillingen er - sin mulige militære konnotation til trods -¹⁰⁵ stedet, hvortil alle er velkomne, der vil benytte de udstillede genstande og billeder. Afbenyttelsen kan gå fra visuel tilegnelse på afstand af genstanden til forskellige former for samvirke med genstandene. *Det åbne* ved udstillingen medfører, at fortolkningen af det udstillede bliver afgørende. Åbenheden kan imidlertid også være udstillingens eget koncept, så det åbne ved udstillingen ikke kun er til en situation, der er åben for fortolkning, men også til spørgsmålet om, hvad åbenhed er. B-gruppen. Organisationerne ønsker at indtage statens position

¹⁰⁴ Skole, af græsk: *scho'le*, fritid, lærd syssel.

¹⁰⁵ "Udstilling, [...] om udstillet forpost. I Lindelse Landsbye, hvor Kystmilitsen var paa Benene, bemærkede (vi) spanske Udstillinger paa hiin Side Landsbyen. T. Mørch. *Mit Levnet. II. (1831), s. 79.*" [Fra ODS].

eller at opløse den instituerede magt. Når det sker, er det en virkning af det kritiske potentiale, der udfoldes med henblik på en revolution mod staten.

B.1 - Det politiske parti er den organisationsform, hvis hele opbygning og formål er rettet mod spørgsmålet om magt. Det reformistiske parti ønsker at lave staten om, det reaktionære parti ønsker at gøre staten afhængig af værdier, der anses for varige. Det revolutionære parti ønsker statens opløsning i mindre enheder - kommuner/råd - eller dens nedlæggelse.

B.2 - Barrikaden er den organisationsform,¹⁰⁶ der opstår med henblik på at modstå magt og holde staten ude fra et bestemt område. Barrikadens opbygning og formål er langvarig og kræver oftest våbendragning. Det formål, barrikaden skal tilgodese, er at holde håndhæverne af den instituerede magt hen og gerne vinde over dem, når de angriber. Barrikadens tilblivelse har med opbrud at gøre, men dens fortsatte opretholdelse med kontinuitet og skift. Om barrikadens forbindelse til universets muligheder og dermed til potentialitet, se Jeronimo Voss' arbejde *Eternity through the Stars* (2012) i Orangeriet, dOKUMENTA 13, Kassel.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Barrikade af fransk *barrique* (200 liters tønde).

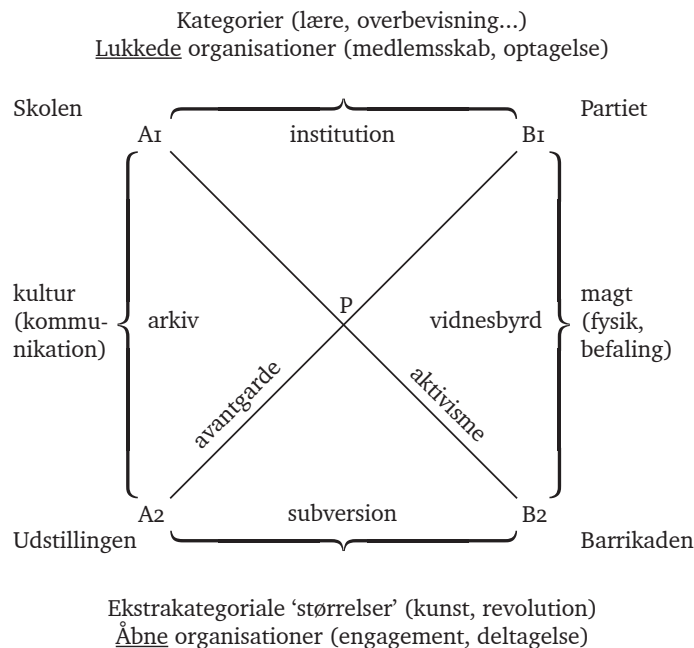
¹⁰⁷ Efter Auguste Blanqui, "L'éternité par les astres", [Evheden ved hjælp af himmellegemerne], in: *Instructions pour une prise d'armes - L'éternité par les astres*, [Anvisninger med henblik på våbendragning - Evigheden ved hjælp af himmellegemerne], Paris: Futur Antérieur, Société encyclopédique française og Editions de la Tête de Feuilles, 1972 (det ældste manuskript er dateret 28. maj 1871 og fra fængselsklippeøen Fort du Taureau; Pariserkommunens sidste barrikader faldt samme dag). Walter Benjamin benyttede bogen i *Passageværket*, hvor spørgsmålet om barrikadens urbanistiske og kulturelle betydning fik en første essayistisk behandling.

A.1 - B.1 = Skolen og det politiske parti er opbyggede med henblik på frembringelse af pædagogiske eller propagandistiske virkninger/indsigter. Teorierne er forskellige i opbygningen af deres argumentation, men begge må satse på en indre sammenhæng mellem tænkning og organisation. Og de kræver begge medlemskab.

A.2 - B.2 = Udstillingen og barrikaden har et plastisk (dvs. form- og teorimæssigt) mellemværende med deres opgave. Praksis er imidlertid forskellig, selvom begge satser på det eksemplariske.

VIII.4 — Grundlæggeren af billedantropologien, kunstteoretikeren Carl Einstein (*Negerplastik*, 1915), deltog aktivt i den spanske borgerkrig på anarkisternes side (CNT/FAI), var medlem af Durruti kolonnen og kæmpede på den aragonesiske front. I den forbindelse publicerede Einstein to tekster i 1936 og 1937, der siden har kunnet læses i den tyske Prudhommeaux-antologi *Bewaffnung des Volkes* (Berlin: Karin Kramer Verlag, 1974): Meget af det, han skriver om livet i kolonnen som fællesskab og “skole”, om “opfyldelsen” af “revolutionens love”, er fortsat aktuelt i dag som subversiv tænkning og praksis. Hovedvanskeligheden bestod dengang som nu i at undgå krigens politik og skabe rum for stillinger, der åbner, udvider og afprøver de anliggender, revolutionen får tydeliggjort. Revolutionens ledtog med potentialitet kræver en opmærksomhed, som forener orientering med sansen for den akutte mulighed, udsynet med fornemmelsen for den afgørende detalje, og korrelationen mellem de individuelle viljeshandlinger med en iværksættelse, der forløser noget i potentialiteten.

KONCEPTUELT-HISTORISK SKEMA FOR ORGANISATIONSFORMER

B1-A2: Avantgarde-selvforståelse

A1-B2: Aktivisme-tydeliggørelse

P: Potentialitet

Navneregister

Tal i *kursiv* henviser til note

- Ackerman, Galia 69
 Adenauer, Konrad 99
 af Edholm, Erik 121
 Agamben, Giorgio 2, 15, 18, 21, 24, 33, 69, 71, 82, 103, 103, 109, 153, 158
 al-Aswany, Alaa 105, 105
 Albright, Madeleine 155
 Allende, Salvador 133
 al-Maliki, Nouri 79
 al-Sisi, Abdel 79, 105f, 154
 Althusser, Louis 101, 126, 128
 Antelme, Robert 14
 Arendt, Hannah 102-103, 142
 Assadbrødrene, Bashar og Maher al-Assad 22, 79f, 79, 154
 Assmannerne, Aleida Assmann, Jan Assmann 131
 Bäcklund, Jan 30, 30, 159
 Badiou, Alain 23f, 133, 148
 Bakunin, Mikhail 85
 Balzac, Honoré de 45, 70
 Barrot, Jean 90, 101, 126
 Bataille, Georges 2, 9, 18-19, 24, 68, 71, 87, 104
 Baudelaire, Charles 129
 Baudrillard, Jean 13, 69, 83, 84, 101, 129, 132
 Bauman, N.E. 76
 Beauvoir, Simone de 102
 Bebel, August 68, 74
 Ben Ali, Zine 40
 Benjamin, Walter 142, 167
 Bernstein, Eduard 51
 Bifo, Berardi, Franco 129
 Blair, Tony 106
 Blanchot, Maurice 14, 14-24, 159
 Blanqui, Auguste 83, 107, 167
 Bloss, Wilhelm 46
 Blum, Léon 22
 Bolloten, Burnett 21
 Bolt, Mikkel 17, 143, 160
 Bongiovanni, Bruno 121
 Borczuk, Albert 90
 Bordiga, Amadeo 35, 35, 38f, 49, 63, 83, 85, 87f, 95, 101, 112, 135, 136, 146f, 155
 Bossuet, Jacques-Bénigne 86
 Bouchet, Dominique 128
 Brandt, Per Aage 74, 138, 157
 Bratt Østergaard, Claus 128
 Breton, André 6, 9, 16, 73, 83
 Brignoni, Serge 73
 Brill, Klaus 94
 Brisset, Claire 27
 Broué, Pierre 41, 92, 92
 Brøgger, Stig 34
 Bukharin, Nikolaj 95, 98, 135f
 Bunzel, Gustav 128
 Byrne, Gerard 72
 Caballero, Largo 90
 Camatte, Fabienne 118
 Camatte, Jacques 3, 5, 18, 35, 39f, 42, 44, 62f, 64, 85, 101, 103, 107, 109, 111, 115, 117f, 121f, 126, 127f, 135, 147
 Campione, Paolo 73
 Carchia, Gianni 29, 31-33, 128, 132, 158, 158
 Carter, Jimmy 22, 100
 Cassirer, Ernst 8, 141, 141, 158, 158
 Castro, Fidel 14
 Cavadini, Nicoletta Ossanna 73
 Cesarano, Giorgio 104, 104, 128
 Char, René 102
 Chiang Kai-shek 23
 Chiaradia, John 82
 Chirac, Jacques 156
 Christiansen, Henning 86
 Churchill, Winston 99
 Cirkinagic, Ismar 95
 Cixous, Hélène 100
 Clinton, Bill 155
 Cockburn, Patrick 79
 Cohen-Levinas, Danielle 104
 Cohn-Bendit, Gabriel og Daniel 93
 Collu, Giorgio 3, 5, 35, 39-40, 42, 44, 64, 101, 103, 104, 107, 135
 Cooper, David 128
 Costello, John 92
 Cotto, Aldo 4, 118
 dalla Costa, Mariarosa 70
 Dangeville, Roger 63, 85, 118, 126
 Daumas, Cécile 68
 Debord, Guy 39, 82, 85, 103f, 107
 De Gaulle, Charles 99
 De Giovanni, Biagio 128
 Delacampagne, Christian 99
 Deleuze, Gilles 84, 159
 Denikin, Anton 91
 Derki, Talal 106
 Diab, Muhamed 28
 di Paola, Furio 132
 Duras, Marguerite 14
 Durruti, Buenaventura 168
 Dylon, Bob 99
 Einstein, Carl 168
 Eisenhower, Dwight 99
 Eisner, Lotte 102

Elster, John *137f*
 Engels, Friedrich *46, 57f, 57, 60f, 67, 74, 85, 121*
 Ernst, Max *73*
 Évrard, Louis *117*
 Fachinelli, Elvio *28*
 Feldman, Allen *11*
 Firestone, Shulamith *100*
 Fortunati, Leopoldina *70*
 Foucault, Michel *66, 68*
 Franco, Francisco *9f, 21, 23, 90, 96*
 Fraser, Ronald *6*
 Freiligrath, Ferdinand *46*
 Frunze, Mikhail *91*
 Fuller, Samuel *83, 102*
 Galbraith, John Kenneth *57*
 Gehlen, Arnold *142*
 Getzler, Israel *75, 77*
 Giacometti, Alberto *73*
 Girard, Mathilde *22*
 Godelier, Maurice *101*
 Gonzales, Diana *28*
 Goya, Francisco *11*
 Gramsci, Antonio *88*
 Granell, Eugenio *10, 67*
 Grillo, Enzo *117f*
 Grovier, Kelly *143*
 Guattari, Félix *28, 84, 129, 159*
 Guérin, Daniel *90*
 Halasa, Malu *11*
 Hansson, Per Albin *97, 137*

Hardt, Michael *88*
 Heidegger, Martin *102, 142, 159, 159*
 Hindsbo, Karin *86*
 Hitler, Adolf *9, 23, 91, 92, 96*
 Ho Chi Minh *17, 23, 31f, 39, 60, 62, 68, 70, 119, 128, 142, 148, 159*
 Holmes, Brian *148, 148, 151*
 Holtzman, Harry *143*
 Hultén, Pontus *100*
 Hussein, Saddam *179, 143, 153*
 Hyppolire, Jean *128*
 Ingrao, Christian *149*
 Irigaray, Luce *100*
 Jameson, Fredric *148*
 Jeltsin, Boris *146*
 Kant, Immanuel *26, 31ff, 71, 71, 82*
 Kautsky, Karl *51, 67, 74*
 Kazan, Elia *45*
 Keynes, John Maynard *97*
 Khamenei, Ali *154*
 Khomeini, Ruhollah *153*
 King, Martin Luther *99*
 Kingsley, Patrick *105*
 Kjørup, Søren *117*
 Kolchak, Alexander *91*
 Lacoue-Labarthe, Philippe *102*
 Larsen, Mihail *117*
 Lask, Emil *26, 30f, 31, 158*

Laugier, Lucien *4, 63*
 Le Bras, Jenna *106*
 Lenin, Vladimir Il'ic *5, 28, 38, 60, 62, 62, 65, 67, 72, 75ff, 81, 85, 91, 95, 121*
 Lieberman, Avigdor *154*
 Liebknecht, Karl *78*
 Lowe, Keith *149, 149*
 Löwith, Karl *102, 142, 157*
 Luhmann, Niklas *148*
 Lukacs, Georg *55, 67*
 Luxemburg, Rosa *61, 67, 74, 78, 92*
 Lyotard, Jean-François *8, 22, 83, 84, 99, 101f, 131f, 141*
 Maffi, Bruno *63, 85, 101*
 Mahfoud, Nawara *11*
 Mailand-Hansen, Chr. *113*
 Makavejev, Dusan *110*
 Makhno, Nestor *91, 93, 98, 121*
 Maler, Henri *114*
 Mao Tse Tung *23, 27, 69, 87*
 Marcuse, Herbert *57, 100, 102*
 Martov, Julius *5, 60, 62, 62, 65, 67, 72, 75ff, 75*
 Marx, Karl *15, 46, 50f, 55-58, 56, 59, 60-63, 66f, 68, 86, 74f, 83, 85, 95, 107-110, 109, 112, 116-120, 117ff, 121f, 123ff, 138, 142, 148, 163*
 Mascolo, Dionys *14f, 14, 18ff*
 Michaelsen, P. *113*
 Millet, Kate *100*
 Mitterrand, François *138, 155f*

Mladic, Ratko *155*
 Molotov, Vyacheslav *92, 97, 135*
 Mondrian, Piet *143*
 Montaldi, Danilo *39, 87-88*
 Moravia, Alberto *102*
 Moro, Aldo *114*
 Morsi, Mohamed *105, 154*
 Mossadegh, Mohammed *150*
 Mubarak, Hosni *40, 79*
 Mussolini, Benito *9, 23, 96*
 Nancy, Jean-Luc *21f, 99, 102, 103f*
 Nasser, Gamal Abdel *137*
 Nefer Olsen, Kasper *142*
 Negri, Antonio *88, 118*
 Negrín, Juan *42*
 Nehru, Jawaharlal *87, 135*
 Netanyahu, Benjamin *154*
 Nietzsche, Friedrich *19*
 Nin, Andreu *41, 67, 90*
 Nixon, Richard *100*
 Nove, Alexander *135*
 Omareen, Zaher *11*
 Orlov, Alexander *76, 92*
 Orwell, George *95*
 Ottinger, Didier *73*
 Paglia, Camille *70*
 Pannekoek, Anton *67, 127*
 Pearce, Brian *135*
 Penn, Arthur *99*
 Perniola, Mario *34, 132*
 Persichetti, Paolo *114*

Pettinacci, Luciano 129	Signoret, Simone 102
Poggio, Pier Paolo 121	Smith, Adam 31, 139
Pogorellerne, Pogorel, Gerard og Voldman, Danièle 101	Solano, Wilebaldo 41
Potresov, Alexander 76f	Stalin, Josef 9f, 23, 36, 90, 91, 92, 95, 96
Prampolini, Enrico 160	Stauning, Thorvald 137
Preciado, Beatriz 66, 68f, 71, 84	Storry, Richard 91
Preobrazhensky, Eugen 135, 135f	Surya, Michel 22
Prudhommeaux, Dori og André 112	Taubes, Jacob 24, 100, 131, 131, 142, 153
Putin, Vladimir 146, 154	Témime, Émile 41
Reich, Wilhelm 71, 100, 129	Trenet, Charles 102
Ribbentrop, Joachim von 92, 97, 135	Trotsky, Leon 67, 90, III, III
Riviale, Philippe 90	Truman, Harry S. 36
Rizk, Hisham 106	Tsarev, Oleg 92
Roosevelt, Franklin D. 97	Tukhatjevsky, Michail 91, 91, 98
Rubel, Maximilian 117, 121	Valéry, Paul 157, 157
Sade, Donatien Alphonse François de 71	Vaneigem, Raoul 39, 85
Saggioro, Sandro 36	Verdès-Leroux, Jeannine 15
Saint-Just, Louis Antoine Léon de 14	Voss, Jeronimo 167
Sanguinetti, Gianfranco 39, 85, 103-104, 107	Voute, Suzanne 63, 101
Sartre, Jean-Paul 102	Weber, Max 132, 137, 142
Scalzone, Oreste 114	Wenders, Wim 83f, 83, 102
Schanz, Hans-Jørgen 117	Wilson, Harold 131, 138
Schiller, Friedrich 165	Witt-Hansen, Johannes 117
Schmidt, Kjeld 93, 117	Wrangel, Pyotr Nikolayevich 91
Schuster, Jean 14	Yakir, Iona 91, 91
Segarra, Natalia Fernández 67	Yudenich, Nikolai 91
Semo, Marc 94	Zasulich, Vera 76f, 121
	Zinoviev, Grigory 85

“De første knap tre år efter revolutionen var netop kendetegnet ved kaos. Alt syntes at være muligt i de år. Folket havde overvundet frygtens barrierer. Respekten for de nye magthavere var ikke tilstede. Demonstrationer fandt sted i et væk. Konstant og konsekvent. Det offentlige rum tilhørte med ét folket.

Sådan er det ikke længere. [...]

Flere af de fremtrædende figurer, der kæmpede for forandring, er i dag fængslet. Drakoniske love er implementeret, og flere er på vej.

Bestræbelserne på at sikre stabilitet rammer også kunsten. Gennem de seneste par måneder har myndighederne ikke givet tilladelse til afholdelse af Al-Fan Midan (kunsten på torvet), et tiltag der sprang ud af revolutionen i 2011. Aktivisterne bag Al-Fan Midan har ellers konsekvent siden 2011 tilbudt befolkningen i Kairo og andre ægyptiske byer gratis kulturgoder uden statslig indblanding. Også graffitien har sværere kår. Væggene taler ikke længere (højt). [...]

I en ikke fjern fortid talte gaden højt. Den nærmest råbte til alle, der færdedes i byens rum med høj og klar stemme. Graffitikunsterne var en integreret del af kampen for frihed. For værdighed. For retfærdighed. For konsekvens. For handling.”

— Michael Irving Jensen, anmeldelse af Basma Hamdy & Don Karl aka Stone, *Walls of Freedom – Street Art of the Egyptian Revolution*, Berlin: From Here to Fame Publishing, 2014. I dagbladet Information, København, 18+19-10-2014.

“Mørket skjulte min beklæmmelse, jeg holdt munden lukket. Ømsindethed passede ikke til denne tid eller dette land.

Jeg lagde hånden på hendes hals og vikled en lok, der var blevet til en proptrækkerkrølle, rundt om min finger. Hendes nakke var blød som i fredstid.”

— Sofi Oksanen, *Da duerne forsvandt*, København: Rosinante, 2013, s.228. Oversat af Birgitte Bonde Hansen.

